

REALISATIESTRATEGIE 2025 VOOR HET NNN IN NOORD-HOLLAND

Inhoudsopgave

Inleiding	4
1. Opgave en context.....	6
1.1 Achtergrond	6
1.2 Belang afronding Natuurnetwerk	6
1.3 De opgave.....	7
1.4 Samenhang met de stikstofaanpak.....	8
2. Beleidsuitgangspunten	12
2.1 Agrarisch natuurbeheer in NNN.....	12
2.2 Herbegrenzing van NNN.....	14
2.3 Saldo-nul-principe	15
2.4 Beleid inzake boerenlandvogels.....	16
2.5 Omgang met kleine dossiers	16
2.6 NNN en PAS-melders	17
2.7 Beheervergoedingen.....	17
3. De aanpak.....	18
3.1 De aanpak binnen focusgebieden.....	18
3.2 De aanpak buiten focusgebieden.....	20
3.3 Grondstrategie	22
3.4 Organisatie	25
3.5 Financiering.....	26
Bijlagen	27
Bijlage 1: Werkwijze voor herbegrenzing van gronden voor NNN	27
Bijlage 2a: Analyse Vogel- en Habitatrichtlijndoelen Provincie Noord-Holland	27
Bijlage 2b: Advies over realisatie van natuurverbindingen	27
Bijlage 3: Stappenplan Analyse kleinschalige NNN-opgave (<0,5 ha).....	27
Bijlage 4: Advies Pels Rijcken over Anlb binnen NNN	27
Bijlage 5: Leidraad voor ontgrenzen van NNN-gronden	27
Bijlage 6: Anlb in NNN	27

Inleiding

In de vorige coalitieperiode is extra inspanning verricht om de realisatie van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) te versnellen. Dankzij die inspanningen wordt momenteel op verschillende plekken in Noord-Holland gewerkt aan het realiseren van het NNN. De Realisatiestrategie NNN die in 2020 is vastgesteld vormt de basis voor deze werkzaamheden. Met de komst van het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG), waarvoor het Rijk financiële middelen beschikbaar zou stellen in de vorm van een Transitiefonds, werd de NNN-realisatie vanaf 2022 in breder perspectief geplaatst. Het doel hiervan was om vanuit een integrale benadering ook andere opgaven uit het Provinciaal Programma Landelijk Gebied te kunnen uitvoeren. Door wijzigingen en bezuinigingen in het Rijksbeleid is deze integrale benadering niet langer houdbaar. Ook de deadline van 2029 voor het afronden van de NNN, zoals opgenomen in het huidige coalitieakkoord, is niet haalbaar.

Aanvankelijk was de financiering voor de afronding van het NNN voor een belangrijk deel voorzien vanuit het transitiefonds van het Rijk. Met het wegvallen van het transitiefonds dreigt een groot deel van de NNN-realisatie stil te vallen. Het jaarlijks beschikbare budget vanuit de natuurpactafspraken is namelijk ontoereikend. Mede vanwege de huidige stikstofcrisis waarbij de vergunningverlening vastloopt en er handhavingverzoeken dreigen voor PAS melders, vinden we het onacceptabel dat de NNN-realisatie stagneert. De afronding van het NNN is immers een belangrijke randvoorwaarde voor natuurherstel en zien wij daarom als onlosmakelijk onderdeel van onze 'programmatische aanpak stikstof en natuurherstel'.¹ Vandaar dat de provincie Noord-Holland in de Kaderbrief 2026 heeft besloten om € 200 miljoen aanvullende eigen middelen vrij te spelen om de NNN-realisatie voortvarend te kunnen oppakken. Hiermee wordt een deel van het wegvallen van de financiering vanuit het Rijk opgevangen en kunnen we de komende jaren uitvoeringsstappen zetten voor het herstel van onze kwetsbare natuur.

De NNN-realisatiestrategie 2025 geeft richting aan de (uitvoerings)werkzaamheden die nodig zijn om het NNN in Noord-Holland af te ronden. Uitgangspunt daarbij is dat de aanpak en planning gericht is op het tijdig behalen van de doelen die voortkomen uit de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) zoals deze door de EU voor Noord-Holland zijn vastgesteld. Het nakomen van de in EU-verband afgesproken natuurdoelen zien wij als noodzakelijk om in onze provincie uit de huidige stikstofcrisis te geraken en om te komen tot een vitale en veerkrachtige staat van de natuur (goede staat van instandhouding).

Leeswijzer

In *hoofdstuk 1* zijn de NNN-opgave en de context beschreven. Het belang van de afronding van het Natuurnetwerk wordt geschetst en hoe ver we daarin momenteel zijn. Uitgelegd wordt hoe NNN-realisatie bijdraagt aan natuurherstel als belangrijk onderdeel van de programmatische aanpak stikstof en natuurherstel.

Om de realisatie van het NNN te versnellen is het nodig dat op een aantal punten het natuurbeleid wordt aangescherpt. Deze aanscherpingen komen in *hoofdstuk 2* aan bod. De belangrijkste betreffen het wel of niet toepassen van agrarisch natuurbeheer in het NNN en het herzien van een deel van de NNN-begrenzing zodat we de VHR-doelen kunnen behalen. Aangegeven is hoe we de uitvoering willen vereenvoudigen door niet alle kleine dossiers mee te nemen en door anders om te gaan met het saldo-nul-principe.

In *hoofdstuk 3* maken we zichtbaar op welke wijze we de uitvoering ter hand nemen. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen een aanpak voor focusgebieden en een aanpak buiten focusgebieden. Focusgebieden zijn

¹ De programmatische aanpak stikstof en natuurherstel wordt verder toegelicht in paragraaf 1.5.

natuurgebieden met kwetsbare, stikstofgevoelige natuur waar we de uitvoering hoge prioriteit geven. Hier zal de provincie de regie nemen om het NNN projectmatig en binnen vooraf vastgestelde termijnen te realiseren. Buiten de focusgebieden stimuleren en faciliteren we derden om zelf NNN te realiseren. Het accent ligt hier op het verzilveren van uitvoeringskansen die zich voordoen. De beschikbaarheid van voldoende grond bepaalt voor een belangrijk deel de snelheid van de uitvoering. De grondstrategie die in hoofdstuk 3 is opgenomen beschrijft op welke wijze de provincie gronden beschikbaar wil krijgen. Tot slot zijn de principes benoemd op basis waarvan we de programmering van de NNN realisatie en de bijbehorende middelen verder vormgeven. De programmering zelf volgt in een aparte bijlage die in het najaar van 2025 wordt vastgesteld en aan deze realisatiestrategie zal worden toegevoegd. Deze programmering zal jaarlijks worden geactualiseerd.

1. Opgave en context

1.1 Achtergrond

Het Natuurnetwerk Nederland komt voort uit het Natuurbeleidsplan (1990) van het toenmalige ministerie van Landbouw, Natuur en Visserij (LNV). Het NNN is een samenhangend landelijk ecologisch netwerk, dat is gericht op de bescherming, de instandhouding en zo nodig het herstel van een gunstige staat van instandhouding van soorten dieren en planten, van typen natuurlijke habitats en van leefgebieden van soorten die van nature in Nederland voorkomen. Het gaat daarbij onder meer om soorten, habitattypen en leefgebieden die vallen onder de reikwijdte van de Europese Vogelrichtlijn en/of de Habitatrichtlijn (VHR). Ook gaat het om van nature in Nederland in het wild voorkomende dier- en plantensoorten die op de nationale rode lijsten zijn geplaatst, hetgeen betekent dat ze in hun voortbestaan bedreigd worden. Om dit Natuurnetwerk tot stand te kunnen brengen zijn (vaak agrarische) gebieden aangewezen die omgevormd worden tot natuurgebied.

Inmiddels is er bijna 35 jaar aan de realisatie van het NNN gewerkt en is er veel bereikt. In 2014 is het natuurbeleid gedecentraliseerd vanuit het Rijk naar de provincies, waarbij de provincie Noord-Holland de uitvoeringsverantwoordelijkheid van het gehele oorspronkelijk in Noord-Holland begrensde NNN van het Rijk heeft overgenomen. Om de Europese natuurdoelen te kunnen behalen heeft de provincie daarbij de taak op zich genomen om extra NNN te realiseren, in aanvulling op de natuurpactafspraken met het Rijk.

De begrenzing van het NNN (zowel de al gerealiseerde NNN als de niet gerealiseerde NNN) is opgenomen in de Omgevingsverordening, waarmee de planologische bescherming grotendeels geborgd is. Aanvullend moet de planologische borging geregeld worden via het omgevingsplan. Het grootste deel van het NNN is gerealiseerd, maar voor natuurherstel cruciale onderdelen moeten nog worden gerealiseerd.

1.2 Belang afronding Natuurnetwerk

Het compleet maken van het NNN is essentieel voor de natuur, omdat het vaak de laatste schakels zijn die bepalend zijn voor het ecologische functioneren van het totale Natuurnetwerk. Door verstedelijking, industrie en landbouw zijn de meeste natuurgebieden versnipperd, waardoor ze kwetsbaar zijn voor invloeden van buitenaf en de biodiversiteit onder druk staat. Hoe groter het oppervlak van een natuurgebied, hoe beter de dieren en planten in dat gebied bestand zijn tegen verstoringen. Door de gebieden weer in een netwerk met elkaar in verbinding te brengen wordt het functionele oppervlakte van het netwerk groter, dit vergroot de weerbaarheid van de natuur. Dieren en planten kunnen natuurverbindingen gebruiken om zich te verplaatsen en daarmee andere deelgebieden van het netwerk te bereiken². De kans dat bepaalde soorten uitsterven, neemt daarmee af.

Het NNN is daarnaast van waarde omdat het inwoners ontspanning, schonere lucht en betere waterkwaliteit biedt. Ook kan het helpen bij het aanpassen aan klimaatveranderingen, bijvoorbeeld door middel van wateradaptie of het tegengaan van bodemdaling.

Om de Europese biodiversiteitsdoelen (VHR-doelen) conform afspraken in 2050 te halen, moet het NNN omstreeks 2040 afgerond zijn. Natuur heeft immers tijd nodig om tot wasdom te komen. Een aantal

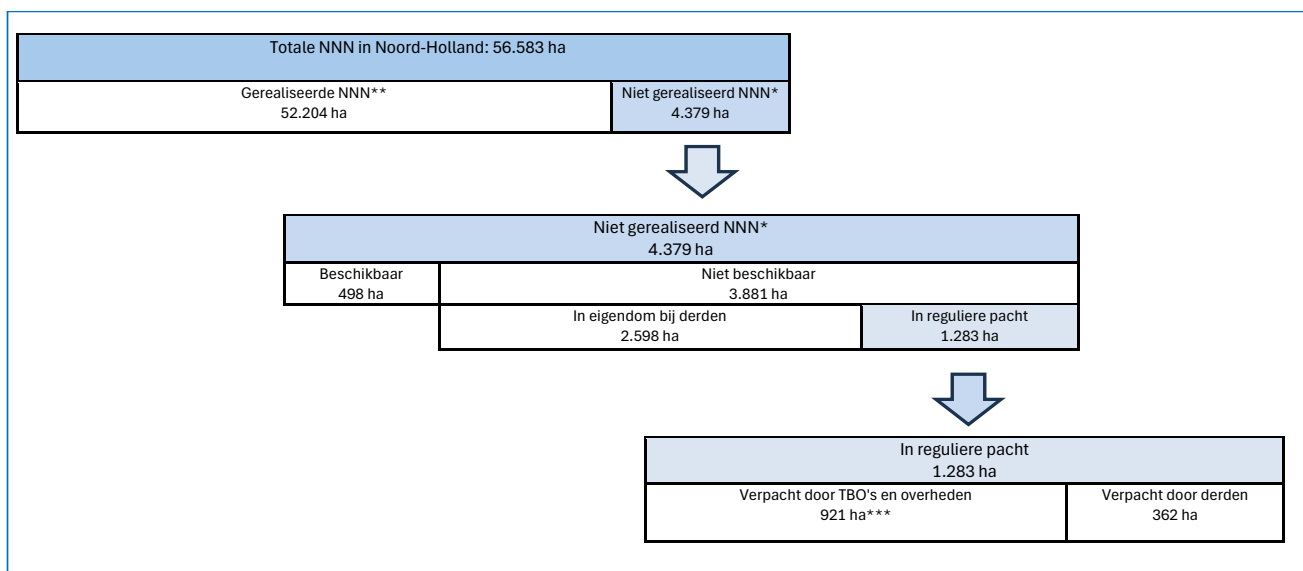
² PBL. 2020. Compendium voor de leefomgeving. Geschiktheid ruimtelijke condities landnatuur, 2019.

R. Pouwels en R. Henkens. 2020. Naar een hoger doelbereik van de Vogel- en Habitatrichtlijn van Nederland. WUR-rapport 2989.

natuurtypen in de binnenduinrand heeft meer tijd nodig om tot wasdom te komen. Hier is het gewenst om de afronding van het NNN omstreeks 2035 tot stand te brengen.

1.3 De opgave

Onderstaande tabel geeft inzicht in de omvang van het Noord-Hollandse NNN en de voortgang van de NNN-realisatie. De tabel laat zien hoeveel NNN er nog gerealiseerd moet worden. De in de tabel genoemde gegevens worden jaarlijks geactualiseerd en verwerkt in de voortgangsrapportages (de BIJ12-voortgangsrapportage Natuur en de Voortgangskaart NNN).

*Peildatum 1-1-2025

**Dit betreft de totale oppervlakte bestaande (NNN-)natuur binnen Noord-Holland incl. gebieden die al sinds oudsher natuurgebied op de kaart staan, zoals de duinen. De realisatieopgave bij decentralisatie (2011) was 10.180 ha.

*** waarvan 866 ha door TBO's is verpacht.

In de tabel is onderscheid gemaakt tussen gronden die al beschikbaar zijn omdat ze in eigendom zijn van de provincie en gronden die nog beschikbaar moeten komen:

- Gronden die al beschikbaar zijn kunnen in principe op korte termijn als NNN worden ingericht. Om te komen tot een goede natuurinrichting wordt meestal gewacht tot er voldoende aaneengesloten gronden beschikbaar zijn om deze in één keer te kunnen inrichten.
- De grootste en meest complexe opgave bestaat uit het beschikbaar krijgen van gronden. Het merendeel van deze gronden is momenteel namelijk in eigendom of pacht bij agrariërs die de grond hard nodig hebben voor hun agrarische bedrijfsvoering. Het vraagt een zorgvuldig (onderhandelings)traject om in overleg met de individuele eigenaren en pachters tot overeenstemming te komen over de verwerving of pachtvrij maken van de gronden voor natuurrealisatie. In totaal gaat het om ruim 1.000 eigenaren en pachters.

Gelet op de omvang van deze opgave en het maximaal haalbare realisatietempo is prioritering in de aanpak noodzakelijk. Vandaar dat we in de Korte Termijn Agenda zogenoemde 'focusgebieden' hebben vastgelegd, waar natuurherstel het meest urgent is. Hier heeft de realisatie van NNN de hoogste prioriteit (zie toelichting in het kader).

Toelichting op het onderscheid tussen focusgebieden en niet-focusgebieden

Op 7 april 2025 is de Korte Termijn Agenda 2025-2027 door PS vastgesteld. Hierin wordt onderscheid gemaakt in een aanpak voor NNN-realisatie binnen 'focusgebieden' en een aanpak erbuiten.

Focusgebieden zijn tot NNN-begrensde gebieden in Noord-Holland met kwetsbare, stikstofgevoelige (moeras)natuur waarvoor natuurherstel het meest urgent is, gezien de huidige achteruitgang van de natuur. Het gaat om de volgende vijf gebieden, die gezamenlijk 1.689 hectares beslaan:

- Oostelijke Vechtplassen
- Westzaan
- IVOT (Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld en Twiske)
- Wormer-Jisperveld-Kalverpolder
- Eilandspolder

De overige gebieden, de 'niet-focusgebieden', bestaan uit 2.691 nog niet gerealiseerde NNN- hectares verspreidt over de provincie.

De aanpak die we voor ogen hebben in en buiten de focusgebieden is verder toegelicht in hoofdstuk drie.

1.4 Samenhang met de stikstofaanpak

In 2026 willen we een programmatische aanpak voor stikstof en natuurherstel vaststellen en verankeren in de omgevingsverordening. In deze aanpak onderbouwen we hoe onze inzet bijdraagt aan het geborgd natuurherstel voor de stikstofgevoelige Natura 2000 gebieden. Dat vraagt inzet op alle drukfactoren die van invloed zijn op de natuurdoelen. Gelet op de huidige stikstofcrisis wordt in de programmatische aanpak zwaar ingezet op de drukfactor stikstof. De programmatische aanpak bestaat uit drie pijlers: **(1) generieke geborgde emissiereductie, (2) gebiedsgerichte geborgde emissiereductie en (3) geborgd natuurherstel**. deze pijlers dragen bij aan het overkoepelend doel, geborgd natuurherstel. Op elk van deze drie pijlers worden inmiddels acties uitgevoerd (zie het onderstaand schema voor een beknopt overzicht).

In de programmatische aanpak zullen we ook tussendoelen vastleggen, met bijsturingsmechanismen voor het geval deze niet worden gehaald. Op die manier borgen we dat uiteindelijk daadwerkelijk natuurherstel wordt gerealiseerd. Deze borging zien we als de sleutel om weer ruimte te bieden aan vergunningverlening en legalisatie van PAS-melders.

Het is belangrijk om te monitoren op de voortgang van maatregelen, de abiotische condities en de effecten op de natuur zelf. Het is belangrijk om dit landelijk op eenzelfde manier te doen. Om effectief bij te kunnen sturen werken we op dit aan het interbestuurlijke Verbeterprogramma natuurmonitoring. Dit zorgt voor de verbetering van het al lopende monitoringssystematiek voor monitoring en bijsturing. Het verbeterprogramma leidt tot een verdere optimalisatie van de monitoring, geborgd in de landelijke afspraken. De specifieke focus van deze monitoring ligt op het bijhouden van de staat van instandhouding van de Natura 2000-gebieden.

Programmatie aanpak

volgens artikel 3.15 omgevingswet

Generieke geborgde emissiereductie:

maatregelen op landbouwbedrijven (provinciebreed) die bijdragen emissiereductie (convenant: 30% geborgde reductie tot 2035)

Maatregelen

Stimuleren managementmaatregelen op agrarische bedrijven
Investeren in stikstofreductie op het bedrijf

Rijksbudget

Fieldlab GH, onderzoek agenda
Regieorgaan

Provinciaal budget

kennisdeling, investering subsidie management maatregelen (KTA: 2 mln)

Geborgd natuurherstel

Onderbouwd maatregelenpakket per N2000 gebied dat is gebaseerd op vermindering 'drukfactoren' zoals hydrologische verbetering, exotenaanpak of stikstofbelasting.

Maatregelen

Effectief (agrarisch) natuurbeheer
NNN realisatie
Natuurherstelmaatregelen
Stikstofreductie maatregelen

Beschikbare middelen

(Rijk en Provincie)
Natuurpact (NNN, natuurbeheer),
Programma Natuur (120 mln
natuurherstel), KTA middelen (26 mln)

Gebieds-specifieke geborgde emissiereductie

maatregelen nabij stikstofgevoelig habitat om depositiereductie te bereiken

Maatregelen

Extensivering, uitkoop piekbelasters, investeren in emissiearme technieken, bemesting beperking, Agrarisch natuurbeheer, NNN realisatie

Rijksbudget

Opkoopregeling piekbelasters, extensiveringsregeling, Fieldlab GH

Provinciaal budget

Geen

Brandbrief 2025

Oproep van provincie NH en gebiedspartners aan het Rijk om op korte termijn rijksbudget (450 mln) beschikbaar te stellen waarmee de uitvoering van natuurherstel en gebiedsgerichte emissiereductie in en bij de meest kwetsbare natuurgebieden voortvarend kan worden opgepakt.

Toelichting schema

Generieke geborgde emissiereductie

In juli 2025 zijn er afspraken gemaakt tussen de provincie en de agrarische sector om generiek bij alle (melkvee)bedrijven te komen tot een gemiddelde 30% reductie van stikstofuitstoot in 2030 (t.o.v. 2019) via managementmaatregelen. In de Korte Termijn Agenda zijn middelen gereserveerd om de landbouw hierbij te ondersteunen, alsmede om een goede borging te organiseren via een stoffenbalans (REMAS).

Naast deze managementmaatregelen zijn er via het project 'Fieldlab Groene Hart' subsidiemogelijkheden voor agrariërs beschikbaar om met grotere investeringen (zoals stalombouw) tot een grotere reductie te komen van hun stikstofuitstoot.

Geborgd Natuurherstel

Om natuurherstel te borgen zetten we in op vier soorten maatregelen: (1) de afronding van het NNN, (2) het uitvoeren van natuurherstelmaatregelen en (3) het uitvoeren van stikstofreductie maatregelen en (4) een optimaal (agrarisch) natuurbeheer. Deze maatregelen resulteren in de juiste condities om het herstel van de (vanuit het natuurbeleid beoogde) ecosystemen en biodiversiteit mogelijk te maken, zodanig dat de effecten langdurig behouden blijven. Geborgd natuurherstel is een belangrijke voorwaarde om vergunningenruimte te verkrijgen en PAS-melders te legaliseren. De maatregelen worden opgenomen in de programmatie aanpak voor stikstof en natuurherstel die in 2026 wordt opgesteld.

We beschouwen de afronding van het NNN als één van de belangrijkste maatregelen voor natuurherstel in Noord-Holland. Het NNN maakt de natuur robuuster en beter bestand tegen invloeden van buiten. De maatregelen die bij de inrichting van (robuuste) NNN gebieden worden genomen dragen bij aan natuurherstel. Denk hierbij aan maatregelen als hydrologisch systeemherstel, duurzaam beheer en exotenbestrijding, die meerdere zogenoemde ‘drukfactoren’ tegengaan die de staat van de natuur bepalen, zoals verdroging, vermesting, verstoring, versnippering en verdringing door exoten. In de Natura 2000-gebieden nemen we aanvullende natuurherstelmaatregelen. Voor de natuurherstelmaatregelen die nu in beeld zijn wordt het budget uit het Programma Natuur ingezet. Voor aanvullende natuurherstelmaatregelen wordt nieuwe financiering bij het Rijk gevraagd.

Gebieds-specifieke geborgde emissiereductie

Hiermee wordt bedoeld op maatregelen die genomen worden in de directe nabijheid van de stikstofgevoelige natuur. Het betreft maatregelen in een zone rondom de stikstofgevoelige hexagonen waar het terugdringen van de stikstofemissie het meest effectief is. We zullen deze zones – in navolging van de provincie Utrecht – voortaan aanduiden met de term ‘**stikstofzone**’. Als vertrekpunt voor deze stikstofzone wordt voornamelijk een afstand aangehouden van 250 m rondom het stikstofgevoelig habitat. In werkelijkheid zal deze afstand echter fluctueren omdat rekening dient te worden gehouden met lokale omstandigheden zoals de windrichting en de aanwezigheid van bos. Binnen de stikstofzones bevindt zich nog circa 600 ha aan niet gerealiseerde NNN. Het realiseren van deze NNN, waarbij de bemesting sterk afneemt, levert direct een bijdrage aan het terugdringen van de stikstofdepositie. Momenteel wordt berekend hoe groot de invloed is van de NNN-realiseerbaarheid op de stikstofdepositie van de stikstofgevoelige natuur.

In de brandbrief (zie onder) wordt voorgesteld om in deze zone versneld maatregelen te nemen zoals het verminderen van mestgebruik, het stoppen van drijfmesttoepassing en het verplaatsen van agrarische bedrijven.

Overgangszones versus stikstofzones

We introduceren bewust de term ‘stikstofzone’ omdat in de huidige praktijk deze zones vaak worden verward met ‘overgangszones’. Dit is echter niet hetzelfde. In de Korte Termijn Agenda zijn ‘overgangszones’ gedefinieerd als een zone van 500 meter rondom stikstofgevoelig Natura 2000-gebied. Hierin staat de overgang van natuur en landbouw centraal en stimuleren we maatregelen die de natuur versterken. Denk daarbij aan de inzet van agrarisch natuurbeheer, subsidies voor investeringen in een emissiearme bedrijfsvoering of het nemen van hydrologische maatregelen zoals groenblauwe dooradering. In de overgangszones zetten we actief in op het promoten van dergelijke regelingen onder agrariërs omdat we hier de meeste effecten verwachten. Hier zijn immers de agrarische bedrijven gesitueerd die gronden beheren dichtbij de kwetsbare natuur. Veel bedrijven vervullen bovendien een rol bij het natuurbeheer en zijn gebaat bij omschakeling naar een meer natuurinclusieve bedrijfsvoering.

Samengevat: Waar de stikstofzone gericht is op maatregelen die een directe bijdrage leveren op de reductie van de stikstofdepositie zijn de overgangszones gericht op het verzachten van de overgang tussen de natuur en landbouwfunctie.

Brandbrief

In april 2025 is vanuit de provincie en partners een gezamenlijke brandbrief aan het Rijk³ verzonden. Deze brandbrief laat zien met welke maatregelen (en tegen welke kosten) we in Noord-Holland op korte termijn het meeste effect kunnen bereiken ten behoeve van het herstel van de meest kwetsbare natuur. De brief bevat gebiedsgerichte maatregelen voor de vijf meest overbelaste Natura-2000 gebieden: Westzaan, Wormer- en Jisperveld, Eilandspolder, Oostelijke Vechtplassen en IVOT (Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld en Twiske).

³ Brief met titel 'Versnellen uitvoering natuurherstel en reductie stikstofuitstoot in Noord-Holland' van 22 april 2025. Verstuurd vanuit de provincie, mede namens LNH, NM, LTO, Boerennatuur, NMH, Bouwend Nederland regio Randstad-Noord, VNO-NCW West, waterschap AGV, Hoogheemraadschap Rijnland.

2. Beleidsuitgangspunten

In dit hoofdstuk wordt een aantal beleidsuitgangspunten beschreven die richting geven aan de NNN-realisatie en de bijbehorende programmering. De belangrijkste uitgangspunten hebben betrekking op het toepassen van agrarisch natuurbeheer in NNN en het gedeeltelijk herbegrenzen van NNN om tot een beter kwaliteitsniveau te komen om VHR-doelen te behalen. Daarnaast kondigen we aanscherpingen in het weidevogelbeleid aan en bieden we ruimte voor het toepassen van saldo-0-principe en het omgaan met kleine dossiers, om zo de uitvoering te kunnen versnellen.

2.1 Agrarisch natuurbeheer in NNN

Circa 1300 hectare planologisch begrensde, maar nog niet gerealiseerde NNN in Noord-Holland wordt momenteel door agrariërs beheerd met toepassing van de subsidieregeling 'Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer' (Anlb).

2.1.1 Agrarisch natuurbeheer en NNN versterken elkaar

De inzet van agrarisch natuurbeheer, met inzet van het instrument Anlb, biedt veel kansen voor het realiseren van vooral weidevogeldoelen. Juist de combinatie van natuurgebieden en landbouwgebieden waar Anlb wordt toegepast, creëert meerwaarde voor het behalen van deze doelen.

- Bij de realisatie van NNN streven we naar het inzetten van het juiste instrument op de juiste plek waarbij we zoeken naar een optimale combinatie van NNN en Anlb. Dit kan leiden tot herbegrenzing van het NNN in deze gebieden om ruimte voor ANB-instrumentarium te maken waar nodig.
- Waar nodig zetten we ruilgronden hiervoor in (zie paragraaf 3.3.2).
- Het Rijk investeert in agrarisch natuurbeheer en werkt hiervoor een regeling uit. Zodra we duidelijkheid over de invulling hebben, bekijken we in hoeverre het realiseren van Noord-Hollandse natuurdoelen kan samengaan met agrarisch ondernemerschap binnen de NNN gebieden, waarbij voortzetting van ANLB oude stijl in het NNN niet aan de orde is.

2.1.2 Toepassing Anlb in NNN

In 2022 is door GS besloten om agrarisch natuurbeheer binnen het NNN per 1 januari 2029 te beëindigen. Hier brengen we nu – gelet op het bovenstaande - nuances op aan:

- Circa 800 ha van het NNN met Anlb bevindt zich binnen focusgebieden of op door TBO's verpachte gronden. Gezien de urgentie van de natuuropgave in de focusgebieden, starten we hier als eerste met het omzetten van Anlb naar SNL en beëindigen we uiterlijk 1 januari 2029 de inzet van Anlb. Hiermee kunnen de randvoorwaarden voor VHR-doelbereik zo snel mogelijk worden gerealiseerd⁴. Ook op NNN gronden die door TBO's zijn verpacht maken we op korte termijn afspraken over het beëindigen van de pacht en benutten we daarvoor de beschikbaar gestelde rijksmiddelen (zie paragraaf 3.3.5). De consequentie is dat we op deze pachtgronden na 1 januari 2029 geen nieuwe Anlb-contracten zullen sluiten.
- Circa 500 ha van de NNN gronden met Anlb bevindt zich buiten focusgebieden. Op deze gronden sluiten we niet uit dat ook na 1 januari 2029 nog Anlb kan plaatsvinden. Uiterlijk 1 januari 2028 bieden we duidelijkheid over de toepassing van Anlb op deze 500 ha NNN. We werken voor deze gronden eerst uit waar welk instrument het beste past om de ter plaatse relevante VHR-doelen (inclusief grutto) te borgen. Dit doen we via een projectmatige uitwerking per gebied waarbij we rekening houden met

⁴ De pachtgronden liggen veelal midden in NNN en N2000-gebied. Het aanpassen van het huidige landbouwkundig gebruik (bv. naar hoger peil, minder mest) levert daarom een hoog natuurrendement op, ook omdat na het pachtvrij maken gelijk de omringende percelen kunnen worden ingericht.

- de aanbevelingen die voortkomen uit de beheercheck (zie paragraaf 3.3.6);
- de ecologische evaluatie van het Anlb (WUR);
- samen met TBO's en collectieven op te stellen beheervisies;
- nieuw instrumentarium dat het rijk ontwikkelt voor agrarisch natuurbeheer, met langjarige contracten en betere borging van het natuurbeheer.

Een verdere toelichting op de toepassing van Anlb in het NNN is te vinden in bijlage 6. In aanvulling hierop is in bijlage 4 een juridisch advies van Pels Rijcken opgenomen dat nader ingaat op het toepassen van Anlb in NNN.

2.1.3 Overbruggingsperiode: van Anlb naar SNL

- Om boeren zo goed mogelijk te ondersteunen bij de omschakeling van agrarisch beheer naar natuurbeheer, faciliteren we begeleiding om de omschakeling van het agrarisch natuurbeheerstelsel (Agrarisch natuur- en Landschapsbeheer: Anlb) naar natuurbeheerstelsel (Subsidiestelsel Natuur en Landschap: SNL) te maken. Deze omschakeling vraagt goede inhoudelijke kennis van agrarische bedrijfsvoering en natuurbeheer. We trekken hierin daarom samen op met de agrarische- en natuurcollectieven.
- Omdat we verwachten dat op 1 januari 2029 nog niet alle NNN-percelen binnen focusgebieden zijn omgevormd naar natuur en als zodanig worden beheerd, is er na 1 januari 2029 een periode dat op de nog niet naar NNN omgevormde percelen geen beheervergoeding wordt verstrekt en opgebouwde natuurwaarden in geval van uitblijvend beheer achteruit zullen gaan. Om dit zoveel mogelijk te voorkomen zullen we proactief met de eigenaren contact leggen om nadere beheerafspraken te maken voor de overbruggingsperiode tussen 1 januari 2029 en het moment van natuurrealisatie. Naast het behoud van de opgebouwde natuurwaarden kan deze overbruggingsperiode agrariërs de ruimte bieden om natuurbeheer in te passen in de bedrijfsvoering (zie ook 'toelichting overbruggingsperiode').
- Voorwaarde voor de beheerafspraken en bijbehorende vergoedingen is dat uiterlijk 1 juli 2028 contractueel wordt vastgelegd dat na de einddatum de grond wordt omgezet naar natuur, conform de vastgestelde natuurambitie.
- Agrarisch natuurbeheer als overbruggingsregeling is in principe niet mogelijk op de pachtgronden van TBO's. Het pachtcontract en toegestane gebruik is namelijk veelal strijdig of niet geheel passend met de doelstellingen van het Natuurbeheerplan. Voor deze pachtgronden worden specifieke realisatieafspraken gemaakt in uitvoeringsovereenkomsten tussen de provincie en de TBO's.

Toelichting overbruggingsperiode

Niet alle NNN-gronden binnen focusgebieden zullen per 1 januari 2029 zijn verworven, waardoor het risico bestaat dat er tussen 1 januari 2029 en het moment van NNN-realisatie op de betreffende percelen geen natuurbeheer plaatsvindt ('beheergat') en de natuurwaarden achteruitgaan.

We lossen dit op via een overbruggingsregeling ter tijdelijke vervanging van het Anlb. Deze regeling moet nog nader worden uitgewerkt. Voor agrariërs die geen NNN willen realiseren en beheren komt de regeling beschikbaar voor de periode tussen 1 januari 2029 en overdracht van de gronden aan de provincie. Voor agrariërs die wel NNN willen realiseren en beheren, maar tijd nodig hebben om dit in te passen in de bedrijfsvoering, gaat het om een periode van maximaal drie jaar. Tenzij het moment van omzetting naar natuur door vertraging in de programmering later plaatsvindt dan drie jaar na het aangaan van de beheerafspraken. In dat geval kunnen de beheerafspraken worden verlengd tot het moment van omzetting naar natuur. Na afloop van de termijn van de beheerafspraken wordt de grond definitief omgezet van een agrarische naar natuurbestemming.

De kosten van deze tijdelijke beheerafspraken worden ingeschat op 1 tot 2,5 miljoen euro, die uit provinciale middelen worden betaald. De kosten zijn sterk afhankelijk van de doorlooptijd: hoe meer de planning uitloopt, hoe langer tijdelijke beheerafspraken nodig zijn en hoe hoger de kosten zullen zijn.

2.2 Herbegrenzing van NNN

- Er is een analyse uitgevoerd van de Noord-Hollandse VHR-doelen naar aanleiding van een kwantificering van de doelen door LVVN (bijlage 2). Uit deze analyse blijkt dat we voor een aantal VHR-doelen de NNN moeten verleggen. Omdat we het saldo nul-principe hanteren (zie 2.3), betekent dit dat we NNN-gronden op plekken met lage potenties voor specifieke VHR-doelen zullen ontgrenzen ten behoeve van de begrenzing van NNN-gronden met hoge potenties.
- Als zich mogelijkheden voordoen om NNN te ontgrenzen, dan zoeken we in eerste instantie naar nieuw te begrenzen gebieden met een vergelijkbaar oppervlakte binnen hetzelfde landschapstype. Hiervoor maken we gebruik van de eerder genoemde VHR-analyse. Dit gebeurt op vrijwillige basis en op basis van kansen die zich daartoe voordoen.
- Als begrenzing binnen hetzelfde landschapstype niet lukt, proberen we nog niet gerealiseerde NNN elders in de provincie te ontgrenzen. In het uiterste geval ontgrenzen we al gerealiseerde NNN.

Toelichting op herbegrenzing van NNN

Het NNN is bedoeld als instrument voor het halen van de Vogel- en Habitat Richtlijn (VHR)-doelen. Het NNN-instrument wordt gebruikt:

1. voor planologische bescherming van natuurgebieden;
2. als subsidie-instrument om natuurbeheer te bekostigen en
3. als instrument om natuur te ontwikkelen.

We richten ons hier met name op het laatste onderdeel (3). In het geval van realisatie van nieuwe NNN-gebieden willen we de natuurontwikkeling vooral daar mogelijk maken waar we de VHR-doelen ondersteunen en/of verwezenlijken. Het is dan ook nodig om realisatieprojecten te toetsen op hun bijdrage aan VHR-doelbereik. Ook voor nieuwe NNN-begrenzings- en -ontgrenzingen moet een toetsing op effecten op het VHR-doelbereik plaatsvinden. Op deze manier wordt geld en tijd het meest efficiënt ingezet.

Om invulling te geven aan bovenstaande zijn er twee beleidsrichtlijnen opgesteld:

- Afwegingskader begrenzen en ontgrenzen NNN, versie 3, juni 2021 (zie bijlage 1); waarin een ecologisch afwegingskader is opgenomen. Aan de hand van dit kader worden ecologische adviezen opgesteld bij voorstellen voor herbegrenzing. Daarnaast is beschreven welke andere meer beleidsmatige aspecten meewegen bij de beoordeling.
- Memo leidraad voor ontgrenzingen - versie 4 d.d. 10 juni 2025 (zie bijlage 5); Hierin is aan die beleidsmatige aspecten nog een duidelijkere, meer concrete invulling gegeven.

Voor het toetsen van realisatiekansen aan het VHR-doelbereik, gebruiken we de VHR-analyse (zie bijlage 2). Hierin wordt beschreven in welke gebieden welke VHR-doelen relevant zijn. Met deze analyse kunnen NNN-realisatiekansen optimaal afgestemd worden op het VHR-doelbereik.

Extra NNN-begrenzing in de binnenduinrand

- Als we NNN begrenzen, geven we prioriteit aan mogelijkheden om de habitattypen Blauwgraslanden (H6410) en Duin en Beek (H3260) te realiseren. Dit zijn twee van de VHR-doelen waarvoor nieuwe begrenzings- en -ontgrenzingen in de binnenduinrand nodig zijn. Deze natuurtypen kennen een lange ontwikkeltijd. Prioritering is nodig om de beoogde natuur hier tijdig (uiterlijk 2035) te realiseren.

- Gelet op de hoge natuurpotenties van de binnenduinrand voor het behalen van de VHR-doelen, herbevestigen we het besluit uit het coalitieakkoord “Verbindend Vooruit” om in de binnenduinrand 300 ha aan extra NNN te realiseren (in de praktijk resteert nog circa 250 ha), en wel op plekken waar — gezien de VHR-doelen — de hoogste potenties liggen. Dit vraagt om een verlegging van het NNN.
- Ondernemers in de binnenduinrand kunnen door de extra NNN-begrenzing zodanig geraakt worden dat voortzetting van hun bedrijfsvoering in de binnenduinrand niet langer mogelijk is. We onderzoeken de mogelijkheid om deze ondernemers te ondersteunen met een bijdrage aan de verplaatsing van hun bedrijf naar elders door middel van een (bedrijfsverplaatsings)regeling.

Toelichting op extra begrenzing in de binnenduinrand

In het coalitieakkoord 2023-2027 is afgesproken om, buiten de reeds bestaande NNN-begrenzing aldaar, 300 ha NNN in de binnenduinrand aan te leggen. Conform het saldo-nul-principe (zie 2.3) zullen deze NNN-hectares van elders in de provincie worden verlegd naar de binnenduinrand. Van de 300 ha moet voor nog ca. 250 ha een plek gevonden worden. De nieuwe NNN in de binnenduinrand moet een belangrijke rol gaan spelen voor het behalen van VHR-doelen van onze provincie, maar ook voor klimaatdoelen zoals het zekerstellen van onze drinkwatervoorziening en de opvang van regenwater bij piekbuien en het langer vasthouden van schoon duinwater. Om de doelmatigheid te vergroten is het dan ook belangrijk dat de nieuwe NNN op de locaties wordt gelegd met hoge potenties voor de VHR doelen en – indien mogelijk - op plekken waar de NNN realisatie ook bijdraagt aan de klimaatdoelen. Om tijdig tot het gewenste doelbereik te komen is het – gelet op de lange ontwikkeltijd van de natuur in de binnenduinrand – van belang om NNN uitvoeringskansen die zich in deze gebieden voordoen zo snel mogelijk op te pakken.

2.3 Saldo-nul-principe

- We houden vast aan het saldo nul-principe, zoals vastgelegd in de startversie van het PPLG.
- We leggen de huidige omvang van het NNN (56.583 hectare) vast als ijkpunt in (de toelichting van) de Omgevingsverordening.
- We nemen de ruimte om bij de jaarlijkse herbegrenzingsrondes tijdelijk van het saldo nul-principe af te wijken, met maximaal 20 ha per jaar. De oppervlakte van de NNN blijft jaarlijks tussen het minimum van 56.563 hectare en maximum van 56.603 hectare. We compenseren dit in navolgende jaren, zodat uiteindelijk, bij afronding van het gehele NNN, de omvang van het NNN gelijk is aan 56.583 hectares.

Toelichting op de noodzaak van het versoepelen van het saldo nul-principe

Op Rijksniveau is bepaald dat het NNN niet kleiner mag worden wat omvang in hectares betreft. Lange tijd nam het aantal hectares toe (tot 1400 ha) door de meerwaardebepaling bij compensatieprojecten. Op enig moment hebben GS bepaald dat het NNN-areaal niet meer groter mag worden, ook niet tijdelijk (saldo nul-principe). Het hele jaar door worden begrenzings- en ontgrenzingsverzoeken bij de provincie ingediend. Deze worden beoordeeld een eens per jaar gebundeld tot een herbegrenzingsvoorstel dat ter besluitvorming aan GS wordt voorgelegd. Daarbij wordt gestreefd om zo goed mogelijk vast te houden aan het saldo nul principe. Het niet mogen krimpen en groeien maakt herbegrenzen lastig en soms onmogelijk. Hierdoor worden kansen gemist voor wat betreft verbetering van de kwaliteit van het NNN. Zo moeten er soms interessante begrenzings minimaal een jaar worden uitgesteld, omdat de balans anders boven de nul uitkomt. Het niet mogen krimpen danwel groeien zit de realisatie van NNN daarmee in de weg. Meer flexibiliteit is nodig. Vandaar dat we de ruimte nemen om bij de jaarlijkse herbegrenzingsrondes tijdelijk van het saldo nul-principe af te wijken, met maximaal 20 ha. We houden de afwijkingen administratief bij en compenseren dit in navolgende jaren, zodat uiteindelijk (bij afronding NNN) de omvang van het NNN gelijk is als op de peildatum 1 januari 2025 (56.583 hectare). Hiermee houden we dus wel vast aan het saldo nul-principe: de NNN blijft in oppervlakte gelijk.

2.4 Beleid inzake boerenlandvogels

- We stellen een Actieplan boerenlandvogels op om de achteruitgang van met name de weidevogelpopulatie een halt toe te roepen. Het resultaat wordt afgestemd met de boerenlandvogelpartners en eind 2025 verwacht. Het Actieplan kan invloed hebben op de ambities van het NNN en de uitvoering.
- Op basis van dit actieplan zoeken we aanvullende Rijksmiddelen voor de financiering, bijvoorbeeld ten behoeve van aanvullende maatregelen voor de grutto, waar momenteel door het ministerie nadere uitwerking wordt gegeven als reactie op de door de Europese Commissie gestarte infractieprocedure tegen Nederland. De besluitvorming van het Rijk over de aanvullende maatregelen voor de grutto en de financiering hiervan verwachten we medio 2025.
- Eén van de maatregelen die het Rijk neemt als reactie op de infractieprocedure (zie kader) is het toevoegen van de broedende grutto als instandhoudingsdoel aan vier Natura 2000-gebieden in Laag Holland (Wormer- en Jisperveld, Eilandspolder, IVOT en Zeevang). Drie van de vier genoemde Natura 2000-gebieden zijn focusgebieden. De extra doelstelling nemen we mee in de inhoudelijke uitwerking in de inrichtings- en beheerplannen voor deze gebieden.

Toelichting op beleid inzake boerenlandvogels

In 2024 is de Europese Commissie (EC) een infractieprocedure gestart tegen de Nederlandse overheid. Nederland is door de EC in gebreke gesteld wegens het volgens de EC vermeend niet nakomen van de verplichtingen die de Vogelrichtlijn stelt ten aanzien van de grutto. Om aan de verplichtingen en aan een goede staat van instandhouding van de grutto te kunnen voldoen, moet het aantal grutto's in Nederland verdubbelen. Voor de provincie Noord-Holland betekent dit dat we onze huidige ambitie voor de grutto (gemiddeld 18 broedpaar per hectare moeten verdubbelen naar gemiddeld 36 broedpaar per hectare. Deze verhoogde doelstelling vraagt om voldoende groeiruimte voor gruttopopulaties in het landelijk gebied van Noord-Holland. Hierbij is bescherming van (potentieel) leefgebied voor de grutto van groot belang. Het Ministerie van LNV heeft als reactie op de infractieprocedure acht maatregelen benoemd, waaronder het toevoegen van de grutto als broedvogel aan de instandhoudingsdoelstellingen voor vier Natura 2000-gebieden in Laag Holland: Wormer- en Jisperveld, IVOT, Eilandspolder en Zeevang. Drie van deze gebieden zijn focusgebieden. Het nieuwe instandhoudingsdoel moet dus goed verankerd worden in de nog op te stellen inrichtings- en beheerplannen voor deze gebieden.

2.5 Omgang met kleine dossiers

NNN-dossiers kleiner dan 0,5 ha worden in principe niet meegenomen in de programmering. De hoeveelheid werk die gemoeid zou zijn met deze dossiers, is onevenredig groot ten opzichte van het resultaat. Het kan echter voorkomen dat percelen ondanks hun kleine oppervlak wel een cruciale rol spelen in het NNN-doelbereik. Door middel van een analyse (zie bijlage 3) is bepaald welke kleine percelen wel worden meegenomen in de uitvoering. Het betreft o.a. grondversnippering door projectontwikkelaars, recreatie-eilandjes in vaarland, volkstuinten, verlengde tuinen en kleinere percelen in de binnenduinstrand zoals bij Zanderij Noord.

Toelichting op omgang met kleine dossiers

De dossiers die minder dan 0,5 hectares NNN betreffen, vormen slechts 2,4% (106 ha) van de totale NNN-opgave. Het gaat wel om meer dan de helft van het aantal dossiers. De hoeveelheid werk die gemoeid zou zijn met deze dossiers van 0,5 ha of kleiner, is onevenredig groot ten opzichte van het resultaat. De kwestie van het zogenoemd 'kleinschalig NNN-eigendom' is dan ook benoemd als één van de kansen om het NNN-budget zo doelmatig mogelijk in te zetten. Het kan echter voorkomen dat percelen ondanks hun kleine oppervlak een cruciale rol spelen in het NNN-doelbereik. Zo is bij een eerste grove analyse geconstateerd dat in vaarlandpolders (m.n. Eilandspolder, Oostzanerveld en Wormer- en Jisperveld) veel kleine eigendommen voorkomen die ondanks hun geringe grootte een significante bijdrage aan het

doelbereik van het NNN kunnen leveren bij realisatie. Er is daarom geanalyseerd welke kleine percelen wel worden meegenomen in de uitvoering. De analyse is terug te vinden als in bijlage 3.

2.6 NNN en PAS-melders

- We zetten de extra investeringen in nieuwe natuur niet alleen in voor NNN-doelstellingen en vergunningverlening, maar ook als passende maatregel voor legalisatie van PAS-melders, interimmers en vrijgestelden in onze provincie.

2.7 Beheervergoedingen

- Na realisatie van het NNN zal de natuur goed beheerd moeten worden zodat de beoogde natuurambities bereikt worden en in stand gehouden worden. We onderschrijven het aanwezige knelpunt dat op dit moment de beheervergoedingen ontoereikend zijn om het beheer van de natuur duurzaam te borgen. Dat brengt het risico met zich mee dat na afronding van het NNN alsnog niet de vastgelegde VHR-doelen worden gerealiseerd. We blijven er – in IPO verband - bij het Rijk op aandringen om extra middelen beschikbaar te stellen voor het natuurbeheer. Daarbij is de landelijke herberekening van de standaardkostprijsberekeningen SNL, zoals op 26 juni 2025 vastgesteld door de provincies, het vertrekpunt.

3. De aanpak

In dit hoofdstuk beschrijven we op welke wijze we tot tijdige afronding van het NNN willen komen. We maken daarbij onderscheid tussen een aanpak binnen de focusgebieden, waar de NNN realisatie de hoogste prioriteit heeft en de provincie op projectmatige wijze de uitvoering trekt, en een aanpak buiten de focusgebieden waarin het accent ligt op NNN realisatie door derden en op basis van kansen die zich voordoen. De grondstrategie geeft inzicht in de wijze waarop we werken aan het beschikbaar krijgen van gronden voor de NNN realisatie. Tot slot is aangegeven op welke wijze we de samenwerking met partners willen verbeteren en hoe we de benodigde budgetten gaan programmeren.

3.1 De aanpak binnen focusgebieden

3.1.1 Natuurherstel als vertrekpunt

- In de focusgebieden is het uitgangspunt dat we toewerken naar inrichtingsplannen die beschrijven hoe geborgd natuurherstel, conform de internationale vastgelegde verplichtingen (VHR-doelen) gehaald wordt. Dat betekent dat de plannen in de focusgebieden verdergaan dan uitsluitend het robuust maken van de natuurgebieden via NNN-realisatie. In het inrichtings- en beheerplan zullen wij alle maatregelen noemen die relevant zijn voor natuurherstel. Naast het creëren van robuuste natuureenheden (drukfactoren: 'te kleine arealen', 'versnippering' en 'stikstofdepositie') betreft dit ook hydrologische maatregelen gericht op systeemherstel (drukfactoren 'ontoereikend watersysteem' en 'slechte waterkwaliteit'), versterking aanpak 'invasieve exoten' en het optimaliseren van het beheer. We richten ons bij de NNN-realisatie hoofdzakelijk op de nog te realiseren NNN-percelen in de focusgebieden.

3.1.2 Vooraf helderheid over ambities en begrenzingen

- Ter voorbereiding op het maken van inrichtings- en beheerplannen voor de focusgebieden zullen we uiterlijk op 1 januari 2027 de ambitiekaarten en de begrenzingen geactualiseerd hebben, zodat deze volledig aansluiten op de VHR-doelen. Hierbij maken we gebruik van de inzichten die verkregen zijn uit de diverse monitoringsdata waarover wij beschikking hebben en van de verschillende analyses die gemaakt zijn van de monitoringsdata. We gebruiken in ieder geval de natuurdoelanalyses, de adviezen van de Ecologische Autoriteit, hydrologische onderzoeken (zoals het Hydrologisch Onderzoek Laag Holland fase I en II), en de VHR-analyse.
- We herbevestigen de afspraak uit de Korte Termijn Agenda 2025-2027 om uitsluitend nieuwe gesprekken over zelfrealisatie/SKNL te starten op basis van de geactualiseerde ambitiekaarten, zodat het voor partijen helder is welke natuurdoelen moeten worden gerealiseerd. Voor de focusgebieden betekent dit dat de SKNL-onderdelen functieverandering en inrichting na functieverandering in de jaren 2026 en 2027 niet worden opengesteld. Hiermee wordt voorkomen dat er gedurende het actualisatieproces subsidies en kwalitatieve verplichtingen worden afgesproken die later mogelijk weer moeten worden gewijzigd (met bijbehorende vertraging van VHR-doelbereik). De hierboven genoemde geactualiseerde ambitiekaarten worden, na de gebruikelijke terinzagelegging, vastgesteld in het Natuurbeheerplan 2028, waarmee per 1 januari 2028 de SKNL weer overal kan worden opengesteld.
- In 2026 kunnen zich uitvoeringskansen voordoen in focusgebieden terwijl het aanscherpen van de ambitiekaarten en begrenzingen dan nog loopt. Indien de uitvoeringskans aansluit op de nieuwe ambities en begrenzingen (lees: ontwerp ambitiekaart) zoeken we naar mogelijkheden om de uitvoeringskans zo spoedig mogelijk te verzilveren.
- Om ook voor het focusgebied Westzaan in 2026 de natuurambities te kunnen vastleggen en daarmee de start te markeren voor het opstellen van een inrichtings- en beheerplan, is het van belang dat er helderheid is over de verbrakking. In de vorige coalitieperiode is reeds besloten om in te zetten op

verbrakking van de polder Westzaan. Aanvullend hierop nemen we uiterlijk in de zomer van 2026 het formele besluit om de uitvoering van de verbrakking van de Polder Westzaan ter hand te nemen en daarvoor de benodigde voorbereidingen te treffen. Dit in lijn met de gemaakte afspraken met gebiedspartijen in de ‘klankbordgroep gebiedsproces polder Westzaan’.

3.1.3 Projectmatige aanpak

- Voor wat betreft de focusgebieden werken we aan natuurherstel via een projectmatige aanpak per focusgebied. Dit houdt het volgende in: we stellen voorafgaand aan de uitvoering de te realiseren natuurdoelen vast⁵, leggen per focusgebied een planning vast voor de afronding van het NNN (inclusief deadline en mijlpalen), programmeren op basis van deze planning het benodigd budget en de capaciteit en stellen een provinciaal projectleider aan die, met behulp van een projectteam, verantwoordelijk is voor de uitvoering conform de vastgestelde planning. Wij monitoren continue de voortgang en sturen bij.
- Met de NNN-realisatie werken we zo veel als mogelijk aan een oplossing voor de knelpunten voor geborgd natuurherstel. Knelpunten die niet via NNN-realisatie kunnen worden opgelost worden via andere programma's zoals Programma Natuurherstel opgelost. Dit om te voorkomen dat de uitvoering van de NNN-realisatie onnodig wordt vertraagd.
- Ten behoeve van NNN-realisatie in de focusgebieden hanteren we indien nodig de onteigeningstitel. We zijn ons daarbij bewust van het huidige maatschappelijk sentiment over de ontwikkelingen in het landelijk gebied. Daarom spannen we ons tot het uiterste in om onteigening te voorkomen. Op basis van de lopende gebiedsprocessen lijkt onteigening in de huidige collegeperiode niet aan de orde. Maar als het nodig blijkt te zijn, zullen wij hierin vanzelfsprekend de zorgvuldige procedure volgen die in de wet beschreven staat, om volledige schadeloosstelling te kunnen bieden. Onteigening is alleen mogelijk op basis van een planologisch besluit. Stikstofreductie op zichzelf is geen planologische functiewijziging en daarom kan niet uitsluitend voor stikstof onteigend worden.

3.1.4 Agrarische structuurverbetering

- In de focusgebieden zetten we in op kavelruilen om gronden voor het NNN op de juiste plek beschikbaar te krijgen. Dit moet eveneens leiden tot het verbeteren van de agrarische structuur zodat gronden voor (blijvende) (melk)veehouders zoveel mogelijk gebundeld zijn (grote huiskavel, weinig/geen veldkavels). Daarmee blijft de bedrijfsvoering efficiënt en beperken we het aantal verkeersbewegingen van agrarisch voertuigen op de openbare wegen.

3.1.5 Klimaat en verduurzaming van de landbouw

- Bij de NNN-realisatie in de focusgebieden wordt niet gewacht op beleidsontwikkelingen aangaande klimaatopgaven en verduurzaming van de landbouw.

3.1.6 Overige maatregelen in focusgebieden

- Overige maatregelen die bijdragen aan de doelen in het landelijk gebied zoals omschreven in de Korte Termijn Agenda 2025-2027 worden in principe niet meegenomen, behalve als er al middelen voor toegekend zijn of tenzij het bestuur anders besluit. In eventuele besluitvorming zullen gevolgen voor tijd, geld en personele capaciteit worden meegewogen.

3.1.7 Prioritering

⁵ uiterlijk in het in 2027 vast te stellen provinciale Natuurbeheerplan 2028

- We starten niet in alle focusgebieden tegelijk, gezien de beschikbare personele capaciteit en het feit dat er bij aanvang onvoldoende budget is om in alle focusgebieden tijdens onderhandelingen met grondeigenaren financiële zekerheid te bieden.
- Wat prioritering tussen de focusgebieden betreft, sluiten we aan bij de activiteiten die al zijn gestart, zodat we recht doen aan al eerder gemaakte afspraken en voorkomen dat hier energie verdwijnt. Dit betekent dat de focusgebieden Oostelijke Vechtplassen, Oostzanerveld en Westzaan prioriteit hebben. Dit is verder uitgewerkt in de programmering.

3.2 De aanpak buiten focusgebieden

De ambitie is om buiten de focusgebieden gemiddeld 100 à 150 ha NNN per jaar te realiseren. Het gaat hierbij deels om realisatie door onszelf en het benutten van beschikbare kansen (grondverwerving, realisatie door derden) .

3.2.1 Kansen benutten

- Buiten de focusgebieden realiseren we NNN door in te zetten op het benutten van uitvoeringskansen. Onder 'uitvoeringskansen' verstaan we:
 - o initiatieven van derden zoals terrein beherende organisaties (TBO's), andere overheden en burgerinitiatieven;
 - o particulieren die hun NNN-grond willen omzetten naar natuur of hun grond in de NNN willen verkopen;
 - o ontwikkelingen die zich in een gebied aandienen, bijvoorbeeld mogelijkheden om NNN-realisatie te koppelen aan de uitvoering van andere opgaven.

3.2.2 Realisatie door derden

- We stimuleren en faciliteren uitvoeringskansen en staan open voor ideeën en kansen voor NNN-realisatie uit de provincie.
- We stellen een centraal aanspreekpunt in waar derden die NNN willen realiseren en beheren terecht kunnen voor ondersteuning. We toetsen initiatieven op haalbaarheid en dragen zorg voor (doorverwijzing naar) een passend vervolgtraject.
- Particulieren en agrariërs met gronden in het NNN worden bovendien actief benaderd, geïnformeerd en begeleid om zelf NNN op hun grond te realiseren. Het accent daarbij ligt in eerste instantie op eigendommen van TBO's waar nog sprake is van een reguliere pachtcontract op hun NNN-gronden. De provincie stimuleert, faciliteert en begeleidt waar dat nodig is. Uitgangspunt hierbij zijn de bestaande instrumenten (SKNL en SNL-beheer).

3.2.3 Begeleiding particuliere natuurbeheerders

- Om een voldoende hoog kwaliteitsniveau van het NNN bij particulier natuurbeheer te kunnen waarborgen, zorgen we voor een betere begeleiding van particuliere natuurbeheerders. Naast de in paragraaf 3.2.2 genoemde provinciale ondersteuning gaan we het gesprek aan met de natuurcollectieven, die via het SNL-stelsel nu al aan beheerbegeleiding doen. De mate van begeleiding verschilt momenteel per collectief en dit willen we meer gelijktrekken. Hierbij wordt ook gestreefd naar een grotere samenhang in beheer op gebiedsniveau, zodat het beheer tussen de verschillende natuurbeheerders op elkaar aansluit en elkaar - waar mogelijk - versterkt.
- In de Oostelijke Vechtplassen verkennen we de mogelijkheid om de beheerbegeleiding van particuliere grondeigenaren vanuit een bestaand natuurcollectief te laten plaatsvinden. Met de ambitie om deze beheerbegeleiding vanaf 2026 te laten plaatsvinden, tot zes jaar na de inrichting tot natuur van de

laatste NNN-percelen in OVP (naar verwachting omstreeks 2036). Uitgangspunt daarbij is dat dit niet tot hoge uitvoeringskosten voor de provincie leidt en dat we binnen het SNL-stelsel blijven werken.

Toelichting op beheerbegeleiding particuliere beheerders vanwege doelbereik

Particulier natuurbeheer werkt in de provincie als volgt: een grondeigenaar blijft eigenaar van zijn tot NNN-begrensde grond, richt deze zelf in als natuur en voert zelf het beheer en onderhoud ('particulier beheer'). De grondeigenaar kan hiervoor de volgende provinciale subsidies aanvragen:

- subsidie voor de afwaardering a.g.v. functieverandering (eenmalig, SKNL);
- subsidie voor de inrichting (eenmalig, SKNL);
- subsidie voor beheer en onderhoud (structureel, SvNL).

Om aanspraak te maken op de SvNL-subsidie moeten grondeigenaren zich meteen certificeren als natuurbeheerder of zich aanmelden bij een natuurcollectief. Op die manier worden zij begeleid bij de ontwikkeling en het beheer van natuur.

In de Oostelijke Vechtplassen (OVP) is de situatie afwijkend, omdat een grondeigenaar hier als alternatief voor particulier natuurbeheer via de standaard SKNL-route ook kan kiezen voor particulier natuurbeheer via zelfrealisatie met volledige schadeloosstelling. Dit is een pilot die in 2019 is gestart in de OVP. In deze pilot worden eigenaren volledig schadeloos gesteld voor het omschakelen naar natuurbeheer, inclusief een beheervergoeding voor de eerste 6 jaar. Omdat de beheerders de eerste 6 jaar geen gebruik maken van de SvNL-beheersubsidie, is er die eerste 6 jaar dus ook geen verplichting om zich te certificeren als natuurbeheerder of om zich aan te sluiten bij een natuurcollectief. Daardoor is er in de OVP niet geborgd dat een grondeigenaar die zelf NNN gaat realiseren daarbij vanaf het begin in wordt begeleid en gecontroleerd. Hierdoor ontstaat het risico dat de kwaliteit van de natuur niet de gewenste standaard haalt.

3.2.4 Uitvoering buiten focus: gebieden met een projectmatige aanpak

- Buiten de focusgebieden zijn er enkele gebieden waar we zelf de projectmatige realisatie van het NNN op ons nemen. De belangrijkste reden hiervoor is dat de NNN-opgave omvangrijk en/of complex is en het trekkerschap vanuit een andere partij ontbreekt. Na realisatie van NNN dragen we het beheer over aan natuurbeheerders, met wie wij passende afspraken maken. Het betreft in ieder geval de projecten Waterland-Oost, Hoge Berg Texel, Duurzaam Dijkland- Spaarnwoude.

3.2.5 Uitvoering: gebiedsprocessen

- Naar aanleiding van de NNN-realisatiestrategie uit 2020 zijn in de binnenduinrand twee gebiedsprocessen gestart: Weidse Polders en Zuid-Kennemerland. We hechten aan de opgebouwde samenwerking en willen deze inzetten om de uitvoering verder vorm te geven. We leggen – binnen het opgebouwde raamwerk van gezamenlijke afspraken - de focus op de NNN-realisatie.
- Bij de inrichting van NNN-gronden in de binnenduinrand houden we rekening met de water- en klimaatopgaven (het beter vasthouden van schoon duinwater; het opvangen van piekbuien), mits dit geen ernstige vertraging van de NNN-realisatie oplevert. Denk hierbij bijvoorbeeld aan een koppeling met watermaatregelen die we vanuit de Korte Termijn Agenda in de binnenduinrand in gang zetten.
- We zetten de recreatiemiddelen uit de Korte Termijn Agenda 2025-2027⁶ in om de NNN in de binnenduinrand recreatief te versterken. Daarbij zoeken we naar mogelijkheden om de recreatiedruk op de kwetsbare duinen te verminderen.

⁶ Dit betreft 2 miljoen euro die met de Korte Termijn Agenda 2025-2027 is gereserveerd voor de aanleg van recreatieve voorzieningen in combinatie van bosaanleg of de aanleg van NNN.

- In Zuid-Kennemerland bespreken we in het najaar 2025 het rapport waarin voor zes deelgebieden ontwikkelrichtingen zijn uitgewerkt met de daarbij behorende (maatschappelijke) consequenties en no-regret maatregelen. Op basis hiervan worden kaders en richtlijnen opgesteld voor de planvormingsfase met afspraken over projecten in specifieke gebieden. We scherpen de NNN-ambities en begrenzingen aan op basis van gesprekken met grondeigenaren en koersbepaling door bestuurders zodat in 2026 helder is hoe NNN-realiseatie in het gebied zal plaatsvinden.
- Wij nemen eind 2025 een besluit over de gebiedsvisie van Weidse Polders. Daarop volgt de planfase en biedt de gebiedsvisie, de provincie en haar partners, de ruimte om per doelstelling, de verschillende kansen tot realiseatie op te pakken, zowel samen of apart. Wij zullen de focus van onze uitvoeringsactiviteiten daarbij leggen op de realiseatie van NNN. Daarbij wordt gekeken naar meekoppelkansen vanuit met name de water- en klimaatopgave (denk daarbij aan NNN ten behoeve van de opvang van piekbuiten en flexibeler peilbeheer). Voorbeelden zijn NNN-realiseatie in de Noordwesthoek, peilherziening in combinatie met NNN op vliegveld Bergen en/of KRW-doelstellingen in de binnenduinrand.

3.3 Grondstrategie

3.3.1 Grondverwervingsstrategie

- We kopen begrensde NNN-gronden marktconform aan, zowel binnen als buiten focusgebieden. In de focusgebieden gaan we over op verwerving op basis van volledige schadeloosstelling als:
 - o de aangescherpte natuurbegrenzing en -ambities zijn vastgelegd in een nieuwe ambitiekaart⁷. Dit is nodig omdat de huidige ambities op perceelsniveau, zoals vastgelegd op de ambitiekaart uit het Natuurbeheerplan niet altijd zijn afgestemd op de VHR-doelen en/of de realisatiemogelijkheden.
 - o een besluit genomen is om een ruimtelijk planfiguur op te stellen op basis waarvan onteigening van gronden mogelijk wordt, en gestart is met het vooraf vastgestelde proces van het opstellen van een inrichtings- en beheerplan tot het uiteindelijk beschikbaar krijgen en inrichten van de benodigde gronden.
 - o het beschikbaar stellen van budget en capaciteit;
 - o het vaststellen van een projectplanning, waaruit blijkt dat de NNN-realiseatie op deze grond en eventueel hiermee samenhangende gronden onomkeerbaar is.
- In uitzonderingsgevallen (zoals een voor NNN-realiseatie cruciale verwervingskans) kunnen wij verwerven op basis van volledige schadeloosstelling, ook al ligt de grond buiten focusgebied en is er (nog) geen sprake van proces van opstellen inrichtings- en beheerplan. Dit vraagt per geval een GS-besluit waarin bovenstaande punten zijn meegenomen:
 - o het beschikbaar stellen van budget en capaciteit;
 - o het vaststellen van een projectplanning, waaruit blijkt dat de NNN-realiseatie op deze grond en eventueel hiermee samenhangende gronden onomkeerbaar is.

Toelichting grondverwervingsstrategie

We maken onderscheid in de (grond)strategie in en buiten de focusgebieden. De Vijfde Nota Grondbeleid vormt de basis voor de grondverwerving. Deze schrijft voor dat het noodzakelijk is een grondstrategie voor een (deel)gebied op te stellen voordat er grondinstrumenten kunnen worden ingezet. Deze grondstrategie verklaart waarom de inzet van de instrumenten nodig is en op welke wijze dit voldoet aan marktconformiteit, transparantie, rechtmatigheid en duurzaamheid. De grondstrategieën per deelgebied dienen nog te worden opgesteld, maar kunnen ook onderdeel zijn

⁷ Deze wordt in september 2027 vastgesteld (als onderdeel van het Natuurbeheerplan 2028)

van bijvoorbeeld een startnotitie voor de aanpak in een focusgebied. Eventuele grondstrategieën uit het verleden (o.a. Oostelijke Vechtplassen deelgebieden Weersloot en Kortenhoef-Oost worden herzien en getoetst aan de hierboven genoemde criteria en opnieuw vastgesteld door GS. Vooruitlopend hierop kan er onder voorwaarden wel aangekocht worden op basis van volledige schadeloosstelling.

Inzet grondinstrumenten binnen focusgebieden

Wij richten ons op het uitkopen of verplaatsen van gronden en (complete) bedrijven met behulp van volledige schadeloosstelling. Dit instrument kent een verplichtend en niet vrijblijvend karakter.

Bij grondverwerving op basis van volledige schadeloosstelling worden de volgende stappen doorlopen:

- 1) Begrenzing en de ambitietypen worden op orde gebracht. En daarbij wordt duidelijk gemaakt welk VHR-doelbereik er gerealiseerd gaat worden (beleidstaak).
- 2) Er wordt een inrichtings- en beheerplan op het niveau van een voorlopig ontwerp vastgesteld.
- 3) Er wordt een ruimtelijk planfiguur vastgesteld, zoals een omgevingsplan of projectbesluit.
- 4) De aanpak en strategie van de grondverwerving op basis van volledige schadeloosstelling wordt vastgelegd in een grondstrategie per focusgebied en vastgesteld door GS.
- 5) Er worden gesprekken gevoerd met als doel de gronden minnelijk te verwerven (duur: maximaal 2 jaar, conform afspraken met gebiedspartners).
- 6) Indien aankoop niet op minnelijke basis tot stand komt, wordt het onteigeningsproces gestart. Dit betekent dat in een korte periode het dossier 'onteigeningsproof' gemaakt wordt en een ontwerp-ontteigeningsbeschikking wordt vastgesteld door PS. Onteigening wordt pas ingezet als alle voorgaande stappen zorgvuldig zijn doorlopen.

Het benodigd grondverwervingsbudget voor dit focusgebied dient te worden geprogrammeerd zodat er dekking is om de gehele NNN in dit gebied af te ronden.

Inzet grondinstrumenten buiten focusgebieden

Omdat de NNN buiten focus vooral gerealiseerd wordt op basis van vrijwilligheid, zijn de grondinstrumenten hierop gericht. Concreet betekent dit dat de provincie zich richt op het marktconform verwerven van gronden in het NNN, maar ook op gronden buiten het NNN die kunnen dienen als ruilgrond. De verwachting is dat het in totaal jaarlijks gaat om gemiddeld 60 hectare, die weer worden ingezet om kansen op NNN-realiseatie te benutten.

3.3.2 Aankoop van ruilgronden

De beschikbaarheid van voldoende provinciale gronden nabij het NNN is cruciaal voor het versnellen van de uitvoering. Deze provinciale gronden zijn in te zetten om – door middel van grondruilingen - maatwerkoplossingen tot stand te brengen die zowel de NNN als de agrariërs ten goede komt. Op dit moment heeft de provincie nabij de focusgebieden ruilgrond beschikbaar. Dit is echter onvoldoende voor realisatie van de gehele opgave.

We zetten actief in op de verwerving van ruilgrond waarmee we streven naar voldoende grondbezit om, via maatwerkoplossingen, NNN-realiseatie tot stand te brengen en ook perspectief te bieden voor blijvende agrarische bedrijven. We reserveren budget om in te spelen op – onverwachte - grondverwervingskansen zoals aankoopmogelijkheden van stoppende agrarische bedrijven. Wij spannen we ons in om zoveel mogelijk met ruilgronden tot NNN realisatie te komen, wetende dat dit gelet op de huidige grondmarkt een lastige uitdaging is.

3.3.3 Inzet van provinciale gronden

- Provinciale gronden die aangekocht zijn met krediet NNN danwel door het Rijk ten behoeve van het NNN aan de provincie zijn overgedragen, kunnen worden ingezet als ruilgrond om NNN-realiseatie mogelijk te maken. De inzet van deze gronden zullen wij zorgvuldig afwegen, waarbij we niet alleen NNN-realiseatie,

maar ook eventuele ander provinciale opgaven die in het gebied een rol spelen, in onze afweging meenemen.

3.3.4 Aankoop buiten NNN

- Indien gronden te koop worden aangeboden buiten het NNN, waarvan we inschatten dat die belangrijk kunnen zijn voor NNN-realisatie, dan streven we naar het marktconform aankopen van deze gronden ten behoeve van toekomstige grondruilen. In bijzondere gevallen kan ook besloten worden tot de marktconforme aankoop van gehele bedrijven.

3.3.5 Pachtgronden in NNN

- Het gebruik van pachtcontracten in NNN is veelal strijdig of niet geheel passend met de doelstellingen van het Natuurbeheerplan. Daarnaast is het, vanwege de doorlopende pachtrechten, niet mogelijk om de gronden langdurig te borgen voor natuur. Voor het pachtvrij maken van deze NNN-gronden volgen we in grote lijnen de adviezen op die de Taskforce pacht⁸ in februari 2025 heeft opgeleverd:
 - o De TBO's zijn de belangrijkste verpachters van gronden in het NNN. Met elk van deze TBO's sluiten we een uitvoeringsovereenkomst voor de periode 2025-2029, waarin wordt vastgelegd dat de TBO's de ontpachting van 'hun' dossiers op zich nemen en welke (ecologische) kaders en ambities hierbij van toepassing zijn. Voor het uitvoeren van de ontpachting stelt de provincie procesgeld beschikbaar aan de TBO's. Dit wordt vastgelegd in de uitvoeringsovereenkomst.
 - o Voor het pachtvrij maken van de pachtgronden zetten we de Subsidieregeling Pacht Afkoop (SPA) in. Gedeeltelijk is deze regeling voorzien van budget (€ 5 mln) en voor aanvullende middelen zijn we in gesprek met het Rijk.
 - o Wij hechten aan een zorgvuldig proces bij de ontpachting van gronden voor NNN. Vandaar dat we hiervoor de SPA inzetten. De SPA is een Europees goedgekeurde subsidieregeling die een vrijwillige pachtbeëindiging tussen pachter en verpachter subsidieert, gebaseerd op de wettelijke uitgangspunten voor pachtbeëindiging met diverse zorgvuldigheidseisen. Zo moet er een redelijke termijn onderhandeld zijn en dient de pachtontbindingsvergoeding te worden vastgesteld door een onafhankelijke en gecertificeerd taxateur. Bovendien toetst de provincie bij verlening van de subsidie of de verpachter zich ook gehouden heeft aan deze zorgvuldigheidseisen.
 - o We stellen een klein bestuurlijk overleg in om tot maatwerkoplossingen voor pachters te komen.
 - o Bij de dossiers waar uiteindelijk geen overeenstemming wordt bereikt, wordt de pacht ontbonden via het wettelijk traject in het kader van het Ruimtelijk Ordening (RO)-spoor (dat geldt zowel binnen als buiten focusgebied).
 - o Op gronden met reguliere pacht, gelegen binnen het NNN⁹, wordt na 1 januari 2029 geen Anlb-contract meer afgesloten met de pachter, ook niet als overbruggingsregeling¹⁰. We willen immers dat de gronden binnen afzienbare tijd pachtvrij worden gemaakt zodat hier NNN gerealiseerd kan worden.

⁸ De Taskforce pacht was opgericht in 2022 om gezamenlijk tot een oplossing te komen voor de problematiek van pacht in het NNN. Aan de taskforce namen deel: de TBO's, LTO en provincie Noord-Holland. Op 27 februari 2025 heeft de taskforce haar advies aan GS van Noord-Holland uitgebracht.

⁹ dit betreft de 921 ha van hectare-tabel NNN, zowel binnen als buiten focus.

¹⁰ We onderzoeken nog of een uitzondering nodig is voor gebieden waar reguliere pacht gecombineerd is met een erfpachtconstructie. Dit zijn veelal NNN gebieden waarin SBB als grondeigenaar de grond in erfpacht heeft uitgegeven aan het recreatieschap en het recreatieschap weer doorverpacht aan agrariërs).

Toelichting op pachtgronden in NNN

Binnen het NNN heeft een aantal TBO's gronden in eigendom die vanwege afspraken uit het verleden (vaak voor 1977) regulier zijn verpacht. De reguliere pachtcontracten kennen over het algemeen geen of zeer beperkte voorwaarden voor het agrarisch gebruik. Het contract en toegestane gebruik is daarmee veelal strijdig of niet geheel passend met de doelstellingen van het Natuurbeheerplan. Daarnaast is het, vanwege de doorlopende pachtrechten, niet mogelijk om de gronden langdurig te borgen voor natuur. Het pachtvrij maken van tot NNN begrensde gronden die in bezit zijn van TBO's en momenteel in reguliere pacht zijn uitgegeven (circa 900 ha) is noodzakelijk om de NNN af te ronden en vormt daarom onderdeel van de NNN-realisatie. Deze gronden liggen veelal midden in NNN en N2000-gebied en kennen nog regulier landbouwkundig gebruik. Het aanpassen van het gebruik levert daarom een hoog natuurrendement op, ook omdat na het pachtvrij maken gelijk de omliggende percelen kunnen worden ingericht. Voor het pachtvrij maken van deze NNN-gronden volgen we in grote lijnen de adviezen op die de Taskforce pacht in februari 2025 heeft opgeleverd.

3.3.6 Beheercheck

- Bij bedrijfsverplaatsing en/of -beëindiging komen, naast de gronden die benodigd zijn voor NNN, ook vaak agrarische gronden in eigendom van de provincie (gronden die buiten het NNN gelegen zijn). De provincie streeft ernaar deze gronden weer toe te bedelen aan agrariërs in de buurt zodat agrarisch gebruik mogelijk blijft en continuïteit van het beheer gegarandeerd blijft. Waar mogelijk gebeurt de toedeling van gronden via een kavelruil zodat de agrarische structuur wordt verbeterd en/of ook andere gronden voor het NNN beschikbaar komen. Bij de grondverwerving en herverdeling van (provinciale) gronden is de veebezetting een specifiek aandachtspunt. In en rondom de focusgebieden kan een meer extensief beheer vanuit natuuroogpunt gewenst zijn. Als dit beheer echter te extensief wordt kan dat leiden tot problemen bij het beheer van natuurgebieden die gebaat zijn bij agrarische activiteiten (met name weidevogelgebieden). Per focusgebied is een beheercheck opgesteld die laat zien welke veebezetting nodig is en blijft om het natuurbeheer duurzaam – conform de geactualiseerde natuurambities - te borgen. In de gebieden zoeken we – aan de hand van de uitkomsten van de beheercheck - samen met belanghebbenden naar een juiste balans tussen agrarische activiteiten en het natuurbeheer. De beheercheck past binnen de kaders van het subsidiestelsel SNL.

3.3.7 Overdracht naar eindbeheerder

- Gronden waarop NNN gerealiseerd is (dat wil zeggen na inrichting en overgangsbeheer) en die nog in eigendom zijn van de provincie, zullen wij in logische eenheden verkopen aan een eindbeheerder. De provincie wil geen eindbeheerder van NNN- en/of ruilgrond zijn.
- We streven naar volledige overdracht van ruilgronden via verkoop. Het langjarig verpachten van deze gronden als deze niet meer nodig zijn voor NNN-realisatie wordt zoveel mogelijk vermeden. Het is voor de provincie geen doel om gronden te bezitten als deze geen provinciaal doel (meer) dienen.

3.4 Organisatie

3.4.1 Overlegstructuren

- Bestaande overlegstructuren met gebiedspartijen over de onderwerpen PPLG, natuur en stikstof, zullen wij analyseren met het oog op een eventuele herpositionering of herinrichting tot een nieuw gremium met een andere vorm, naam en/of deelnemersstructuur;

- Na vaststelling van de NNN-realisatiestrategie heffen we het bestaande bestuurlijk overleg 'Samenwerken aan duurzame oplossingen' op. We voorzien dat afstemming en samenwerking via bestaande bestuurlijke gremia voldoende wordt geborgd.

3.5 Financiering

3.5.1 Programma voor gehele NNN-afrondding

- We stellen een programmering op voor de afronding van het gehele NNN met de ambitie om het NNN zo snel mogelijk te voltooien. Dit in de wetenschap dat de financiële dekking voor de gehele programmering op dit moment nog niet voorzien is.
- We benutten de huidige dekkingsbronnen maximaal om zowel binnen als buiten focusgebied de NNN realisatie op korte termijn voortvarend op te kunnen pakken.
- In het programma maken we zichtbaar op welke momenten er een nieuw besluit nodig is over aanvullende financiering. Indien niet tijdig voldoende aanvullende financiering is verkregen, zal het college gevraagd worden om een besluit te nemen over aanvullende financiering uit eigen middelen.
- De programmering is afhankelijk van verschillende factoren, zowel intern (organisatie, capaciteit, eigen middelen) als extern (draagvlak, cofinanciering). Deze factoren beïnvloeden onze programmering dusdanig dat we jaarlijks in het kaderbrieftraject zullen bepalen of de programmering bijstelling behoeft.

3.5.2 Aanvullende middelen

- We gaan actief op zoek naar aanvullende financiering voor het NNN en voor natuurherstel (fondsenwerving). We blijven hiertoe in gesprek met het Rijk en gaan op zoek naar nieuwe financieringsvormen en -kansen, zoals het meekoppelen van NNN met andere opgaven zodat de NNN goedkoper kan worden aangelegd (denk hierbij bijvoorbeeld aan de koppeling met energieprojecten), condities creëren waarin gemengde financiering vorm kan krijgen en lokale financiering ontwerpen (die de lokale economie versterkt en ervoor zorgen dat de middelen binnen de gemeenschap blijven).
- We onderzoeken de mogelijkheid om 50% financiering uit het LIFE-programma (EU) te verkrijgen voor de natuurinrichting in focusgebieden.

Bijlagen

Bijlage 1: Werkwijze voor herbegrenzing van gronden voor NNN

Bijlage 2a: Analyse Vogel- en Habitatrichtlijndoelen Provincie Noord-Holland

Bijlage 2b: Advies over realisatie van natuurverbindingen

Bijlage 3: Stappenplan Analyse kleinschalige NNN-opgave (<0,5 ha)

Bijlage 4: Advies Pels Rijcken over Anlb binnen NNN

Bijlage 5: Leidraad voor ontgrenzen van NNN-gronden

Bijlage 6: Anlb in NNN

Werkwijze voor herbegrenzing van gronden voor NNN

Versie 3; 29 november 2021; wijziging betreft toevoeging paragraaf 2.3 en verduidelijking aanvrager herbegrenzing (paragraaf 3)

1. Inleiding

Het regiebureau NNN heeft de opdracht om in de periode 2020 tot 2027 het Natuur Netwerk Nederland (NNN) in Noord-Holland te voltooiën. Onderdeel daarvan is het realiseren van wijzigingen op de huidige begrenzings van NNN. Hiervoor heeft het regiebureau bestaande ecologische criteria en beleidskaders uit de Europese, Rijks- en provinciale regelingen vertaald in een transparante werkwijze om een gefundeerde beoordeling en uitspraak te kunnen doen over verzoeken tot herbegrenzing. GS hebben de bevoegdheid om de begrenzing van het NNN, onder voorwaarden, te wijzigen (artikel 19, lid 8 van de PRV).

In dit memo wordt de werkwijze, bestaande uit een afwegingskader van ecologische en beleidsmatige afwegingen, toegelicht.

Begrippenkader werkwijze

NNN: De provinciale regels voor de planologische bescherming van het **NNN** zijn geregeld in artikel 19 van de Provinciale Ruimtelijke Verordening (PRV). De provinciale natuurverbindingen worden ook planologisch beschermd via dit artikel. Waar in dit memo 'NNN' staat geldt dit ook voor ecologische verbindingzones.

Herbegrenzing: Onder herbegrenzing wordt verstaan: begrenzingsvraagstukken, wijzigingsverzoeken en -voorstellen voor het **ontgrenzen of begrenzen** van delen NNN en ecologische verbindingzones.

Uitzonderingen: De begrenzingsvraagstukken die gaan over **technische (kaart) correcties**, de aantasting van het NNN door initiatieven die gecompenseerd moeten worden (**compensatiebeginsel**) en de **saldobenadering** vallen buiten deze werkwijze.

Afwegingskader: Onder afwegingskader om tot besluiten tot herbegrenzing te komen wordt verstaan: de **set van ecologische en beleidsmatige afwegingen** die voortvloeien uit de uitvoering van Europese, Rijks en provinciale wet- en regelgeving die van toepassing is op het NNN en de ecologische verbindingzones.

2. Ecologische afwegingen

2.1 Prioritering

De provincie voert het natuurbeleid uit conform het natuurbeleidsplan, de nota natuur, bos en landschap in de 21e eeuw 'Mensen voor natuur, natuur voor mensen' en het handboek natuurdoeltypen. Op basis daarvan hanteert de provincie de volgende prioritering bij verzoeken tot herbegrenzing:

Aan de hand van de ITZ-criteria uit het beleid zijn doelsoorten afgeleid die zijn gegroepeerd in natuurdoeltypen en later in natuurbeheertypen. Deze laatste vormen de basis voor het NNN.

Bij de ITZ criteria staat:

- De I voor internationaal bijzonder. Dit is de mate waarin de natuur karakteristiek is voor Nederland en Noord-Holland. Omgekeerd kan het worden omschreven als de verantwoordelijkheid die Nederland in internationaal opzicht heeft voor deze natuur. Zo komt de rugstreeppad en de Noordse woelmuis vooral in Nederland voor.

- De T voor trend. Een dalende trend in aantallen, zoals bijvoorbeeld bij de weidevogels al decennialang aan de orde, is een criterium voor beleidsinspanning om deze waarden te behouden en te versterken.
- De Z voor zeldzaamheid. Gebieden met bedreigde en zeldzame soorten worden als extra waardevol gezien. Vaak is hier sprake van bijzondere, weinig voorkomende omstandigheden als bijvoorbeeld voedselarmoede of brak water.

Gebieden die beheertypen met veel doelsoorten bevatten zijn daarbij meer bijzonder dan die met minder doelsoorten. Zij zijn karakteristiek voor Nederland en Noord-Holland, vragen aandacht omdat er een dalende trend is van bijzondere soorten of bevatten veel zeldzame soorten. Op die basis kan een prioritering worden gemaakt van karakteristieke, zeldzame en/of bedreigde natuur.

Kader: Doelsoorten uit het natuurbeleid als basis voor de selectie van gebieden

2.2 Afwegingen

Een praktische uitwerking van bovenstaande geeft een aantal afwegingen bij verzoeken voor herbegrenzing van NNN-gronden. De afwegingen staan in volgorde van afnemend belang. Dat betekent dat een gebied dat voldoet aan afweging 1 meer kans heeft om begrensd te worden en minder kans om ontgrend te worden, dan een gebied dat voldoet aan bijvoorbeeld afweging 4. Een gebied kan aan meerdere afwegingen voldoen, in de conclusie zal de hoogste afweging dan het meest bepalend zijn.

1. Internationale bescherming

- a. Nodig voor realisatie Natura 2000 doelen (kan zowel binnen als buiten de begrenzing van het N2000 gebied zijn), of;
- b. Versterking functie voor trekvogels ('west palearctische flyway').

2. (Inter) nationaal belangrijke natuur met een klein zoekgebied en karakteristiek voor Noord-Holland.

Dit betreft: Brakke gebieden, Duin & duinzoomgebieden, Kwelgebieden langs de Gooise stuwwal, Laagveenmoerasgebied en Weidevogelgebied.

Toelichting: Dit betreft internationaal bijzondere, weinig voorkomende natuur waaraan Noord-Holland bovenmatig bijdraagt en daarom een grote verantwoordelijkheid voor heeft.

3. Robuustheid, samenhang, abiotiek

- a. Versterking natuur grenzend aan NNN-gebied; bijdrage aan grote, aaneengesloten gebieden
(NB: dit geldt niet voor gebieden met een weidevogelstelling; voor weidevogels kunnen kleinere, van NNN geïsoleerde robuuste weidevogelgebieden (stapstenen) juist goed bijdragen aan duurzaam behoud van de weidevogels, mits met grote aantallen weidevogels en gebied van voldoende omvang, met voldoende openheid en kansrijk ten aanzien van waterpeil), of;
- b. Bijdrage aan het veiligstellen van abiotische omstandigheden die bijzondere natuur mogelijk maken, zoals verbetering van de waterhuishouding, optreden van kwel, het voorkomen van bijzondere bodemtypen.

4. Regionaal

- a. Versterking natuurverbinding (EVZ) of begrenzing van gebieden als stapstenen in de EVZ, of;
- b. Versterking ecologische betekenis van linten in het landschap zoals dijken, wegbermen en vaarwegen (natuurvriendelijke oevers).

5. Lokaal

- a. Schrale, soortenrijke graslanden;
- b. Slikken en moeras voor (trek) vogels;
- c. Akker onkruid reservaten;
- d. Heidegebieden, of;
- e. Soortenrijke bossen met inheemse soorten.

2.3 Ambitie en gevolgen voor de WKW benoemen

Het doel van de ecologische beoordeling voor de herbegrenzing van gronden is om onafhankelijk en op basis van ecologische gronden te onderbouwen of het waardevol is om de percelen te verwerven / te ontgrenzen voor het NNN. Het doel van deze beoordeling is een ecologisch advies op te stellen over het begrenzen of ontgrenzen van de percelen.

Indien het advies is om een perceel toe te voegen aan het NNN dient er een voorstel voor de natuurambitie (conform Bij12 natuurbeheertype-systematiek) te worden gedaan passende bij de potenties van het perceel.

De herbegrenzing kan gevolgen hebben voor de WKW. De WKW staat voor de Wezenlijke Kenmerken en Waarden en is onderdeel van de planologische bescherming van het NNN. De planologische bescherming houdt in dat het NNN in oppervlakte, samenhang en (potentiele) kwaliteit niet mag worden aangetast. De WKW vormt de beschrijving van de (potentiele) kwaliteit van het NNN per deelgebied of per natuurverbinding. De eventuele veranderingen in de WKW als gevolg van de herbegrenzing dienen in de ecologische beoordeling op hoofdlijnen te worden aangegeven. Indien percelen worden ontgrensd dient ook aangegeven te worden of een BPL (Bijzonder Provinciaal Landschap) begrenzing voor deze percelen voor de hand ligt.

3. Grondgerelateerde afwegingen

In beginsel mogen alleen eigenaren/erfpachters vragen om begrenzing!!

In de gebiedsprocessen kan dit echter ook op initiatief van de PL/GR (projectleider of gebiedsregisseur). In dat geval dient de eigenaar dan wel betrokken te worden. Bovendien mag dit alleen als de gronden ecologisch zeer waardevol zijn of erg belangrijk zijn om een robuust netwerk te realiseren.

1. Is de begrenzing/ontgrenzing logisch ten opzichte van de kadastrale perceelsgrenzen?
(zoveel mogelijk hele percelen)
2. Is de begrenzing/ontgrenzing logisch gelet op de aanwezige landbouwstructuur?
(niet in agrarische kernen en aansluitend aan bestaande NNN)
3. Levert de begrenzing/ontgrenzing bij aan het realiseren van de restantopgave NNN?
(wisselgeld)
5. Levert deze begrenzing/ontgrenzing een precedent op in andere dossiers in het gebied zelf of daarbuiten?
(houden we ons aan de regels...)
6. Zijn er andere zaken zoals RO die opvallen of gecontroleerd moeten worden op basis van (gebieds-)kennis, (bestuurlijke) afspraken of ervaring.

4. Beleidsmatige afwegingen

Naast ecologische afwegingen zijn er beleidsmatige afwegingen voor de beoordeling van verzoeken tot ontgrenzing of begrenzing. Door beide in het afwegingskader op te nemen is maatwerk mogelijk en worden in het uiteindelijke oordeel alle belangen meegenomen. Als ecologische afwegingen maken dat herbegrenzing niet wenselijk is, zal over het algemeen

niet worden overgegaan tot begrenzing, tenzij de beleidsmatige afwegingen daar aanleiding toe geven.

1. Haalbaarheid en draagvlak

- Is er over het gebied een historie bekend die van invloed is op de aanpak (belemmeringen, gevoeligheden, mogelijkheden)?
- Zo ja, wat is er bekend? Zijn er eerder gesprekken gevoerd? Wat is daaruit gekomen? Waarom is het blijven liggen?

2. Lopende projecten en beleidsopgaven

- Is er een lopend gebiedsproces of een ander project dat in dit gebied speelt? Zo ja, wat is de invloed daarvan op dit verzoek?
- Hoe verhoudt het verzoek zich tot andere beleidsopgaven (bos, bodemdaling, waterhuishouding, stikstof)?

Vragen omtrent stikstof:

- Vindt op het perceel een stikstofuitstotende activiteit plaats? (Bijvoorbeeld: beweiding, bemesting, stalling van dieren, gebruik van machines/voertuigen, industrie etc.)
- Zo ja: wat zou de vermindering in stikstofuitstoot zijn na inrichting als NNN?*
- Indien verschil > 50 kg/j NH₃ of 100 kg NO_x?: Wat is de vermindering in depositie op N2000-gebieden door deze stikstofuitstootverlaging? (Aeriusberekening nodig → neem contact op met Peter Storm)
- Slotvraag: je wil de relatieve stikstofverandering tussen begrenzing en ontgrenzing met elkaar vergelijken om te beschouwen of de herbegrenzing gunstig of ongunstig is. Verschillen tot 0,1 mol/ha/j vallen weg in de marge. Meer dan 0,1 mol/ha/j? Laat dan Petra van der Werf beoordelen.

* Als een activiteit verdwijnt, vermindert de stikstofuitstoot. Maar soms komt daar door inrichting als NNN ook stikstofuitstoot voor in de plaats. Bijvoorbeeld door begrazing van dieren of bemesting met ruige mest. Het verschil in stikstofuitstoot is van belang voor dit afwegingskader.

3. Ligging en functie

- Gaat het om een strategisch perceel?
- Heeft het gebied een recreatieve functie?
- Welke rol speelt het gebied in de leefomgeving?
- Hoe groot is het belang van de ligging en de functie?
- Beheercheck; heeft begrenzing/ontgrenzing een grote invloed op de agrarische structuur?

4. Check bestemming gemeente

- Heeft de gemeente een vigerend bestemmingsplan overeenkomstig met de doelstellingen van de provincie ?
- Wanneer wordt een nieuw bestemmingsplan opgesteld?

5. Financiële consequenties beheerkosten en inrichting

- Is begrenzing als NNN gewenst of grond behouden voor ruilgrond?
- Hoe verhouden de aankoop-, inrichtings- en beheerkosten zich tot elkaar? Nieuwe begrenzingen mogen geen onevenredige kostenverhogingen wat betreft verwerving, inrichting en beheer met zich mee brengen.

4. Besluitvorming en kaartwijzigingen

De beoordeling van het verzoek tot her-begrenzing is een advies vanuit ecologische en beleidsmatige overwegingen. De uiteindelijke beslissing over het verzoek is een bevoegdheid van GS. Bij elke (jaarlijkse) wijziging van de begrenzing van het NNN moet de oppervlakte van het NNN ten minste gelijk blijven, conform art 19 lid 8 van de PRV.

Benodigde informatie/uitgangspunten voor een afweging:

- Viewer natuurbeheerplan;
- Voortgangskaart;
- Ambitiekaart;
- NDFF toets op natuurwaarden;
- WKW beschrijvingen;
- In geval van begrenzing: ecologische beschrijving van te verwachten natuur.
- Ruimtelijke plannen

April 2024

Analyse VHR-doelen provincie Noord-Holland

Een nadere uitwerking van de huidige Vogel- en Habitatrictlijn doelstellingen

Inhoudsopgave	2
1. Context en doel van de analyse	3
1.1 Inleiding	3
1.2 Verzoek en vraagstelling LVVN	4
1.3 Uitwerking vraagstelling analyse	4
1.4 Aanpak Noord-Holland	5
2. Werkwijze van de provincie	6
2.1 De basis is de WENR/Sovon methodiek	6
2.2 Reactie Provincie Noord-Holland; toegepaste methodiek	6
2.3 Toelichting op Bijlage 1: Exceltabel	7
3. GSVI per landschap, natuurtype en VHR-doel	10
3.1 VHR-doelen graslanden, akkers en dooradering	10
3.2 VHR-doelen moeras, verlanding en stilstaande wateren	17
3.3 VHR-doelen stilstaand groot water en pioniersvlaktes	22
3.4 VHR-doelen duinen en binnenduinrand	27
3.5 VHR-doelen hoge zandgronden (Gooi)	31
3.6 VHR-doelen en natuurverbindingen	32
4. Conclusies	34
4.1 Hoofdconclusies	34
5. Discussie	36
5.1 Proces met LVVN	36
5.2 Methodiek discussie	36
5.3 Gevolgde aanpak provincie Noord-Holland	37
5.4 Overige discussiepunten	37
Bijlage 1	38
Bijlage 2	39

1. Context en doel van de analyse

Dit document vormt de inhoudelijke, ecologische onderbouwing van uitgewerkte VHR-doelen, zoals die worden benoemd in onze Natuurdoelanalyses (NDA's). Natura 2000-beheerplannen zijn onderleggers voor de gebiedsprocessen.

Deze analyse van de huidige VHR-doelen is tot stand gekomen op basis van de best beschikbare onderzoeken, kennis en aannames anno september 2024. Deze analyse zal worden geactualiseerd als daar aanleiding voor is, zoals als gevolg van:

- Nieuwe inzichten vanuit het **Verbeterprogramma monitoring natuur** (LVVN);
- **Actualisatie van VHR-doelen op landelijk niveau** om de doelen van de aanwijzingsbesluiten nader te concretiseren en te kwantificeren (LVVN);
- Nadere uitwerking van kansen voor potenties in de gebieden (in afstemming met LVVN);
- Nieuwe afspraken in IPO-verband;
- Nieuwe (evaluatie van) beheerplannen, of andere nieuwe onderzoeksresultaten;
- Verbeteringen in de beschrijving van leefgebieden (profiel documenten) via LVVN, Sovon/WENR, waardoor aannames worden aangepast.

Jaarlijks worden (onderdelen van) dit rapport geactualiseerd, als ontwikkelingen in bovenstaande punten daarom vragen.

1.1 INLEIDING

Een sterke en veerkrachtige natuur is van groot belang voor de mens. Daarom werken we in heel Nederland aan natuurdoelen, zoals die zijn opgesteld in de Europese Vogel- en Habitatrichtlijnen (VHR). Het is van groot belang om de doelen van de VHR in een gunstige staat van instandhouding te brengen. Een belangrijke wettelijke verplichting is dat populaties van bijzondere planten, dieren en hun leefomgeving beschermd worden. Ze moeten kunnen blijven voortbestaan en op termijn een landelijke gunstige staat van instandhouding bereiken (GSVI). Dat is niet alleen belangrijk voor de natuur maar ook voor andere opgaven waar ons land mee te maken heeft. Immers, de staat van de natuur hangt nauw samen met de ruimte die geboden kan worden aan andere ontwikkelingen zoals woningbouw. Een goede natuurkwaliteit maakt onderdeel uit van een gezonde leefomgeving. Het Rijk en de provincies zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor het behalen van de doelen.

In dit rapport is uitgewerkt wat de Vogel- en Habitatrichtlijndoelen in de provincie Noord-Holland betekenen en wat er nodig is om die te halen. De doelen zijn vertaald naar ruimtebeslag: oppervlakte leefgebied met de kwaliteit die nodig is om de doelen te halen.

We maken een vertaling naar leefgebieden en randvoorwaarden, en brengen knelpunten in beeld.

Gunstige staat van instandhouding (GSVI)

Wat betreft het behalen van natuurdoelen zijn de Europese verplichtingen leidend: onder meer de VHR, de Natuurherstelverordening (NHV), de Kaderrichtlijn Water (KRW) en de Europese Klimaatwet voor broeikasgassen. Het hoofddoel voor natuur is een **gunstige staat van instandhouding** (GSVI) van Vogelrichtlijn- en Habitatrichtlijnsoorten (VR en HR) en habitattypen (HT) op landelijk niveau. Dat doel wordt onder meer bereikt via maatregelen om de instandhoudingsdoelen voor de Natura 2000-gebieden te realiseren, waarbij de bijdrage van het Natura 2000-netwerk per habitatype of per VHR-soort verschilt. Ook buiten Natura 2000-gebieden kunnen VHR-doelen worden gerealiseerd.

Op dit moment is het natuurdoel voor 2030 het overbruggen van 30% van **het verschil tussen de huidige staat van instandhouding en een gunstige staat van instandhouding**. In de komende periode werkt het Rijk aan het actualiseren van dit doel op basis van de Natuurherstelverordening.

Een belangrijke wettelijke verplichting is dat bijzondere planten, dieren en hun leefomgeving beschermd worden. Ze moeten kunnen blijven voortbestaan en op termijn de landelijke gunstige staat van instandhouding bereiken. Wat een GSVI inhoudt, is nog niet voor alle soorten en habitattypen geheel uitgewerkt.

Natuurtypen

Voor de uitwerking van de landelijke natuuropgave is het noodzakelijk om per provincie aan te kunnen geven hoeveel extra hectares natuur en welke kwaliteitsverbetering nodig is, om de beoogde gunstige staat van instandhouding van de aangewezen Vogel- en Habitatrichtlijnsoorten en Habitattypen te kunnen halen. Deze kunnen daarbij conform de Index Natuur en Landschap gekoppeld worden aan bepaalde natuurtypen. Binnen deze natuurtypen zijn de natuurbeheertypen benoemd. Dit zijn de eenheden waarover binnen provincies afspraken worden gemaakt over natuurambities en beheerfinanciering. Door deze koppeling te maken kan de natuuropgave op een doelmatige manier worden voorgelegd aan de beheerders en bestuurders.

Kwaliteitsverbetering en definitie nieuwe natuur

Om de GSVI te bereiken zullen ook maatregelen moeten worden genomen voor kwaliteitsverbetering die los staan van hectares nieuwe natuur. Hieronder vallen onder meer de vermindering van stikstofdepositie of van de negatieve effecten van andere drukfactoren

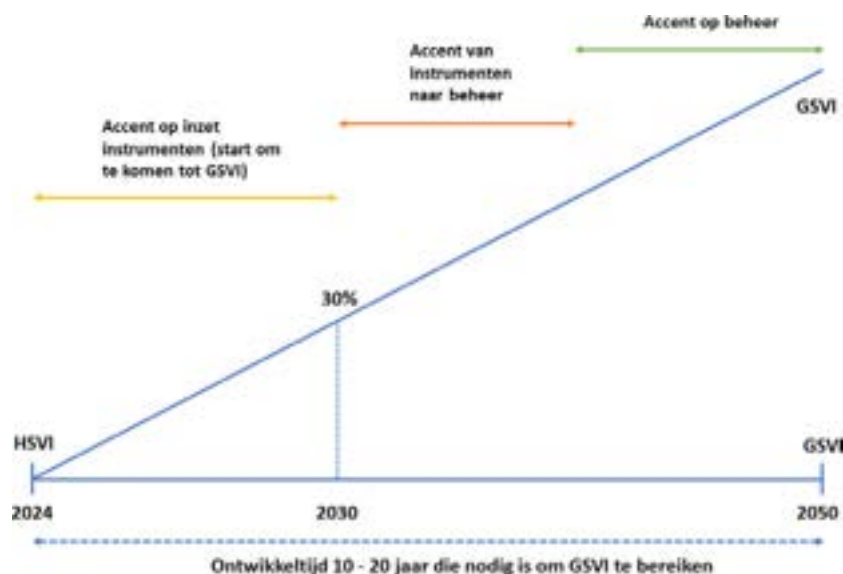
(waaronder recreatie, exoten, verdroging en waterkwaliteit) en het optimaliseren van het beheer. Het is daarom van belang om 'nieuwe natuur' goed te definiëren.

Wij beschouwen nieuwe natuur als natuur op locaties waar die nu nog ontbreekt die nodig is om tot de gunstige staat van instandhouding te komen. Dit kan o.a. bereikt worden door:

- Het optimaliseren van het gebruik van potenties door herbegrenzing van het NNN
- De inzet van (nieuw) instrumentarium (zoals groenblauwe dooradering, ANLb, bossenstrategie, etc.)

De beoogde natuurdoelen kunnen zowel in de vorm van NNN, als in de vorm van een ander gebied worden behaald, zoals (duurzaam) ANLb-gebied, groenblauwe dooradering, de bossenstrategie of (klimaat)buffergebied. Er zijn dus meerdere instrumenten die we kunnen inzetten om habitattypen of leefgebied van VHR-soorten te vormen dan wel te beschermen, afhankelijk van huidig gebruik en andere functies. Daarmee kunnen ook mogelijkheden gecreëerd worden om een duurzame landbouw te ondersteunen.

Natuur heeft een ontwikkeltijd nodig – in de meeste gevallen minimaal 10 tot 20 jaar. Daarom is het van belang om de instrumenten voor natuurherstel en -ontwikkeling in te zetten vóór 2030. Dit betreft financiering, planvorming, uitvoering en vergunningentrajec. In 2030 moet 30% van de gunstige staat van instandhouding bereikt zijn. Vanaf 2030 kan dan met inzet van het juiste beheer de ontwikkeltijd om in 2050 tot 100% van de gunstige staat van instandhouding te komen.

1.2 VERZOEK EN VRAAGSTELLING LNVN

Het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) heeft, op basis van een onderbouwing door Wageningen Environmental Research (WENR) en Sovon Vogelonderzoek Nederland (hierna: Sovon), een voorzet gedaan wat er per VHR-doel nodig is. LVVN heeft de provincies hierop om een reactie gevraagd.

Deze analyse is de reactie van de provincie Noord-Holland op deze vraag. Hierin beschrijven wij wat er nodig is om de doelen van de VHR in Noord-Holland te realiseren, en om de doelen binnen het gegeven tijdspad te behalen. In dit rapport geven wij aan welke VHR-doelen in ecologische zin haalbaar zijn in Noord-Holland. Een belangrijke stap daarin is meer grip krijgen op de doelen. Wat betekenen deze doelen? Wat is nodig om ze te behalen? Wat betekenen de getallen en hoe kunnen die vertaald worden naar de hoeveelheid hectaren van een bepaalde kwaliteit die nodig is om de doelen te halen? Hoe maken we de vertaling naar leefgebieden en randvoorwaarden? De inventarisatie van knelpunten en randvoorwaarden om de doelen te kunnen halen is vervolgens input voor het gesprek daarover met Rijk en provincies. Er ontstaat dan een gericht plan hoe we gezamenlijk concreet aan de slag te kunnen om de doelen te realiseren.

De uitkomsten van deze VHR-doeluitwerking kan via een ruimtelijke vertaling landen in de gebiedsprocessen. In samenspraak met omgevingspartijen werken we in de gebiedsprocessen vervolgens uit hoe we deze doelen kunnen behalen, en hoe dit samen kan gaan met andere functies. Dit zal vooral binnen de Natura 2000-gebieden en binnen het bestaande NNN plaatsvinden. Verbetering van kwaliteit zal hierbij centraal staan.

1.3 UITWERKING VRAAGSTELLING ANALYSE

Het ministerie van LVVN (destijds: LNV) heeft in 2022 de vraag gesteld aan WENR en Sovon hoeveel extra natuur en/of natuurinclusieve landbouw (= oppervlakteopgave) nodig is om voor alle habitattypen, HR- en VR-soorten de gunstige staat van instandhouding te realiseren en hoe deze oppervlakteopgave verdeeld is over de regio's (provincies en Rijkswateren). De uitwerking van de vraag moest in heel korte tijd plaatsvinden daarom is er sprake van een Quick Scan. De resultaten hiervan (hierna aangeduid als 'Quick Scan') zijn vervolgens uitgezet naar de provincies met de vraag om hierop te reageren.

De vraag om een reactie is wat de provincie Noord-Holland betreft tweeledig:

1. Is het mogelijk om voor 2050 de GSVI volledig (100%) te bereiken en wat is daarvoor nodig?
2. Is het mogelijk om voor 2030 het gat van de 30% tussen huidige situatie en de GSVI te dichten en wat is daarvoor nodig?

Voorliggende analyse is de uitwerking van de Quick Scan van de VHR-doelen. Uitgewerkt is wat er nodig is om voor de Vogel- en Habitatrichtlijndoelen voor Noord-Holland de gunstige staat van instandhouding te bereiken in 2050. Ook wordt nagegaan wat er nodig is om het gat van 30% tussen de huidige situatie en de GSVI in 2030 te dichten.

1.4 AANPAK NOORD-HOLLAND

In Noord-Holland is deze vraag opgepakt door het ecologenteam. Via een stappenplan is zo transparant mogelijk informatie samengebracht om deze analyse te maken. In deze eerste versie hebben we de situatie van april 2024 als vertrekpunt genomen. We hebben aangegeven waar deze afwijkt van de door LVVN beschikbaar gestelde informatie. Door te werken vanuit de huidige situatie denken wij de meeste grip te kunnen krijgen op wat er nodig is om de doelstellingen te realiseren. Als bijlage en als integraal onderdeel van deze analyse is de informatie in een Excel spreadsheet opgenomen. Het resultaat van de analyse wordt ook gebruikt om de opgave voor de gebiedsprocessen per gebied te concretiseren. In hoofdstuk 2 geven we een nadere toelichting op de inhoudelijke aanpak.

Met deze analyse geven we:

- Antwoord aan LVVN over haalbaarheid van VHR-doelen (GSVI) met een transparante analyse;
- Een basis voor de bespreking met andere provincies over verdeling van doelen;
- De basis voor de verdere uitwerking van de opdracht aan de gebieden zodat deze doelen mede via de gebiedsprocessen gerealiseerd kunnen worden;
- Input voor nieuwe Natura 2000-beheerplannen en prioritering van herstelmaatregelen;
- Een vervolg aan de Natuurdoelanalyses (NDA's) en de daarbij behorende adviezen van de ecologische autoriteit.

2. Werkwijze van de provincie

In dit hoofdstuk geven we een toelichting op de door ons ontwikkelde werkwijze om te komen tot een beoordeling van de opgave. We beginnen bij de beschrijving van de vanuit LVVN aangereikte methodiek van WENR/Sovon en werken daarna per onderdeel onze aanpak uit.

2.1 DE BASIS IS DE WENR/SOVON METHODIEK

De methode¹ van WENR/Sovon is gebaseerd op:

- *Het strategisch plan Natura 2000*. Daarin zijn voor de meeste habitattypen, habitatsoorten en vogelsoorten bouwstenen gepubliceerd. Voor de vogels is deze informatie terug te vinden op www.sovon.nl (per soort onder Vogelrichtlijn, kerninformatie). De bouwstenen HR-soorten en habitattypen zijn terug te vinden op synbiosys.alterra.nl/bouwstenen/.
- *Doelen*. Er is gekeken naar alle doelen, maar vooral die met een uitbreidings- of verbeteropgave. Voor HR-soorten en habitattypen is er gekeken naar HR-soorten en habitattypen met een uitbreidingsopgave en/of verbeteropgave (van de kwaliteit). Bij de oppervlakteopgave voor vogels is er gekeken naar alle vogelsoorten met een *ongunstige staat van instandhouding* en met een uitbreiding en/of verbeteropgave van het leefgebied.

De Quick Scan van WENR/Sovon heeft geresulteerd in oppervlakteopgaven voor HR-soorten, habitattypen en vogelgroepen. De opgave voor HR-soorten in km-hokken of individuen en de opgave vogels in aantallen broedparen (broedvogels) of individuen (niet broedvogels) staat weergegeven in [de inputtabel NPLG voor VHR-habitattypen en -soorten](#).

Bij de Quick Scan is rekening gehouden met de overlap van oppervlakteopgaven voor habitattypen en VHR-soorten.

Om de opgaven te bepalen is door WENR/Sovon op basis van overlap met habitattypen en inschatting van draagkracht (leefgebied) een vertaling gemaakt naar benodigde oppervlakte. Er is een correctie toegepast voor overlappende oppervlakteopgaven (in het geval van gelijkende natuurtypen en ecologische vereisten). Hoe dit precies is gedaan ontbreekt in de Quick Scan.

In de uitwerking is de oppervlakteopgave voor natuurtypen (N01 t/m N13) uitgesplitst. In de [Tabel NPLG-opgave natuur per provincie](#) zijn ook de natuurtypen bossen (N14 t/m N17) in O1 t/m O4 uitgesplitst.

Hierbij is onderscheidt gemaakt tussen verschillende typen oppervlakte:

- O1: Extra nieuwe natuur nodig om direct leefgebied te realiseren;
- O2: Extra nieuwe natuur nodig om bestaande kwaliteit te kunnen waarborgen;

- O3: Extra oppervlakte als buffers om bestaande kwaliteit te kunnen waarborgen (hydrologische bufferzones);
- O4: Ontwikkeling binnen bestaande natuur(kwaliteit). O4 is dus geen extra natuur.

Voor natuurtypen bossen (N14 t/m N17) is O1 t/m O3 samengevoegd. Voor agrarische natuurtypen (A11, A12 en A15) is alleen een extra oppervlakte aangegeven.

De transparantie en herleidbaarheid van de opgaven in de Quick Scan is beperkt. Voor habitatsoorten en vogels is in eerste instantie alleen een grootte van de populatie aangeduid. De vertaling naar leefgebieden en oppervlakten daarvan ontbreekt in de Quick Scan. Ook de onderbouwing welke soorten als 'paraplu-soorten' binnen de ecologische groepen konden fungeren, ontbrak. Begin 2024 is dit door Sovon grotendeels ingevuld voor vogels.² De uitsplitsing naar natuurtypen en naar O-typen is niet onderbouwd. Wel zijn er in de loop van 2023 opvolgende notities vanuit LVVN geproduceerd met wisselende getallen voor de vertaling van de opgaven naar natuurtypen.

2.2 REACTIE PROVINCIE NOORD-HOLLAND; TOEGEPASTE METHODIEK

Omwille van transparantie, onderbouwing van beleidsdoelen en uitsplitsing van doelen naar oppervlakte en Natura 2000-gebieden, hebben we gewerkt met de Exceltabel (Bijlage 1, tabblad Toelichting doel en werkwijze) waarin per VHR-doel een overzicht staat. Met behulp hiervan hebben we een werkwijze ontwikkeld waarbij wij de volgende stappen hebben doorlopen om te komen tot:

- Een inschatting van de VHR-doelen;
- Een vergelijking met de LVVN-cijfers en een ecologische beoordeling van de realisatiemogelijkheden;
- Aandachtspunten ten aanzien van de maatschappelijke haalbaarheid.

De werkwijze, overwegingen en vragen die wij voor de beoordeling hebben gebruikt, zijn inzichtelijk gemaakt in de Exceltabel. Hierin staan in de bovenste rij per onderdeel de stappen opgenomen. Vervolgens hebben we de doelen geaggregeerd naar landschapstypen om aan te sluiten bij de door LVVN gestelde vragen. Deze analyse is daarnaast ook van belang om de opgaven voor de gebiedsprocessen te concretiseren. Voor het verbinden van leefgebieden is een inschatting opgenomen hoeveel ha te realiseren NNN dit betreft.

¹ Voor een gedetailleerde beschrijving van de gebruikte methode wordt verwezen naar de Quick Scan (30 september 2022). Deze bestaat uit een notitie en een Excel tabel met geaggregeerde oppervlakten.

² Foppen & Vogel 2023.

2.3 TOELICHTING OP BIJLAGE 1: EXCELTABEL

De basis voor deze tabel is de door WENR/Sovon geleverde input over de VHR-doelen, het huidige doelbereik en wat de GSVI inhoudt. In detail gaat het om stappen die gemaakt zijn en vermeld worden in de Exceltabel, tabblad 'Stappenplan VHR-doelen'.

Stappenplan onderdeel Habitattypen

Voor het onderdeel habitattypen zijn de volgende stappen doorlopen:

1. De basis is de tabel met de Habitattypen (Invultabel HT). Per habitatype is de oppervlakte uit de To-kartering ingevoerd.
2. Vervolgens is op basis van de oppervlakte van het meest vergelijkbare natuurbeheertype met *expert judgement* ingeschat wat het oppervlak van het VHR-doel buiten N2000 in de provincie is. Met andere woorden: een inschatting van kwalificerende doelen buiten N2000. In sommige gevallen is die inschatting goed te maken. Bijvoorbeeld bij het natuurbeheertype No6.02 - Trilveen en het HT7140A - Overgangs- en trilvenen, trilveen. In andere gevallen is dit alleen grofweg in te schatten, wanneer HT en natuurbeheertype sterk verschillen. Bijvoorbeeld bij het ruim gedefinieerde natuurbeheertype No5.03 - Veenmoeras en het smaller gedefinieerde HT6430A - Ruigten en zomen; moerasspirea. WENR maakt in haar berekeningen geen onderscheid tussen subtypen (bijvoorbeeld H2130A, H2130B en H2130C). Dit maakt vergelijken soms lastig.
3. In de Exceltabel is als stap 3 hierop een toelichting gegeven.
4. Stap 4 is de inschatting oppervlakte per VHR-doel door de doelen buiten N2000 en de To-oppervlakte bij elkaar op te tellen.
5. Met gebruik van de Exceltabel met een overzicht landelijk en aandeel per provincie per VHR-doel, zoals opgesteld door WENR en Sovon is op basis van de huidige landelijke oppervlakte (of aantallen) en de inschatting wat nodig is om de GSVI te bereiken een percentage afgeleid waarmee de huidige oppervlakte of aantallen (stap 4) voor Noord-Holland moeten groeien voor een GSVI. Dit percentage is vermeld in stap 5.
6. In stap 6 is aangegeven wat 100% doelbereik (GSVI) betekent. Bij gebruik van een range zijn minimum en maximum oppervlakten of aantallen berekend. Indien de GSVI al is bereikt is er geen groei nodig.
7. In stap 7 is aangegeven hoeveel extra oppervlak dit betreft.
8. In stap 8 is afgeleid wat de oppervlakte is die moet worden gerealiseerd om 30% van het gat in te vullen tussen de huidige situatie en de GSVI (als doel voor 2030).
9. Vergelijking of het door WENR en Sovon ingeschatte oppervlakteaandeel voor Noord-Holland ongeveer overeenkomt met de door ons ingeschatte oppervlakte per VHR-doel. Dit wordt gebruikt bij de ecologische interpretatie in de volgende stap.
10. Ecologische interpretatie. Belangrijk aspect dat hier aandacht krijgt is de landelijke en Noord-Hollandse trend. Daarnaast de relatie van de GSVI met oppervlakte en/of kwaliteit en de drukfactoren. Ingegaan wordt op mogelijkheden voor verbetering t.a.v. de gegeven jaartallen 2030 en 2050, maar ook op onmogelijkheden van realisatie van de GSVI indien de condities onherstelbaar veranderd zijn. Hier wordt een zo feitelijk mogelijke

ecologische beschrijving gegeven op basis van beschikbare documenten (m.n. N2000-beheerplan, N2000-beheerplanevaluatie, bouwstenen).

11. Beoordeling of de opgave ecologisch realistisch is. Hier wordt een ecologisch inhoudelijke beoordeling gegeven.
12. Relatie met NDA. Hier wordt indien mogelijk een relatie met de conclusies uit de natuurdoelanalyses NDA's gelegd. NDA's zijn in NH alleen voor N-gevoelige doelen opgesteld (conform handleiding Bij12).
13. Tussenconclusie voor het onderdeel Habitattypen. Een korte samenvatting van stap 10, 11 en 12.
14. Natuurbeheertypen die horen bij de HT.

Stappenplan onderdeel Habitatsoorten

Niet alle Habitatsoorten zijn meegenomen in deze analyse. Om het werkbaar te houden hebben we alleen de soorten met een oppervlakteaandeel van Noord-Holland van 8% en hoger ten opzichte van het landelijke areaal meegenomen. Daarnaast is een aantal soorten meegenomen die we karakteristiek achten voor een deel van Noord-Holland (bijvoorbeeld kamsalamander), waarvan de verspreiding niet geheel duidelijk is (bijvoorbeeld platte schijffhoren) of waar een snel veranderende trend aanwezig is (bijvoorbeeld de otter). Voor het onderdeel habitatsoorten zijn de volgende stappen doorlopen:

1. Berekend is op basis van de WENR gegevens wat de toename in uur- (of kilometer) hokken of aantallen is die nodig is voor de 100% doelbereik GSVI.
2. De huidige omvang in uurhokken of aantallen op basis van het aandeel van NH ten opzichte van NL.
3. Een analyse is gedaan met de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) wat de huidige omvang is op basis van de NDFF of andere bronnen.
4. Indien er groot verschil is tussen 2 en 3 wordt dit toegelicht en besproken.
5. In stap 5a is berekend op basis van de gewenste toename tot 100% (stap 1) en de huidige omvang op basis van de NDFF of andere bronnen (stap 3) wat de GSVI is in uurhokken of aantallen. In 5b is dit gedaan op basis van de huidige omvang op basis van de WENR gegevens.
6. In Stap 6a en b is hetzelfde gedaan om 30% van het gat in te vullen tussen de huidige situatie en de GSVI (als doel voor 2030).
7. Ecologische interpretatie. Belangrijk aspect dat hier aandacht krijgt is de landelijke en Noord-Hollandse trend, de relatie van de GSVI met oppervlakte en/of kwaliteit en de drukfactoren. Ingegaan wordt op mogelijkheden voor verbetering t.a.v. de gegeven jaartallen 2030 en 2050, maar ook op onmogelijkheden van realisatie van de GSVI indien de condities onherstelbaar veranderd zijn. Hier wordt een feitelijke beschrijving gegeven op basis van beschikbare documenten (m.n. N2000-beheerplan, N2000-beheerplanevaluatie, bouwstenen).
8. Beoordeling of de opgave ecologisch realistisch is. Hier wordt een ecologisch inhoudelijke beoordeling gegeven.

9. Karakteristieke natuurbeheertypen waarbinnen de HS voorkomen.
10. Tussenconclusie voor het onderdeel Habitatsoorten. Een korte samenvatting van stap 7 en 8.

Stappenplan onderdeel Vogelsoorten

Niet alle vogelsoorten zijn meegenomen in de analyse. Om het werkbaar te houden hebben we alleen de soorten met een aandeel van Noord-Holland van meer dan 8% ten opzichte van het landelijke aantal meegenomen. Voor het onderdeel vogelsoorten zijn de volgende stappen doorlopen:

1. Bepalen van het aantal extra vogels aan de hand van de Sovon getallen voor het bereiken van de 100% doelbereik GSVI.
2. De huidige aantallen in NH zijn overgenomen van de Sovon opgave in de spreadsheet (conform Quick Scan). Discussiepunt daarbij is dat deze aantallen soms sterk afwijken van de getallen op de Sovon website (bv vergeleken met laatste 5-jarige gemiddelde).
3. Bepalen van het aantal extra vogels aan de hand van de Sovon getallen om 30% van het gat in te vullen tussen de huidige situatie en de GSVI (als doel voor 2030).
4. Ecologische interpretatie, met name via draagkracht naar benodigde oppervlakte en wat dat voor habitat is.
5. Ecologische interpretatie. Belangrijk aspect dat hier aandacht krijgt is de trend, leef- en broedgebied, de situatie in Noord-Holland en de drukfactoren. Ingegaan wordt op mogelijkheden voor verbetering t.a.v. de gegeven jaartallen 2030 en 2050, maar ook op onmogelijkheden van realisatie van de GSVI indien de condities onherstelbaar veranderd zijn. Hier wordt een feitelijke beschrijving gegeven op basis van beschikbare documenten (m.n. N2000 beheerplan, N2000 beheerplanevaluatie, bouwstenen). In een conclusie wordt beoordeeld of de opgave ecologisch realistisch is.
6. In deze stap wordt de relatie gelegd met ecologische vogelgroepen (conform de Sovon-methodiek, gebaseerd op Sierdsema et al., maar ook op onduidelijke manier aangepast in de Quick Scan) en wordt aangegeven of de soort kritisch is en bepalend is voor de benodigde oppervlakte leefgebied (natuurbeheertype, agrarisch type of anders), waarop andere soorten eventueel kunnen meeliften.
7. Karakteristieke natuurbeheertypen waarbinnen de Vogelsoorten voorkomen.
8. Tussenconclusie voor het onderdeel Vogelsoorten. Een korte samenvatting van stap 3 tot en met 5.

Stappenplan onderdeel Connectiviteit

De provinciale natuurverbindingen zijn toebedeeld aan prioritair voor N2000 (2030) en rest (2050) op basis van PNH advies over benodigde ha natuurverbindingen (gebaseerd op handboek Robuuste Verbindingen Alterra).

Geïntegreerde doelen

Voor de voorliggende uitwerking hebben we de uitgewerkte doelen voor de Vogelrichtlijn, Habitatrictlijn en de connectiviteit geïntegreerd. Daarmee wordt deze uitwerking bruikbaar voor:

- Antwoord aan LVVN op het niveau van natuurtypen over de oppervlakte natuur, bufferzone of agrarische natuur die nodig is voor de VHR-doelen;
- Input voor het concretiseren van natuurdoelen, waarbij de relatie met NNN en natuurbeheertypen wordt gelegd;
- Opdracht aan de gebiedsprocessen wat betreft de natuuropgave;
- Input voor N2000 gebieden, de nieuwe N2000-beheerplannen en herstelmaatregelen.

Om aan deze eisen tegemoet te komen hebben we de doelen geordend per landschapstype. De relatie tussen landschapstypen en de door LVVN gehanteerde natuurtypen is als volgt:

Natuurtype LVVN	Invulling in landschapstypen PNH
Open akkerland	Graslanden, akkers en dooradering
Dooradering	Graslanden, akkers en dooradering
Zee en wad	Vervalt voor NH, valt onder RWS. Wel zijn de binnendijkse pioniervlaktes en wateren meegenomen onder Stilstaand groot water en pioniervlaktes
Duin- en kwelderlandschap	Deels buitendijks, bij RWS. Deels opgenomen onder duinen
Zand- en kalklandschap	Hogere zandgronden/Gooi
Beken en bronnen	Duinen (duinrel en duinbeek)
Stilstaande wateren	Kleine wateren samen met moerassen, maar de vogelsoorten van pionierbegroeiing en groot water apart in Stilstaand groot water en pioniervlaktes
Moerassen	Moerassen en stilstaand water
Voedselarme venen en vochtige heiden	Moerassen en stilstaand water
Droge heiden	Hogere zandgronden/Gooi
Open duinen	Duinen
Schorren of kwelders	Vervalt voor NH, valt onder RWS

Natuurtype LVVN	Invulling in landschapstypen PNH
Vochtige schraalgraslanden	Graslanden, akkers en dooradering
Rijke graslanden en akkers	Graslanden, akkers en dooradering
Vogelgraslanden (open grasland)	Graslanden, akkers en dooradering
Vochtige bossen	Verdeeld over landschapstypen
Droge bossen	Verdeeld over landschapstypen
Bossen met productiefunctie	Verdeeld over landschapstypen

Dit resulteert in de volgende landschappen waarvoor in het volgende hoofdstuk syntheses zijn opgesteld:

1. Graslanden, akkers en dooradering
2. Moerassen en stilstaand water
3. Stilstaand groot water en pioniervlaktes (met name vogels)
4. Duinen
5. Hoge zandgronden (Gooi)
6. Natuurverbindingen

3. GSVI per landschap, natuurtype en VHR-doel

In dit hoofdstuk wordt onderbouwd wat er per landschap, natuurtype en VHR-doel nodig is om de GSVI (gunstige staat van instandhouding; doel voor 2050) te bereiken. In Bijlage 1 is ook de opgave voor 2030 opgenomen: 30% van het gat invullen tussen de huidige situatie en de GSVI).

De volgende landschappen³ komen aan de orde:

1. Graslanden, akkers en dooradering;
2. Moerassen en stilstaand water;
3. Stilstaand groot water en pioniervlaktes (met name vogels);
4. Duinen;
5. Hoge zandgronden (Gooi);
6. Natuurverbindingen.

3.1 VHR-DOELEN GRASLANDEN, AKKERS EN DOORADERING

3.1.1 Vochtige schraalgraslanden

Volgens de tabel van LVVN zijn aan de vochtige schraalgraslanden zes habitattypen toebedeeld:

- H6410, H6230 en H6510 kunnen op meerdere plekken gerealiseerd worden (duinen en binnenduintrand en Gooi- en Vechtstreek) en worden daarom in dit hoofdstuk besproken.
- H3260 - Beken en rivieren met waterplanten, omdat deze is gekoppeld aan H6410 en in NH alleen in de binnenduintrand kansrijk is.
- H91Do - Hoog- en laagveenbos en H2190 - Vochtige duinvalleien, worden ook besproken bij andere synthese hoofdstukken.

Er worden geen habitat- of vogelrichtlijnsoorten gekoppeld aan deze habitattypen.

Categorie doelen	VHR-doelen	LVVN-opgave benodigde uitbreiding voor NH om GSVI te bereiken*	PNH-opgave benodigde uitbreiding om GSVI te bereiken**	Uitbreidings-opgave te realiseren binnen/buiten bestaand NNN (zie tekst voor toelichting)
Habitat-typen	LVVN deelt aan dit type toe: H6230 - Heischrale graslanden, H6410 - Blauwgrasland, H6510 - Glanshaver- en vossenstaartheuvels H2190 - Vochtige duinvalleien H3260 - Beken en rivieren met waterplanten H91Do - Hoog- en laagveenbos	365 ha		
	H6230 - Heischrale graslanden		12 ha	Binnen bestaand NNN voldoende ruimte, wel kwaliteitsverbetering.
	H6410 - Blauwgrasland		200 ha	Complex van 200 ha nodig waarbinnen 20 ha H6410 en 2,5 ha H3260 kan ontwikkelen. Buiten bestaand NNN, binnenduintrand

³ Zie onderbouwing bij 'werkwijze' voor de GSVI-doelen geordend per landschapstype.

Categorie doelen	VHR-doelen	LVVN- opgave benodigde uitbreiding voor NH om GSVI te bereiken*	PNH- opgave benodigde uitbreiding om GSVI te bereiken**	Uitbreidings- opgave te realiseren binnen/buiten bestaand NNN (zie tekst voor toelichting)
	H6510 - Glanshaver- en vossenstaarthooilanden		o ha	Geen doel in de N2000 gebieden
	H3260 - Beken en rivieren met waterplanten		o ha	Zie H6410
	H2190 - Vochtige duinvalleien meegenomen in 3.4 duinen			
	H91D0 - Hoogveenbossen meegenomen in 3.2 moerassen en stilstaand water			
	Totaal	365 ha	212 ha	

Tabel 1: Samenvatting Vochtige schraalgraslanden.

* Maatgevend is de notitie van LVVN bij de Quick Scan van WENR/Sovon (juni 2023). De notitie van 15 aug 2023 met daarin andere arealen, is hier niet gebruikt.

** Zie werkwijze. Gaat om uitbreiding boven op het bestaande areaal HT binnen en buiten N2000. In principe is de VHR-doelentabel in combinatie met de bouwstenen van WENR/Sovon gebruikt als input met een provinciale interpretatie die hieronder wordt toegelicht.

Oppervlakedoelen vochtige schraalgraslanden

Als de redeneerlijn van WENR/Sovon wordt gehanteerd, dan leidt dit tot een oppervlakte doelstelling van ongeveer 20 ha voor H6230, 20 ha voor H6410 en 0 ha voor H6510 (behoudsdoelstelling voor Noord-Holland).

- **H6410 - Blauwgrasland en H3260 - Beken en rivieren met waterplanten**
Uitgaande van 20 ha resp. 2,5 extra die voor Noord-Holland nodig is om de GSVI te bereiken, (zie Excel tabel invultabel HT) komen we op het volgende: binnen het bestaande NNN lijkt voldoende areaal met de ambitie nat schraalland N10.01 te liggen (467 ha). Vanwege de zeer hoge kwaliteitsvereisten van dit habitattype achten we het toch noodzakelijk een groot deel van de opgave op locaties met de hoogste potenties te ontwikkelen. In Noord-Holland is dit buiten het NNN in de binnenduintrand. Dit kan in combinatie met de ontwik-

keling van H3260 - duinbeken en duinrellen. Qua oppervlaktebeslag moet er rekening mee gehouden worden dat er voor een goede ontwikkeling van blauwgrasland meer oppervlakte grondwater gevoede graslanden nodig is; alleen op de beste plekken ontwikkelt zich blauwgrasland. Een goede uitwerking hiervan kan pas op gebiedsniveau worden gemaakt. Maar dit zou een factor 10 meer kunnen zijn. Dat zou dan 200 hectare ingerichte nieuwe natuur moeten zijn; de binnenduintrand heeft daarvoor de meeste potentie.

- **H6230 - Heischraal grasland**

Heischraal grasland heeft zowel droge als vochtige varianten. In Noord-Holland ligt 6,7 ha habitattype heischraal grasland binnen N2000 en volledig in de duinstreek. Het betreft de vochtige variant⁴. Het is onbekend hoeveel kwalificerend areaal er buiten N2000 aanwezig is. Er ligt wel circa 72 ha van het beheertype droog schraalland buiten N2000 in het Gooi. Wellicht dat het habitattype hier deels voorkomt buiten N2000. Van het overeenkomstige beheertype N11.01 is 112 ha aanwezig op de ambitiekaart. Voor de 12 ha extra heischraal grasland lijkt er daarmee voldoende fysieke ruimte aanwezig te zijn in Noord-Holland binnen bestaand NNN.

- **H6510 - Glanshaver- en vossenstaarthooilanden**

Voor dit habitattype is alleen een behoudsopgave in Noord-Holland neergelegd. Het geschatte areaal van Noord-Holland heeft minder dan 5% van het landelijke areaal. In geen van de Noord-Hollandse N2000 gebieden is H6510 een instandhoudingsdoelstelling en hoewel het beheertype met dezelfde naam in Noord-Holland voorkomt (o.a. Weidse polders) ligt er naar verwachting geen kwalificerend habitattype. H6510 wordt daarom niet verder beschouwd.

Kwaliteitsdoelen vochtige schraalgraslanden

Fysieke ruimte kan voor beide doelen met een uitbreidingsopgave (H6410 en H6230) binnen en buiten NNN gevonden worden. Veel belangrijker voor deze habitattypen zijn de kwaliteitsdoelen. Om deze doelen te kunnen behalen zullen belangrijke knelpunten moeten worden opgelost. Het gaat om:

H6410 - Blauwgrasland en H3260 - Beken en rivieren met waterplanten

Doelen

- Afname stikstofdepositie;
- Verbetering van het watersysteem door 1) kwaliteit (voedselrijkdom en basenrijkdom) en kwantiteit van het oppervlakte- en grondwater en 2) met name de combinatie graslanden met duinrellen vereist goed inzicht in de hydrologische effecten van beide typen;
- Aanpak van exotenproblematiek, met name watercrassula en gele bieslelie;
- Verbetering van connectiviteit;
- Vergroten areaal.

4 Een droge duinvariant in ontkalkte duinvalleien bestaat ook, maar valt onder het habitattype H2130 – Grijs duin.

Toelichting

Het habitatype staat sterk onder druk en heeft nog maar kleine arealen (naar schatting slechts 7 ha in NH). De opgave is in verhouding zeer groot en er zal gebied specifiek bekeken moeten worden wat haalbaar is. Vanwege de hydrologie en het natuurbeheer lijken Naardermeer/Laegieskamp redelijke kansen te bieden. Hier is al wel de invasieve exoot watercrassula aanwezig. De bestaande arealen in OVP worden op dit moment alleen via (vroegere) bekalking in stand gehouden. Er zijn geen goede abiotische condities: kalkrijke kwel of vergelijkbare waterkwaliteit (kalkrijk voedselarm water) ontbreekt, wellicht met uitzondering van Noorderpark in de provincie Utrecht. Herstel van de geohydrologie in OVP (Bethunepolder en Horstermeer) zal zeer grote inspanningen vergen en hoge kosten met zich meebrengen. Zelfs wanneer maatschappelijk zeer moeilijk te nemen maatregelen, zoals geohydrologisch systeemherstel met Bethunepolder en Horstermeer vernatten, zouden worden genomen, dan nog blijven problemen rond voedselrijkdom van het oppervlaktewater, stikstofdepositie, voedselrijkdom van grondwater, verzuring en invloed van exoten aanwezig. De kleine arealen en de lange ontwikkelingstijd spelen ook een belangrijke rol. Wellicht zijn er enkele kansen hogerop de flank. Het onderzoek hydrologisch systeemherstel Vechtstreek moet hier uitsluitsel geven. De duinen bieden de meeste kansen voor hydrologisch herstel, zij het wel met kleine actuele oppervlakten.

H6230 - Heischraal grasland

Doelen

- Afname stikstofdepositie;
- Afname na-ijlende effecten van stikstof (verzuring en vermeting);
- Omgaan met genetische verarming en dispersie;
- Verminderen verdroging (alleen van toepassing voor vochtige varianten).

Toelichting

In Noord-Holland lijkt er voldoende 'fysieke' ruimte te zijn om extra heischraal grasland te creëren in het Gooi. Ook in Duinen Texel en Duinen Zwanenwater zou extra gerealiseerd kunnen worden, waar al relatief grote oppervlakte van de zeldzame, vochtige variant in de duinen aanwezig zijn (Janssen J. 2022, Bouwsteen H6230). Echter, landelijk en binnen Noord-Holland staan de laatste restanten heischraal grasland zwaar onder druk. Stikstofdepositie is verreweg het belangrijkste knelpunt. Dit habitatype is zeer gevoelig voor de hoge stikstofdepositie en het is nog onzeker of de vereiste, forse daling in stikstofdepositie gehaald kan worden: de opgave om de kwaliteit van het habitatype te verbeteren en de juiste abiotische omstandigheden te creëren is buitengewoon groot. Verzuring en vermeting kunnen als na-ijlende effecten van stikstof zeer lang standhouden. Zelfs wanneer de abiotische omstandigheden op orde zijn, zijn veel typische en

kenmerkende soorten lokaal uitgestorven waardoor genetische verarming en dispersie knelpunten blijven.

CONCLUSIES VOCHTIGE SCHRAALLANDEN

Ecologisch

- *Beschikbare ruimte*: Er is fysieke ruimte binnen NNN, maar vanwege de zeer hoge kwaliteitsvereisten achten we het noodzakelijk een deel van de realisatie op potentievolle locaties buiten de huidige begrenzing van het NNN te ontwikkelen.
- *Locaties voor blauwgraslanden*: het Naardermeer en de binnenduinrand met daarin de nog tot NNN om te vormen meest potentievolle locaties voor de binnenduinrandopgave, en bieden de beste kansen voor systeemherstel. Via ontwikkeling van vochtige voedselarme graslanden kan een start worden gemaakt.
- *Locaties voor heischraal grasland*: ofwel in het Gooi op de hogere zandgronden, of uitbreiding verkennen in Duinen Texel en Duinen Zwanenwater waar al relatief grote oppervlaktes van de zeldzame, vochtige variant in de duinen aanwezig zijn⁵. Voor de duinen van Texel en Duinen van Zwanenwater gelden de behoudsdoelstellingen vanuit de gebiedsbescherming van N2000. Voor het Gooi is de Natura 2000 gebiedsbescherming er niet.
- *Milieuvoorwaarden (bodem, lucht, water)*. De kwaliteitsvereisten zijn dusdanig hoog dat het tijdspad van 2050 als streven niet haalbaar wordt gezien. Gezien de hoge natuurwaarden van deze doelen zijn ze echter wel de moeite waard om na te streven.
- *Ecologisch haalbaar in tijdspad*. De ontwikkeltijd is dusdanig hoog dat het tijdspad van 2050 als streven als niet haalbaar wordt gezien. Herstel is echter zeker wel zinvol. Dit omdat de groep van vochtige voedselarme graslanden breder is dan de habitatypes alleen en er veel bijzondere dieren en planten van afhankelijk zijn. Wat betreft Blauwgrasland is er een matige kwaliteit pioniersstadium, dat al wel kan kwalificeren als Blauwgrasland, mogelijk haalbaar in het tijdspad.

Maatschappelijke haalbaarheid

- *Gevolgen voor landbouw*: aanwezig. Omvorming/verplaatsen/invloed verminderen van landbouw (vee-, akker- en bollenteelt) is nodig om de benodigde bijdrage aan de depositieafname te bewerkstelligen en als bijdrage aan het orde brengen van de waterkwaliteit en kwantiteit.
- *Gevolgen voor drinkwater*: aanwezig (Gooi/Vechtstreek). Als voor systeemherstel gebruik wordt gemaakt van vermindering van drinkwaterwinning en maatregelen voor ecohydrologisch systeemherstel, dan is het nodig om op een andere manier voldoende drinkwater te verkrijgen.
- *Financiële gevolgen*: groot. Zowel het verbeteren van de (grond)waterkwaliteit als beoogde afname in stikstofdepositie vragen om grote financiële investeringen.

⁵ Janssen J. 2022, Bouwsteen H6230.

- *Gevolgen draagvlak*: groot. Er zijn tegenstrijdige belangen van landbouw en ander medegebruik.

3.1.2 Vogelgraslanden en open graslandschap

Wij onderbouwen dit onderdeel vanuit de VHR-doelen zoals aangeleverd door LVVN (zie tabel in Bijlage 1). Het gaat om de kemma als broedvogel en een aantal niet-broedvogelsoorten. In 2023 is de rapportage van Sovon⁶ verschenen waarin nieuwe informatie over draagkracht van leefgebieden is aangeleverd. Deze informatie kwam bij ons begin 2024 beschikbaar, is nog niet verwerkt en kan daarom nog tot aanpassingen leiden. Wij hebben een eigen draagkrachtberekening uitgevoerd. Vanuit LVVN is onduidelijk wat de onderbouwing is voor de natuurtypen Open graslandlandschap (64.800ha) en Vogelgraslanden (400ha). Voor beide wordt de grutto-groep aangegeven. Onduidelijk is of ook andere bepalende soorten, bijvoorbeeld ganzen, zijn meegenomen. Daarom werken wij met onderbouwde aannames.

Aannames Vogelgraslanden en open graslandschap

• Grutto

Uit het profieldocument van de grutto⁷ blijkt dat het beschermde leefgebied van de grutto slaap- en foerageerplekken zijn. De grutto foerageert buiten de broedtijd vooral in open natte en vochtige gebieden. De slaapplekken zijn ondiepe wateren. De meest recente gegevens die beschikbaar zijn in de NDFF zijn tot 2018 en die laten zien dat er in Noord-Holland slaapplekken zijn die meer dan voldoende ruimte bieden aan 1300 grutto's. De belangrijkste zijn het Landje van Geijssel en het inundatieveld bij Fort Krommeniedijk. Deze terreinen zijn beschermd binnen het NNN. Daarnaast zijn er nog veel andere plekken waar weliswaar geen 1300 grutto's slapen, maar toch substantiële aantallen (300 tot 700 exemplaren). Dit onderdeel van het leefgebied kan dus binnen het bestaande NNN worden gerealiseerd. Om tot een dichtheid te komen voor het foerageergebied is gebruik gemaakt van de watervogeltellingen van Sovon. Per telgebied is gekeken naar het seizoensmaximum en het oppervlak van de teeleenheid. Er komen in de 20 beste gebieden 0,3-3 grutto's per hectare voor. Omgerekend naar 1300 grutto's als doel, is er tussen de 433 en 4333 foerageergebied nodig. Dit oppervlak is aanwezig. Er is dus geen extra oppervlak nodig voor dit doel. Belangrijk aandachtspunt is dat de knelpunten zich met name voordoen in de ontwikkeling van de broedpopulatie.

• Goudplevier

Volgens het profielendocument⁸ houdt de goudplevier zich in ons land voornamelijk op in open agrarisch landschap en in het intergetijdengebied. In het agrarische landschap bestaat zijn voedselbiotoop vooral uit graslanden met korte grazige vegetatie. Goudplevieren geven daarbij voorkeur aan oude graslanden op kleigronden en op klei-op-veen. Op basis van de Sovon-getallen uit de NDFF (protocol watervogels) is op te maken dat in de top 20 van de beste gebieden is de dichtheid 1-6 goudplevieren per hectare. Voor 9000 goudplevieren is dan 4500-9000 hectare grasland voldoende.

• Kievit

Volgens het profielendocument verblijft de kievit vooral in agrarisch gebied. In de nazomer zoekt de kievit ook wel de kwelders en schorren in het intergetijdengebied op en incidenteel ook het wad direct onder de kust. De kievit foerageert in agrarisch gebied, zowel op graslanden als op akkers. Bij graslanden bestaat een voorkeur voor kort gras, dat wil zeggen beweide of regelmatig gemaaid grasland. Vanwege de hoge wormendichtheid zijn meer dan 25 jaar oude weilanden favoriet bij de kievit. Op basis van de Sovon-getallen uit de NDFF (tot en met 2018 beschikbaar) blijkt dat tussen de 2 tot 6 kieviten per hectare te vinden zijn. De oppervlakteopgave komt daarmee op tussen de 2167 en 6500 hectare leefgebied. Dit leefgebied bestaat uit akkerland en grasland.

• Draagkracht grasetende soorten

Voor de grasetende soorten (dwerggans, smient en grauwe gans), is op basis van kolgansdagen⁹ berekend welke oppervlakte grasland aanwezig zou moeten zijn om het instandhoudingsdoel te kunnen faciliteren. Voor de minimale en maximale hoeveelheid grasland is gebruik gemaakt van draagkrachtgetallen uit Fieten et. al (2020). Zo kan een hectare weinig productief grasland 300 en een productief grasland 2650 kolgansdagen faciliteren.

• Samengaan van doelen

Voor de grasetende vogels gaan we er van uit dat deze elkaar uitsluiten (het gras dat de ene soort eet, is niet beschikbaar voor de andere soort). Voor deze soorten zijn de oppervlakten per soort dus bij elkaar opgeteld. Voor de overige soorten (wormen en insectenetende soorten) gaan we uit van de meest kritische (meeste oppervlakte nodig). Deze oppervlakte kan wel samengaan met die van de grasetende soorten.

⁶ Foppen & Vogel 2023.

⁷ <https://www.natura2000.nl/profielen/a156-grutto>.

⁸ www.natura2000.nl.

⁹ Zie Fieten et. al. 2020.

Soort	ISHD volgens NH	Huidige aantal NH	Kolgans-dag	Aantal dagen in NH	Benodigde kolgans-dagen (ISHD ^o kolgansdagfactor ^o verblijfstijd)	Opp. min (benodigde kolgans-dagen/2650)	Opp. min (benodigde kolgans-dagen /300)	Opgave min	Opgave max
Dwerggans	7	3	0,73	211	1.078	0,4	3,6		
Gauwe Gans	19.000	57.700	1,27	211	5.091.430	1.921	6.971		
Smient	98.000	92.000	0,45	211	9.305.100	3511	31.017		
Totaal opp. grasetende soorten						5.433	47.992	0	16.076

Tabel 2: Berekening benodigde oppervlakte.

Soort	ISHD volgens NH	Dichtheid min (aantal/ha)	Dichtheid max (aantal/ha)	Min benodigd opp. (ha)	Max benodigd opp. (ha)	Opgave min	Opgave max
Grutto (nbrv)	1.300	0,3	3	433	4.333		
Kievit (nbrv)	32.000	2	6	5.333	16.000		
Goudplevier (nbrv)	15.000	1	6	2.500	15.000		
Kemphaan (brv)	1			0	0		

Tabel 3: Overige soorten.

Type	Oppervlakte in ha
Relevant grasland NNN (Deze oppervlakte zal na realisatie van het NNN met ongeveer 200 hectare zijn gegroeid.)	16.595,14
ANLb afgesloten	15.321
Totaal	31.916

Tabel 4: Beschikbare oppervlakte graslanden Noord-Holland.

Conclusies vogelgraslanden en open graslandschap

• **Ecologisch Beschikbare ruimte.**

Voor de grasetende soorten is de huidige situatie toereikend. Er zijn meer grauwe ganzen dan het instandhoudingsdoel. Alleen de dwerggans haalt het aantalsdoel niet. Uit het beheerplan van Abstkolk de Putten blijkt dat er voldoende grasland aanwezig is om het doel te faciliteren. De dwerggans zitten vaak in andere gebieden. Voor de doelen lijkt het huidige areaal grasland voldoende, mits goed beheerd. Indien dit niet het geval is, moeten we op zoek naar extra hectares. Dit kan oplopen tot 16.076 ha.

Of het areaal voor alle genoemde soorten ook voldoende blijft is nog maar de vraag. Momenteel is er in Noord-Holland ruim 70.000 hectare grasland aanwezig (BRP gewas-percelen). Van deze 70.000 hectare is er een kleine 32.000 grasland waarop een vorm van natuurbeheer van toepassing is. Het totale areaal grasland zal tussen nu en 2050 naar verwachting kleiner worden. De groei van het aantal mensen en de behoefte aan woon- en werkruimte zal hieraan bijdragen. In het meest ongunstige geval is het huidige areaal beheerde graslanden niet voldoende om de doelstellingen te behalen. Dit betekent dat de kwaliteit van de beheerde graslanden sterk moet verbeteren. De hoeveelheid ruimte buiten deze graslanden wordt beperkter: er zal in de toekomst dus meer moeten worden gerealiseerd op een kleinere oppervlakte.

• **Milieuvoorwaarden (bodem, lucht, water).**

De doelen die bij dit type graslanden horen zijn erg divers in ecologische vereisten. Gemeenschappelijke eisen zijn rust en de rol van water. Over het algemeen zijn de graslanden matig voedselrijk en kennen een niet te grote drooglegging. Een en ander vergt uitwerking per doel en per gebied.

• **Ecologisch haalbaar in tijdspad.**

Belangrijk zal het zijn om fors in te zetten in de verbetering van de kwaliteit van de aanwezige graslanden. Dit kan bijvoorbeeld door uitbreiden van ANLb en afronden van het NNN. De grootste knelpunten zijn maatschappelijk van aard.

• **Grutto's.**

Omgerekend naar 1300 grutto's als doel, is er tussen de 433 en 4333 foerageergebied nodig. Dit oppervlak is aanwezig. Er is dus geen extra oppervlak nodig voor dit doel. Belangrijk aandachtspunt is dat de knelpunten zich met name voordoen in de ontwikkeling van de broedpopulatie. Deze constatering is echter niet vertaald naar instandhoudingsdoelen. De broedpopulatie in Noord-Holland bestond in 2019 uit ongeveer 6000 broedparen. Hiervoor heeft Noord-Holland als beleid om dit aantal minimaal in stand te houden.

Maatschappelijke haalbaarheid

Er komt de komende periode een (nog) grote(re) druk te staan op het areaal grasland.

- Noord-Holland is al de op een na dichtstbevolkte provincie. Er wordt voorzien in een grote groei aan het aantal mensen in Nederland (18 naar 20 miljoen) waar Noord-Holland in de huisvesting ruimte aan zal moeten bieden.
- Er is ruimte nodig voor de energietransitie en voor defensie. Ook dit gaat mogelijk deels ten koste van het oppervlakte grasland. Denk aan oefenterreinen, zonnepanelen en windmolens.
- Er zal een verschuiving komen van dierlijke naar plantaardige eiwitten. Dit kan het landgebruik beïnvloeden, van weiland naar akkerland.
- Behoud van de huidige kwalitatief goede graslanden is afhankelijk van het behoud van de deelnamebereidheid van voldoende agrariërs aan natuurregelingen zoals ANLb.

Categorie doelen	VHR-doelen	LVVN-opgave	PNH-opgave berekende uitbreiding areaal
Habitattypen	N.v.t.		N.v.t.
Vogelrichtlijn-soorten	Kemphaan, brv Dwerggans, n-brv Gauwe Gans, n-brv Smient, n-brv Goudplevier, n-brv Grutto, n-brv Kievit, n-brv	64.800	0 – 9.430
Habitatrichtlijn-soorten	N.v.t.		N.v.t.
Totaal		64.800	0 – 9.430

Tabel 5: Conclusie vogelgraslanden en open graslandschap.

3.1.3 Rijke graslanden en akkers, open akkerland en dooradering

LVVN¹⁰ koppelt deze opgave van rijke graslanden en akkers, open akkerland en dooradering aan de doelen Patrijsgroep, spotvogelgroep en kwartelkoninggroep.

• **Rijke graslanden en akkers**

Hiervoor gelden de kwartelkoninggroep en de habitattypen, H6510, H4030, H91D0, H6430. Behalve voor H6510 is het niet navolgbaar waarom de genoemde habitattypen in rijk grasland en akkers zijn opgenomen. Er zijn volgens de provincie Noord-Holland geen habitattypen die horen bij rijke graslanden en akkers. De genoemde habitattypen

¹⁰ Op grond van Sovon, Foppen en Vogel (2023).

horen bij vochtige, voedselarme en soms zure omstandigheden of het betreft bos. H4030 wordt behandeld in 3.5 VHR-doelen Hoge zandgronden (Gooi) , H91Do en H6430 worden behandeld in 3.2 VHR-doelen moeras, verlanding en stilstaande wateren.

- Wel valt te beargumenteren dat H6510 Glanshaver- en vossenstaart hooilanden een relatie heeft met dit natuurtipe. Onze theoretische opgave voor H6510 is volgens WENR 82 ha. De eisen die aan dit type worden gesteld zijn voldoende overstroming, sedimentatie en erosie alsmede het juiste beheer. De beste (natuurlijke) omstandigheden komen voor in het rivierengebied. Daarnaast kan het type ook voorkomen op dijken. Wij zien een uitbreiding van H6510 Glanshaver- en vossenstaart hooilanden in Noord-Holland daarom niet als realistisch. Wel kunnen de kwartelkoninggroep en de patrijsgroep samen gebruik maken van de akkers onder ANLb en NNN. Daarom nemen we de opgave voor rijke graslanden en akkers mee onder de opgave open akkerland.
- **Open akkerland**
Ten aanzien van de vogelgroepen kan uit Foppen en Vogel (2023) het volgende worden opgemaakt. De Patrijs-groep heeft landelijk 180.000 hectare nodig om de doelstelling te kunnen faciliteren. Het Noord-Hollandse aandeel is 4,6%. Voor open akker is in Noord-Holland dan 8.280 ha open akker nodig. Er is momenteel 52.974 ha akkerland. Hiervan is 1.960 ha voorzien van een gesubsidieerd natuurbeheer. Voor 6.320 ha is dan nog een instrument nodig. Onder deze oppervlakte valt ook een deel van het leefgebied voor de blauwe kiekendief (zie 3.4 duinen).
- **Dooradering**
Voor de soorten van het leefgebied dooradering (Spotvogelgroep) geldt dat hiervoor landelijk 160.000 ha nodig is. (Foppen en Vogel (2023)). Het Noord-Hollandse aandeel is 6,3%. Voor Noord-Holland is dan ongeveer 10.000 ha dooradering nodig. Momenteel is er ongeveer 5000 hectare dooradering aanwezig, waarvan 315 ha geborgd door een regeling (ANLb). Op basis hiervan is voor 4.800 ha nog een instrument nodig.

Leefgebied	Oppervlakte in ha
Dooradering	315
Open akker	1.700
NNN kruiden- en faunarijke akker	260
Totaal in regeling	2.275
Aanwezig akkerland (BRP 2023)	52.974
Aanwezige dooradering (PNH, 2023)	5.000

Tabel 6: Aanwezig akkerland, dooradering en bescherming.

Conclusies rijke graslanden en akkers, open akkerland en dooradering

- **Ecologisch Beschikbare ruimte.**
In totaal is er in Noord-Holland voldoende akkerland (bijna 53.000 ha) beschikbaar om de opgaven te kunnen realiseren. Om de kwaliteit voor de natuur te verbeteren moet gedacht worden aan aanpassingen van de inrichting en van het beheer van landschapselementen. Groenblauwe dooradering in akkerland bestaat vaak uit landschapselementen zoals bosjes en houtwallen. Deze landschapselementen zijn soms ondersteunend aan de waarde van een akkerbouwgebied voor natuurdoelen. In gebieden waar openheid vanwege akker- en weidevogels noodzakelijk is, zijn dit soort landschapselementen minder gewenst. Een uitwerking is dan ook nodig waar wel en geen dooradering kan worden toegevoegd. Om voldoende landschapselementen te kunnen realiseren is het nodig om voldoende inrichting en beheermiddelen beschikbaar te stellen.
- **Milieuvoorwaarden (bodem, lucht, water).**
Een belangrijk aandachtspunt is dat er voor de verschillende akkervogels voldoende voedsel in de vorm van zaden en insecten beschikbaar zijn en blijven.
- **Maatschappelijke haalbaarheid**
Het lijkt maatschappelijk zeer haalbaar om het aantal landschapselementen uit te breiden. Belangrijke randvoorwaarde is dat er voldoende budget beschikbaar is voor aanleg en voor beheer en onderhoud. En er is draagvlak nodig om voldoende deelnemers te vinden en te binden om deze elementen aan te leggen en te onderhouden. Het ANLb-instrumentarium is niet altijd passend voor deze elementen vanwege de huidige looptijd van zes jaar, waar landschapselementen zoals heggen en houtwallen, vaak een lange tijd nodig hebben om te ontwikkelen en lang moeten blijven bestaan.

Categorie doelen	VHR-doelen	LNVN-opgave	PNH-opgave berekende uitbreiding areaal
Habitattypen	Uit tabel geaggregeerde indicatieve tabellen van LNVN: H6510, H4030, H91Do, H6430		0
Vogelrichtlijnsoorten	Spotvogel-groep	10.100	4.800
	Patrijs-groep	8.400	6.320
	Rijke graslanden en akkers (kwartelkoninggroep)	100	0
Habitatrichtlijnsoorten	N.v.t.		n.v.t.
Totaal			15.845

Tabel 7: Conclusies rijke graslanden en akkers, open akkerland en dooradering.

Voor deze paragraaf zijn de volgende bronnen gebruikt:

- *Anonymus*. 2015. Natuurbeheerplan 2016 Noord-Holland. Provincie Noord-Holland, Haarlem.
- *Fieten, N., R. van der Hut, J. Latour*. 2020. Ecologische evaluatie N2000-gebied Abtskolk & De Putten. Beheerperiode 2015-2021. A&W-rapport 20-107 Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Feanwâlden.
- *Ottens, H.J.* 2020. Meetnet Agrarische Soorten (MAS) in het agrarisch gebied van provincie Noord-Holland in 2020. Tussenrapport Grauwe Kiekendief - Kenniscentrum Akkervogels, Scheemda.
- *Ottens H.J. & Wiersma P.* 2022. Meetnet Agrarische Soorten in de provincie Noord-Holland in 2020-2022. Evaluatierapport. GKA-Rapport 2023-06.
- *Grauwe Kiekendief - Kenniscentrum Akkervogels, Scheemda.*
- *Roodbergen, M., R. Foppen, H. Sierdsema* (2021). The status of the Grey Partridge in the Netherlands. Sovon-report 2021/101.
- *Sovon*. 2022. Bouwstenen voor het Strategisch Plan Natura 2000: factsheets van vogelsoorten die betrokken zijn bij de instandhoudingsdoelstellingen voor Natura 2000-gebieden. Sovon-rapport 2022/92. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- *Foppen, R. & R. Vogel*. 2023. Onderbouwing vogelopgaven Quick Scan NPLG. Sovon-notitie 2023/67. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- *Vreugdenhil, J.* (2021). Turtle Doves in a Changing Landscape. Report: 2019 – 2020.
- Trends en verspreiding via www.SOVON.nl.
- Profieldocumenten via www.naturazoo.nl.

3.2 VHR-DOELEN MOERAS, VERLANDING EN STILSTAANDE WATEREN

Categorie doelen	VHR-doelen	LNVN-opgave benodigde uit- breiding voor NH om GSVI te bereiken*	PNH-opgave benodigde uitbreiding om GSVI te bereiken**	Uitbreidingsopgave te realiseren binnen/buiten bestaand NNN (zie tekst voor toelichting)
Habitattypen	H3130 Zwakgeb. Ven H3140 Kranswierwateren H3150 Meren met krabbenscheer H4010B Vochtige heide laagveen H6430A Ruigten en zomen, moerasspirea H6430B Ruigten en zomen, harig w. H7140A Trilvenen H7140B Veenmosrietlanden H7210 Galigaanmoerassen H91Do Hoogveenbossen	Moerassen 450 ha nieuwe natuur, waarvan 175 binnen NNN, Stilstaande wateren 30 ha nieuwe natuur binnen bestaande NNN.	0,02 – 0,04 0 0 0,33 7,3 – 7,6 3,9 – 4,1 1,2 – 4,8 12,7 – 53 0 37,5 -39,5	Deze oppervlakte kan binnen bestaande NNN worden gevonden en realisatie van de GSVI heeft vooral te maken met kwaliteitsverbetering
Habitatrichtlijn- soorten	1016 Zeggekorfslak 1082 Gestreepte waterroofkever 1166 Kamsalamander (zie hogere zangronden Gooi). 1903 Groenknolorchis (zie duinen) 1355 Otter 4056 Platte schijfhoren 5339 Bittervoorn 6963 Kleine modderkruiper 6965r Rivierdonderpad	Niet afzonderlijk herleidbaar uit LNVN notities.	0	Deze soorten liften mee met de habitat- typen, kwaliteitsverbetering noodzakelijk voor het bereiken van de GSVI.

Categorie doelen	VHR-doelen	LVVN-opgave benodigde uit- breiding voor NH om GSVI te bereiken*	PNH-opgave benodigde uitbreiding om GSVI te bereiken**	Uitbreidingsopgave te realiseren binnen/buiten bestaand NNN (zie tekst voor toelichting)
Vogelrichtlijnsoorten	Ao17 Aalscholver brv Ao81 Bruine Kiekendief brv Ao22 Woudaap brv Ao27 Grote Zilverreiger n-brv A295 Rietzanger brv A298 Grote Karekiet brv Ao21 Roerdomp brv A292 Snor brv Ao29 Purperreiger brv Overige vogels stilstaande wateren m.n. voorkomend in pionier- landschap en groot water) apart beschreven in synthese stilstaande wateren - (betreft vooral pionierlandschap en groot water)	Niet afzonderlijk herleidbaar uit LVVN notities.	900	Moerasvogels stellen hoge eisen aan kwaliteit, hiervoor is op grote oppervlakten kwaliteitsverbetering noodzakelijk om de GSVI te bereiken. De benodigde oppervlakte (900 ha) kan binnen het NNN worden gevonden.
Moeras		450		Grote karekietgroep, H6410, H3260A, H7140, volgens LVVN gaat het om extra NNN 450 ha
	Stilstaande wateren	30		H3150, volgens LVVN gaat het om extra NNN 50 ha
Totaal			963 – 1.009 (binnen NNN)	

Tabel 8: Benodigde en beschikbare oppervlakte voor VHR-doelen moeras, verlanding en stilstaand water.

* Maatgevend is de notitie van LVVN bij de Quick Scan van WENR/Sovon (ca juni 2023). 15 aug 2023 is een nieuwe notitie met andere arealen verschenen, later in 2023 zijn de arealen nogmaals aangepast, die informatie is hier niet gebruikt.

** Zie werkwijze. Het gaat om uitbreiding boven op het bestaande areaal binnen en buiten N2000. In principe is de VHR-doelentabel in combinatie met de bouwstenen van WENR en Sovon gebruikt als input met een provinciale interpretatie die hieronder wordt toegelicht.

3.2.1 Oppervlakte doelen moeras, verlanding en stilstaande wateren

Voor de habitattypen en habitatsoorten van moeras en stilstaand water is geen extra oppervlakte buiten de NNN-begrenzing nodig. De schatting dat er voor een GSVI in totaal een toename nodig is van 63 tot 109 ha, die gevonden kan worden door kwaliteitsverbetering binnen de huidige NNN. Dit is gebaseerd op de inschatting van de huidige oppervlakte in Noord-Holland en de groei die volgens de bouwstenen nodig is om de GSVI te bereiken. Daarvan zijn de grootste oppervlakten gekoppeld aan H7140B - Veenmosrietlanden en H19Do - Hoogveenbossen. Voor H7140 - Veenmosrietlanden geldt dat de opgave na uitvoering van herstelmaatregelen en verbetering van de condities ecologisch haalbaar wordt geacht. Veenmosrietlanden komen in het NNN laagveenmoerasgebied in de Vechtstreek voor, veelal omgeven door NNN gebied. Van oudsher liggen de veenmosrietlanden in Laag-Holland als kleine eenheden tussen graslanden en wateren. Hiervan is een groot deel als NNN begrensd. De uitbreidingsdoelstelling voor H91Do - Hoogveenbossen is daarmee haalbaar ingeschat binnen NNN-gebied, vooral in de Vechtstreek en Laag-Holland. We zien in de praktijk dat hoogveenbossen binnen het natuurbeheertype N14.02 - Hoog- en laagveenbos kunnen ontstaan in de laagveenmoerasgebieden en dat hoogveenbos in Laag-Holland dat ontstaat uit verbot moeras ook kan kwalificeren¹¹.

• H6430A - Ruigten en zomen – moerasspirea

Een type dat in Noord-Holland slechts voor 2,6 ha binnen N2000 gebied voorkomt (To). Buiten N2000 komt het naar schatting veel voor (zeker 150 ha, bijvoorbeeld in Twiske, Polder IJdoorn, Spaarnwoude, OVBP, Naardermeer). Met name waar de waterkwaliteit nog redelijk is kan het type binnen moerasgebieden via beheer goed worden ontwikkeld.

• H6430B - Ruigten en zomen, harig wilgenroosje

De brakke variant kwam van oudsher veel voor in Noord-Holland en neemt sterk af vanwege verzoeting. Brakke invloed is noodzakelijk voor dit type. In N2000 gebied polder Westzaan ligt hiervoor een uitbreidingsdoelstelling. Kansen liggen buiten N2000 in bijvoorbeeld de Kop van Noord-Holland waar nog delen met brakke kwel zijn. De zoete variant komt voor in OVP, Naardermeer en Laag-Holland.

• H7140A - Trilvenen en H7210 – Galigaanmoerassen

Voor deze habitattypen van mesotrofe gebufferde omstandigheden geldt dat de vereiste condities in Noord-Holland in de laagveenmoerasgebieden niet altijd meer aanwezig en herstelbaar zijn (zie hieronder bij kwaliteitsdoelen). Galigaanmoerassen zijn in de duinen waarschijnlijk nog wel te behouden en te realiseren.

• H4010B - Vochtige heide laagveen

Dit komt naast N2000 gebieden in de Vechtstreek en Laag-Holland ook daarbuiten voor in Waterland en Alkmaardermeer.

• H3130 - Zwakgebufferde vennen

Dit komt in Noord-Holland zeer beperkt voor, op de grens van het Gooi naar het Naardermeer in het Laegieskamp en omgeving.

• H3140 - Kranswierwateren en H3150 - Meren met krabbescheer en fonteinkruiden

Voor het stilstaande open water met daarin deze habitattypen geldt dat het oppervlak open water voldoende aanwezig is, maar dat de kwaliteit ervan onvoldoende is.

- Voor de habitatsoorten geldt in het algemeen dat ze hoge kwaliteitseisen stellen, maar dat ze kunnen meeliften met de kwaliteitsverbetering van de habitattypen en geen extra oppervlakte eisen stellen.
- Bepalend voor het oppervlaktebeslag zijn de moerasvogelsoorten. Maatgevend voor goed leefgebied voor de karakteristieke soorten is de roerdomp. Overige VHR-soorten kunnen hierop qua oppervlakte meeliften. Naar schatting is hiervoor 900 ha moeras van goede kwaliteit nodig (zie hieronder voor onderbouwing). Dit kan binnen de bestaande NNN-ambitie van ca 1800 ha moeras. Het doel wordt ingeschat als 'ecologisch realistisch, mits' omdat de kwaliteitsverbetering die hiervoor nodig is, een enorme inspanning vraagt.

Kwaliteitsdoelen moeras, verlanding en stilstaande wateren

De oppervlakte natuur (NNN) is niet beperkend, de kwaliteit van de natuur is dat wel voor de doelen voor de habitattypen en (vogel)soorten. Om deze doelen te kunnen behalen zullen belangrijke knelpunten moeten worden opgelost. Het gaat om:

- Afname van de stikstofdepositie.
- Verbetering van het watersysteem. Dit is een enorme opgave en betreft zowel kwantiteit als kwaliteit. Natuurlijk en flexibel peilbeheer en verbetering van de waterkwaliteit zijn lastig te realiseren in de verschillende gebieden. Om tot een goede set van maatregelen te komen om een kwaliteitsverbetering tot stand te brengen zijn combinaties van ingrijpende maatregelen nodig. Daarbij gaat het om der andere isolatie van wateren, baggeren, vis afvangen, defosfatering, verbrakking, bemestingsreductie in peilgebieden, verschraling, instellen ander waterpeil (flexibel) en meer water vasthouden in de winter. In Laag-Holland en de Vechtstreek lopen onderzoeken naar hydrologisch systeemherstel om dit verder in beeld te brengen.
- Aanpak van de exotenproblematiek. De problemen met rivierkreeften en vele soorten water- en moerasplanten zijn groot en zorgen voor een reductie van goed ontwikkelde water- en verlandingsvegetatie.
- Afname van ganzenbegrazing. Ganzenbegrazing gaat verlanding en verjonging van water en moerasvegetaties tegen en werkt negatief op de natuurdoelen.
- Afname van verstoring. Aanwezigheid en gebruik van gebieden door de mens leidt tot verstoring van natuur.
- Verbetering van connectiviteit. Zowel voor de habitattypen als voor een deel van de leefgebieden van aangewezen soorten geldt dat deze van geringe omvang en geïsoleerd van elkaar gelegen zijn.

¹¹ Van 't Veer 2022.

Aanvullend kunnen voor bepaalde habitattypen, habitatsoorten en vogelsoorten de volgende opmerkingen worden gemaakt:

- Voor **H7140A - Trilvenen**, een habitattypen van mesotrofe gebufferde omstandigheden, zijn de vereiste condities in Noord-Holland alleen nog in het Naardermeer aanwezig. Ze staan daar onder druk van stikstofdepositie, vermessing en onvoldoende buffering. In het Naardermeer kan het trilveen, gevoed door basenrijk water uit het Gooi, hopelijk behouden blijven ondanks de andere drukfactoren. In de rest van de actueel voorkomende trilvenen in de Noord-Hollandse laagveenmoerasgebieden zijn de juiste condities niet meer aanwezig. Met name de buffering door (afstromend) grondwater, vermessing van grondwater en vaste oppervlaktewaterpeilen zijn een probleem. Herstel van deze situatie lijkt niet realistisch; het vraagt om zeer grote regionale hydrologische ingrepen. Het probleem van het vermeste grondwater is niet oplosbaar op de termijn waarop de GSVI wordt nagestreefd. Daarbij moet worden vermeld dat in het Utrechtse deel van het N2000 gebied Oostelijke Vechtplassen betere condities aanwezig zijn voor trilvenen. Ook blijkt uit pilots met ondiep plaggen in Kortenhoef en Weersloot dat in de grondwatergevoede flank van het Gooi zich grondwaterafhankelijke vegetaties kunnen ontwikkelen die mogelijk kunnen kwalificeren als H7140A. In het hydrologisch systeemherstel onderzoek dat in 2023 is gestart voor de Vechtstreek moet hier meer duidelijkheid over komen.
- **H7210 - Galigaanmoerassen** in de laagveenmoerasgebieden zal daarom ook lastig te behouden zijn. Het type houdt wel lang stand, maar verjonging treedt nauwelijks op. Galigaanmoerassen zijn in de duinen waarschijnlijk nog wel te behouden en te ontwikkelen vanwege de aanwezigheid van gebufferd en voedselarm grondwater.
- Voor **H7140B - Veenmosrietlanden** geldt dat ze sterk onder druk staan en dat er een afname lijkt te zijn in kwaliteit en oppervlakte in de meeste N2000 gebieden.¹² Daarnaast is het instandhouden onder de huidige milieuomstandigheden erg moeilijk. Na plaggen is er vaak even sprake van herstel, maar al snel ontwikkelen zich opnieuw zuurdere en soortenarme vormen. Stikstofdepositie en met name de ammoniakdepositie, zijn hier een belangrijke oorzaak van. Geplagde delen verzuren weer snel en verliezen al snel aan kwaliteit. Jonge soortenrijke stadia veenmosrietlanden ontwikkelen zich vrijwel niet meer vanuit open water.
- **H4010B - Vochtige heide laagveen en H3130 Zwakgebufferde vennen** komen in Noord-Holland zeer beperkt voor. Er is sprake van slechte kwaliteit en veel invloed van exoten.
- Voor de uitbreidingsdoelstelling van **H6430B - Brakke ruigten en zomen** (Westzaan) is verbrakking noodzakelijk.¹³

- Voor het stilstaande open water met daarin de habitattypen **H3140 - Kranswierwateren** en **H3150 - Meren met krabbescheer en fonteinkruiden** is dat de kwaliteit onvoldoende en waarschijnlijk de afgelopen jaren sterk aan het verslechteren is (T1 Naardermeer, indruk Oostelijke Vechtplassen). Kwaliteitsverbetering is noodzakelijk voor de HT's met helder water met waterplanten als basis voor de verlandings- en oevervegetaties, in moerassen met veenplassen en in kwelmoerasgebieden, met grote helofyten die niet teveel beschaduwde zijn. Het Vechtplassengebied is een landelijk belangrijk leefgebied. Voor de oevers van watergangen en plassen geldt dat intensief beheer van oever moet worden vermeden en oevers moeten niet beschadigd worden door heftige golfslag en recreatievaart.

Voor de habitatsoorten geldt in het algemeen dat ze kunnen uitbreiden wanneer de knelpunten ten aanzien van de habitattypen worden verminderd. Daarbij gelden aandachtspunten voor de volgende soorten:

- **Zeggekorfslak.**
De soort komt voor in ongestoorde verlandings- en oevervegetaties, in moerassen met veenplassen en in kwelmoerasgebieden, met grote helofyten die niet teveel beschaduwde zijn. Het Vechtplassengebied is een landelijk belangrijk leefgebied. Voor de oevers van watergangen en plassen geldt dat intensief beheer van oever moet worden vermeden en oevers moeten niet beschadigd worden door heftige golfslag en recreatievaart.
- **Roerdomp.**
Om een GSVI voor de moerasvogels te bereiken is de roerdomp de maatgevende en meest kritische soort (paraplusoor). De andere soorten kunnen voor de meeste aspecten hierop meeliften. Voor de roerdomp in NH is 900 ha moeras van goede kwaliteit nodig. Ondanks dat de soort over heel Nederland in een gunstige staat van instandhouding verkeert, is de kwaliteit van het leefgebied in Noord-Holland onvoldoende. Maatregelen zijn noodzakelijk om de roerdomp in de GSVI te behouden, maar zeker ook om andere moerasvogels daar te krijgen. Knelpunten betreffen doorzicht, voedselrijkdom en een te weinig fluctuerend waterpeil. Het leefgebied voor veel van de moerasvogeldoelsoorten zoals hierboven genoemd is nat overjarig rietland met open water met een minimale omvang van 20 ha, met een goede waterkwaliteit en helder water met waterplanten, een natuurlijk wisselend waterpeil, met voldoende beschutte oeverlengte en minimale rietmoerasedoelsoorten van 5 ha.¹⁴

¹² Kooijman A.M 2023, T1 Naardermeer, T1 Eilandspolder (er lijkt in de Eilandspolder een kleine vooruitgang ten opzichte van de To, maar op de langere termijn, vergeleken met de situatie voor de To is er sprake van sterke afname).

¹³ Van Dijk et al 2022.

¹⁴ Van der Winden 2016, van der Hut 2008.

De vogelsoorten die in Noord-Holland belangrijk voorkomen en waar doelen voor zijn in moerassen zijn aalscholver, bruine kiekendief, grote karekiet, grote zilverreiger, rietzanger, roerdomp, snor, porseleinhoen, purperreiger en woudaap. Deze kennen verder nog de volgende aandachtspunten:

- **Voedselbeschikbaarheid.** De aalscholver heeft geen problemen om goede kolonieplekken te vinden maar het aanbod van voedsel, met name in IJsselmeer en Markermeer lijkt op dit moment beperkend te zijn (in onderzoek). Voor de purperreiger kan het ontbreken van goed en voldoende groot foerageergebied beperkend zijn.
- **Verstoring** verschilt als drukfactor per soort maar is bij kolonievogels en specifieke soorten beperkend (aalscholver, bruine kiekendief, grote zilverreiger, purperreiger).
- **Predatie** kan beperkend zijn (bruine kiekendief).
- **Ganzenbegrazing** kan beperkend zijn (grote karekiet, purperreiger, mogelijk woudaap).
- **Trekkende moerasvogels** hebben als gevolg van wisselende omstandigheden op de trek en in het overwinteringsgebied een relatief snel wisselende populatieomvang. Daarom is het van belang leefgebieden goed van omvang en kwaliteit te houden, zodat dat geen beperkende factor wordt.

Conclusies moeras, verlanding en stilstaande wateren

Ecologische haalbaarheid

- **Beschikbare ruimte.** De huidige begrenzing van het NNN biedt voldoende ruimte naar onze analyse. Extra oppervlak NNN is geen noodzaak voor deze doelen.
- **Milieu voorwaarden** (bodem, lucht, water). Als de knelpunten worden opgelost, kunnen de doelen binnen het NNN worden gerealiseerd. Daarom schatten wij de doelen voor moeras in als ecologisch realistisch, met uitzondering van het habitatype van mesotrofe gebufferde omstandigheden H7140A - Trilvenen, waarbij alleen behoud van het type in het Naardermeer realistisch lijkt. In de Oostelijke Vechtplassen zijn de abiotische omstandigheden ter plekke van de actuele habitatypen veranderd en niet herstelbaar op de termijn tot 2050. Wel lijkt er goed resultaat te kunnen worden geboekt bij ondiep plaggen in kwel gevoede graslanden in de Oostelijke Vechtplassen.
- **Ecologisch haalbaar in tijdspad.** De complexiteit en omvang van de herstelmaatregelen is zo groot dat 2050 moeilijk haalbaar zal zijn. De GSVI bereiken in Noord-Holland hangt af van de kwaliteitsverbetering van natuur door het realiseren van zeer complexe herstelmaatregelen. Met name zijn dit systeemherstelmaatregelen, maar ook bronmaatregelen (bijvoorbeeld vermindering van stikstofdepositie en vermindering van bodemaftbraak in veengebieden). De ervaring leert dat er al heel veel geld en inzet op gepleegd is en het nog heel veel tijd zal vergen om tot een gunstige staat van instandhouding te komen, dit zal het jaartal 2050 ver overschrijden. Hier is verder geen jaartal aan te koppelen maar vergt stevig inzetten op gebiedsprocessen en maatregelen. Prioriteit moet liggen op het nemen van systeemmaatregelen. Ecologische haalbaarheid gaat 1 op 1 samen met de kans op uitvoering en dat staat zeer onder druk en daarom schatten wij deze doelen als onhaalbaar voor 2050.

Maatschappelijke haalbaarheid

- **Gevolgen voor landbouw.** De maatregelen om tot een gunstige staat van instandhouding te komen zullen gevolgen hebben voor de landbouw, waarbij het gaat om een bijdrage aan de vermindering van stikstofdepositie, verhoging van grondwaterpeilen, fluctuerende oppervlaktewaterpeilen en verbetering van de waterkwaliteit.
- **Gevolgen voor drinkwater.** Drinkwaterwinning is in dit gebied verminderd, wat positieve gevolgen heeft gehad voor de natuur. Momenteel zijn verdere aanpassingen (diepte-infiltratie) in studie, die eveneens positieve gevolgen kunnen hebben voor de natuurdoelen.
- **Financiële gevolgen.** De complexe integrale herstelmaatregelen zijn omvangrijk en duur en hebben onder andere betrekking op regionale hydrologische aanpassingen.
- **Gevolgen draagvlak.** Gezien het raakvlak met andere functies en gebruik in de gebieden is weerstand te verwachten.

Ecosysteemdiensten

Met het herstel van dit biotoop kan worden bijgedragen leveren aan andere opgaven. Zo levert een betere waterhuishouding ook veenbehoud en dus CO₂ besparing op. Verder kunnen deze gebieden ook water bufferen. Iets wat met klimaatverandering met meer extremen hard nodig is. In 2027 moeten KRW-doelen worden gehaald die bijna 1 op 1 samenvallen met wat in bovenstaande analyse staat.

Voor deze paragraaf zijn de volgende bronnen gebruikt:

- *Hut, R.M.G. van der, R. Foppen, N. Beemster, M. Roodbergen & S. Deuzeman* 2008. Ruimte voor riet en moerasvogels in de noordelijke randmeren. A&W rapport 1108
- *Kooijman A.M., R. van 't Veer, L.Q. Verboom, C. Cusell* 2023. Second opinion busbrug De Binding Zaandam. Reactie op de Ecologische beoordeling. Witteveen & Bos, 18 oktober 2023.
- *Van Dijk, R. van 't Veer, G. Bijlsma, C. Cusell en M.A.E. Ursem* 2022. Onderzoek naar herstelmaatregelen voor het behoud van brakke natuur in het Guisveld. Witteveen en Bos 13 april 2022.
- *Van 't Veer* 2022. Groeiend Veen in Laag-Holland. Rapport Van 't Veer en de Boer ecologisch adviesbureau.
- *Winden, J. van der* 2016. Achtergrondnotitie maatregelenkaarten moerasvogels Oostelijke Vechtplassen. Rapport 2016-02, Jan van der Winden Ecology, Utrecht.

3.3 VHR-DOELEN STILSTAAND GROOT WATER EN PIONIERVAKTES

Categorie doelen	VHR-doelen	LVVN-opgave* benodigde uitbreiding aantallen paren (vogels) of individuen	PNH-opgave berekende uitbreiding areaal	Uitbreidingsopgave te realiseren binnen/buiten bestaand NNN
Vogelrichtlijn	A137 Bontbekplevier	60	314 ha extra leefgebied	Gedeeltelijk realiseren buiten NNN als extra natuur (want benodigd areaal past niet geheel binnen huidige NNN)
	A191 Grote stern	8.500	o ha	
	A183 Kleine mantelmeeuw	5.700	o ha	
	A051 Krakeend	4.400	o ha	
	A058 Krooneend	30	o ha	
	A061 Kuifeend	10.500	o ha	
	A125 Meerkoet	23.000	o ha	
	A068 Nonnetje	90	o ha	
	A056 Slobeend	1.300	o ha	
	A193 Visdief	3.000	o ha	
	A053 Wilde eend	31.250	o ha	
	A132 Kluut	840	o ha	
	A034 Lepelaar	100	o ha	
Habitatrichtlijn	Bittervoorn			te realiseren binnen ambitie NNN
	Kleine modderkruiper		o ha leefgebied nodig	
	Rivierdonderpad			

Tabel 9: VHR-doelen stilstaand groot water en pioniervlaktes.

* De LVVN-opgave in natuurtypen is niet uit beschikbare informatie te herleiden, zal mogelijk deels onder zee en wad, duin en kwelderlandschap en stilstaande wateren vallen.

3.3.1 Grote stern en visdief

Grote stern en visdief ervaren een aantal belangrijke knelpunten met betrekking tot hun broedgebied en leefgebied:

- Door **gebrek aan dynamiek** kampt het bestaande broedgebied van deze soorten met successie en verruiging, waardoor de kwaliteit afneemt. Pioniersstadia kunnen buitendijks worden gerealiseerd door de kustdynamiek te vergroten met natuurlijk peilbeheer en ontwikkeling van primair habitat zoals sluffers en eilandjes. Binnendijks zijn op enkele locaties vermoedelijk mogelijkheden om de kustdynamiek verder te vergroten en geschikte omstandigheden te creëren. Een alternatief is om kunstmatig leefgebied te realiseren maar deze zijn alleen geschikt als het pioniersstadium wordt behouden; wel blijkt uit een recente inventarisatie dat bodems van dergelijke kunstmatig broedbiotopen maar een paar jaar kaal blijven en vervolgens zeer moeilijk of niet kaal te houden zijn.¹⁵

- Predatie** tijdens het broeden is een belangrijk knelpunt voor deze soorten; er wordt vooral gebroed op locaties die relatief moeilijk bereikbaar zijn voor grondpredatoren (eilanden). Beheermaatregelen kunnen worden genomen om predatie door grondpredatoren tegen te gaan, maar deze zijn niet altijd effectief en het vergt beheerinspanningen om dit blijvend te borgen. Daarbij speelt predatie door luchtpredatoren (grote meeuwen) ook een rol en dit is moeilijker te voorkomen.
- Vogelgriep**. Als koloniebroeders broeden deze soorten dicht op elkaar, waardoor ze gevoelig zijn gebleken voor vogelgriep. Vooral de grote stern is recentelijk zeer hard geraakt door vogelgriep maar het is niet uitgesloten dat de visdief ook nog getroffen zal worden.

¹⁵ Van der Winden et al., 2023.

- **Broedgebied.** Een positief aspect is dat deze soorten - als pioniersoorten- snel reageren op de aanwezigheid van nieuw broedgebied en dit snel kunnen koloniseren.
- **Voedselgebrek.** Visdief en grote stern ervaren wellicht voedselgebrek door overbevising van hun prooi-soorten (haring en zandspiering). Het vermoeden bestaat dat het verminderde voedselaanbod hun broedsucces serieus zou kunnen beïnvloeden, maar hier is nog geen zekerheid over. Onderzoek hiernaar is zeer noodzakelijk.
- **Klimaatverandering** is ook een mogelijke drukfactor voor deze soorten. Sterk wisselende weersomstandigheden (door klimaatverandering) kunnen het voedselaanbod van grote stern en visdief beïnvloeden. Bovendien neemt door klimaatverandering de kans op uitzonderlijk hoge overstromingen toe, waardoor het risico op het wegspoelen van nesten wordt vergroot. Dit is met name een risico in buitendijkse gebieden.

De combinatie van predatie, minder voedselaanbod en vooral vogelgriep maakt dat voor met name de grote stern de opgave niet haalbaar lijkt voor 2050, maar langer zal vergen. Wel is er voldoende broedgebied binnen de huidige NNN te realiseren. De opgave voor visdief wordt beoordeeld als haalbaar mits er bereidheid en draagvlak is voor de inrichtings- en/of beheerinspanningen met betrekking tot broedgebied, alhoewel op termijn ook de voedselbeschikbaarheid moet worden verbeterd om de opgave in 2050 voor deze soort te halen.

Conclusies grote stern en visdief

Ecologisch

- Beschikbare ruimte. Voor grote stern en visdief is er een knelpunt door een gebrek aan geschikt broedgebied. Dit kan worden opgelost door de kwaliteit van bestaande locaties te verbeteren (beheer), of door de aanleg van nieuwe broedlocaties. Wel blijkt dat het zeer moeilijk is om binnendijkse broedlocaties blijvend geschikt te houden (veel beheer). Een alternatief is om op een aantal plaatsen voor deze soorten de kustdynamiek te vergroten, zodat nieuwe pioniersstadia ontstaan. Binnen bestaand NNN lijken er -ook binnendijks- locaties te zijn waarvoor hier mogelijkheden zijn (Texel, De Putten, en in mindere mate Zandpolder en Amstelmeer). Het huidige NNN lijkt dus voldoende ruimte te bieden voor de doelen met betrekking tot grote stern en visdief.
- Milieuvorwaarden. Wanneer benodigde inrichtings- en/of beheerinspanningen met betrekking tot broedgebied worden uitgevoerd, kunnen de doelen voor visdief worden gehaald alhoewel op termijn ook de voedselbeschikbaarheid waarschijnlijk moet worden verbeterd. Dezelfde knelpunten moeten worden opgelost voor de grote stern, maar bij deze soort is vogelgriep een extra drukfactor. De grote impact die vogelgriep recent heeft gehad op deze soort maakt het niet aannemelijk dat de opgave voor grote stern voor 2050 kan worden gehaald.
- Ecologisch haalbaar. De opgave voor visdief lijkt ecologisch haalbaar, maar voor grote stern niet vanwege de recente impact van vogelgriep op deze soort.

Maatschappelijke haalbaarheid

- Gevolgen voor landbouw. Wanneer op binnendijkse locaties extra kustdynamiek gebracht wordt, kan extra zoute (kwel)invloed lokaal conflicteren met landbouw.
- Gevolgen voor drinkwater. Genoemde inrichtings- en/of beheerinspanningen lijken geen grote gevolgen te hebben voor drinkwater.
- Financiële gevolgen. Het maken en instandhouden van hoog dynamische omstandigheden in een omgeving met weinig dynamiek is erg kostbaar (duur beheer). Het alternatief is om meer kustdynamiek te realiseren, waarbij veel minder beheer nodig is maar wel eenmalig inrichtingsmaatregelen nodig zijn (dure aanleg).
- Gevolgen draagvlak. Het realiseren van extra kustdynamiek kan -zeker op binnendijkse locaties- soms weerstand oproepen vanwege de vrees voor minder waterveiligheid of eventuele negatieve gevolgen voor landbouw door extra zoute (kwel)invloed.

3.3.2 Bontbekplevier en kluut

Kennis ontbreekt wat goed opgroeileefgebied is voor kuikens, vooral in relatie tot vegetatie, voedselbeschikbaarheid, recreatie en predatie. Dit maakt het moeilijk om uitspraken te doen over de vereiste territoriumgrootte voor een broedpaar. Daarom is een grove inschatting gemaakt op basis van een (verouderde) studie (Tulp, 1998); deze studie rapporteert dat families het meeste op circa 200m rondom het nest konden worden aangetroffen. Uitgaand van dit getal en van een cirkelvormig broedgebied rondom het nest zou dit neerkomen op 12,6 ha geschikt habitat per nest (namelijk: opp. cirkel = $\pi \cdot r^2$, waarbij $r = 200\text{m}$).

Bovenstaande aanname zou betekenen dat de huidige populatie van 35 broedparen circa 440 ha geschikt habitat nodig heeft (namelijk: $35 \times 12,6 = 440$), en dat voor het doel van 60 broedparen in 2050 circa 754 ha geschikt habitat nodig is (namelijk: $60 \times 12,6 = 754$). Er is dan 314 ha nieuw leefgebied nodig.

Deze benadering moet nog naast de nieuwe beschikbare inzichten uit Foppen en Vogel (2023) worden gelegd.

Om het beoogde extra leefgebied te realiseren zal de kustdynamiek moeten worden vergroot, zodat natuurlijk peilbeheer wordt hersteld en meer ontwikkeling van primair habitat (slufter, eilandjes, etcetera) plaatsvindt. Een alternatief zou zijn om kunstmatige broed- en leefgebied (doorgaans natuurontwikkeling) te realiseren, maar deze zijn alleen geschikt als het pioniersstadium wordt behouden en eventueel maatregelen tegen hoge predatiedruk worden genomen. Wel blijkt dat het kaal houden van dergelijke locaties zeer moeilijk is; dit vergt dus veel beheer (Van der Winden et al., 2023). Daarnaast is beperking van openstelling van recreatiestranden nodig. Vermoedelijk zijn er in Noord-Holland wel kansrijke locaties voor het realiseren van bovenstaande omstandigheden en leefgebied, maar vergt dit wel aanzienlijke inspanningen. Een voordeel is wel dat de bontbekplevier als pionierssoort snel kan reageren op nieuw leefgebied. Dit doel wordt daarom beoordeeld als 'Ja, mits er bereidheid en draagvlak is voor aanzienlijke inrichtings- en/of beheerinspanningen'.

Voor de bontbekplevier en kluut zijn afname van natuurlijke dynamiek, verstoring en predatie zijn belangrijke knelpunten:

- Door gebrek aan dynamiek kampt het bestaande broed- en leefgebied van deze soorten met successie en verruiging, waardoor de kwaliteit afneemt. De kwaliteit kan hier verbeteren door het vergroten van de kustdynamiek, of door de vegetatiesuccessie terug te zetten met beheermaatregelen. Dit laatste vergt wel veel beheer om deze locaties blijvend geschikt te houden. Er kunnen ook nieuwe, kunstmatige broedbiotopen worden gecreëerd; wel blijkt uit een recente inventarisatie dat bodems van dergelijke kunstmatig broedbiotopen maar een paar jaar kaal blijven en vervolgens zeer moeilijk of niet kaal te houden zijn (Van der Winden et al., 2023).
- Predatie tijdens het broeden is een belangrijk knelpunt voor de bontbekplevier. Alhoewel nestverliezen een natuurlijk fenomeen zijn voor deze soort, worden deze wel aanzienlijk verergerd door menselijke invloed: veranderingen in het landschap (verdroging van de biotoop maakt eilandjes e.d. toegankelijker voor landpredatoren) en verstoring (recreatie) leiden gezamenlijk tot een verhoogde predatiekans. In binnendijkse broedgebieden is de predatiedruk waarschijnlijk hoger dan op stranden doordat binnendijks meer soorten predatoren voorkomen en in grotere aantallen.
- Predatie tijdens het broeden is ook een belangrijk knelpunt voor de kluut. Met name predatie door de vos is problematisch. Het plaatsen van vossenwerende rasters kan uitkomst bieden, maar soms weten vossen het raster ook te passeren. Daarnaast kunnen er binnen de rasters wel nog andere predatoren voorkomen (bijv. bruine rat).

- Alhoewel beide soorten gevoelig zijn voor verstoring, wordt verstoring vooral als een belangrijk knelpunt gezien voor de bontbekplevier. Door intensieve recreatie zijn stranden in Noord-Holland nu minder geschikt als leefgebied voor deze soort. Voor meerdere locaties zou aanwijzing als reservaat (geen toegang tijdens broedseizoen) een kwaliteitsverbetering betekenen voor de bontbekplevier. Dit kan deels binnen de grenzen van Natura 2000-gebieden (waarbij rekening gehouden moet worden met dat het strand aan de zeereep hierbuiten valt).
- Voor de bontbekplevier is een substantiële uitbreiding van het oppervlakte leefgebied (pioniersstadia) nodig. Voor de kluut lijkt de kwaliteit van het huidige leefgebied gebied het grootste knelpunt te zijn, alhoewel het ontstaan van nieuwe pioniersstadia ook gunstig zal zijn voor deze soort. De bontbekplevier lijkt dus de meest kritische en maatgevende soort van deze 2 soorten. Nieuwe pioniersstadia kunnen buitendijks worden gerealiseerd door de kustdynamiek te vergroten (met natuurlijk peilbeheer en ontwikkeling van primair habitat zoals slufter en eilandjes). Binnendijks zijn op enkele locaties vermoedelijk mogelijkheden om de kustdynamiek verder te vergroten (Texel, De Putten), en op sommige binnendijkse locaties (Zandpolder, Amstelmeer) kan met verdergaande inrichtingsmaatregelen wellicht ook enige extra kustdynamiek gebracht worden. Een alternatief is om in zoete wateren kunstmatig leefgebied te realiseren (bijv. kale eilandjes; zie Marker Wadden), maar deze zijn alleen geschikt als het pioniersstadium wordt behouden. Wel liggen buitendijks de meest kosteneffectieve en duurzame mogelijkheden voor de uitbreiding van het oppervlakte leefgebied voor de bontbekplevier. Dan wordt gebruik gemaakt van natuurlijke dynamiek in plaats van deze na te bootsen, en dit vergt minder (duur) beheer om locaties blijvend geschikt te houden. Deze buitendijkse locaties vallen onder voortouwnemer Rijkswaterstaat, waardoor overwogen zou moeten worden of een deel van de Noord-Hollandse opgave gerealiseerd kan worden door Rijkswaterstaat.
- Via 'tijdelijke natuur'¹⁶ kunnen ook pionierssituaties voor de bontbekplevier gecreëerd worden. Het is wel zeer de vraag of hiermee een structurele oplossing geboden wordt omdat de geschiktheid van de locaties sterk zal verschillen en het oppervlakte onduidelijk is. Positief in dit opzicht is dat deze soorten - als pionierssoorten - snel reageren op de aanwezigheid van nieuw leefgebied en dit snel kunnen koloniseren.

De opgaven voor bontbekplevier en kluut worden beoordeeld als haalbaar mits er bereidheid en draagvlak is voor de benodigde inrichtings- en/of beheerinspanningen, waarbij de meest kosteneffectieve en duurzame mogelijkheden buitendijks liggen.

¹⁶ www.tijdelijkenatuur.nl.

Conclusies bontbekplevier en kluut

Ecologisch

- Beschikbare ruimte. Voor de bontbekplevier is geschikt leefgebied een belangrijk knelpunt. Nieuwe pioniersstadia kunnen buitendijks worden gerealiseerd door de kustdynamiek te vergroten. Binnendijks zijn op enkele locaties vermoedelijk goede mogelijkheden om de kustdynamiek verder te vergroten (Texel, De Putten), en op enkele andere locaties (Zandpolder, Amstelmeer) kan met verdergaande inrichtingsmaatregelen wellicht ook enige extra kustdynamiek gebracht worden. Door de aanwijzing van strandreservaten kan ook nog enig additioneel leefgebied gecreëerd worden. Maar buitendijks liggen duidelijk de meest kosteneffectieve en duurzame mogelijkheden voor extra leefgebied. Dergelijke buitendijkse locaties vallen echter onder voortouwnemer Rijkswaterstaat, waardoor overwogen zou moeten worden of een deel van de Noord-Hollandse opgave gerealiseerd kan worden door Rijkswaterstaat.
- Milieuvoorwaarden. Wanneer de benodigde inrichtings- en/of beheerinspanningen met betrekking tot leefgebied worden uitgevoerd, kunnen de doelen voor deze soorten gehaald worden.
- Ecologisch haalbaar. De opgaven voor bontbekplevier en kluut lijken puur ecologisch gezien wel haalbaar.

Maatschappelijke haalbaarheid

- Gevolgen voor landbouw. Wanneer op binnendijkse locaties extra kustdynamiek gebracht wordt, kan extra zoute (kwel)invloed lokaal conflicteren met landbouw.
- Gevolgen voor drinkwater. Genoemde inrichtings- en/of beheerinspanningen lijken geen grote gevolgen te hebben voor drinkwater.
- Financiële gevolgen. Het maken en instandhouden van hoog dynamische omstandigheden in een omgeving met weinig dynamiek is erg kostbaar (duur beheer). Het alternatief is om meer kustdynamiek te realiseren, waarbij veel minder beheer nodig is maar wel eenmalig inrichtingsmaatregelen nodig zijn (dure aanleg).
- Gevolgen draagvlak. Het realiseren van extra kustdynamiek kan -zeker op binnendijkse locaties- soms weerstand oproepen vanwege de vrees voor minder waterveiligheid of eventuele negatieve gevolgen voor landbouw door extra zoute (kwel)invloed. Aanwijzing van stranden als reservaat (geen toegang tijdens broedseizoen) zal vermoedelijk grote weerstand oproepen.

3.3.3 Krakeend, krooneend, kuifeend, meerkoet, nonnetje, slobbeend, wilde eend

*NB: De hieronder beschreven opgaven voor deze soorten voor Noord-Holland betreffen de **binnendijkse** wateren. De opgaven voor de Noord-Hollandse buitendijkse wateren (IJsselmeer, Markermeer, Randmeren, et cetera) vallen onder voortouwnemer Rijkswaterstaat en worden daarom hier buiten beschouwing gelaten.*

Voor het behalen van de opgaven van deze soorten is in Noord-Holland geen uitbreiding van het leefgebied nodig, aangezien voldoende areaal groot oppervlaktewater aanwezig is. Bovendien is de verwachting dat deze soorten zullen meeliften met de verbetering in de oppervlaktewaterkwaliteit als gevolg van geplande systeemherstelmaatregelen (beter voedselaanbod). Wel zijn er potentiële drukfactoren ten aanzien van klimaatverandering, predatie, vegetatiesuccessie (verruiging leefgebied) en vogelgriep. Maar in grote lijnen kan gezegd worden met de verwachte verbetering in de waterkwaliteit (als gevolg van geplande systeemherstelmaatregelen) dat de opgaven voor deze soorten haalbaar moeten zijn, met uitzondering van het nonnetje, de kuifeend en de wilde eend:

• Nonnetje

Het nonnetje overwintert vooral in het IJsselmeer, waar de voedselbeschikbaarheid (mogelijk door overbevissing) en/of mogelijke drukfactoren zijn. Hierdoor verblijft de soort nu meer in andere wateren. Bovendien overwintert de soort door klimaatverandering meer in het Oostzeegebied en zijn de aantallen in Nederland lager. Wel komen in strenge winters nog steeds veel nonnetjes vanuit het Oostzeegebied in belangrijke mate naar het IJsselmeer, wat erop duidt dat de draagkracht in het IJsselmeer deels nog aanwezig is, maar niet in alle jaren wordt benut. Maatregelen zijn vooral perspectiefvol in het IJsselmeergebied. Geplande systeemherstelmaatregelen bieden zowel kansen als risico's; enerzijds kan de voedselbeschikbaarheid verbeteren, maar anderzijds kan leefgebied verloren gaan. Op dit moment wordt geen natuurvergunning meer verleend voor spieringvisserij op het IJsselmeer; gelet op de problemen met voedselbeschikbaarheid voor nonnetjes lijkt het noodzakelijk dit te continueren. Maar vooral door klimaatverandering lijkt de opgave voor 2050 niet haalbaar voor het nonnetje.

• Kuifeend

De opgave voor de kuifeend is 1.000 extra pleisterende exemplaren bovenop de 9.500 huidige exemplaren. Dit wordt als niet haalbaar geschat doordat de soort op een piekmoment lijkt geïkt te zijn en er nu sprake is van een afname; behoud lijkt vooralsnog een realistischer doel. Het grootste knelpunt is afname van het voedselaanbod door verbeterde waterkwaliteit (namelijk minder eutrofiering -> minder driehoeksmosselen) in combinatie met weinig alternatief prooiaanbod. Dit diverse prooiaanbod lijkt wel enigszins te kunnen verbeteren wanneer een nog verdere waterkwaliteitsverbetering in het IJsselmeer (als gevolg van geplande systeemherstelmaatregelen) zorgt voor meer waterplanten en daarmee samenhangend meer prooidiversiteit, zodat de kuifeend minder afhankelijk is van driehoeksmosselen. Maar vooralsnog lijkt de opgave voor 2050 niet haalbaar voor de kuifeend.

• Wilde eend

De opgave voor de wilde eend is ruim 6.000 extra pleisterende exemplaren bovenop de huidige 25.000 exemplaren. De wilde eend laat echter al jaren een lichte landelijke afname zien, die in Noord-Holland later maar heviger is ingezet. Doordat niet duidelijk is waardoor deze afname veroorzaakt wordt, is het niet realistisch om uit te gaan van een toename; ook hier lijkt behoud van de soort op zijn plaats. Daarom lijkt de opgave voor 2050 niet haalbaar voor de wilde eend.

Conclusies krakeend, krooneend, kuifeend, meerkoet, nonnetje, slobbeend, wilde eend

Ecologisch

- Beschikbare ruimte. De huidige wateroppervlaktes bieden voldoende ruimte voor krakeend, krooneend, meerkoet en slobbeend. Knelpunten voor kuifeend en nonnetje liggen respectievelijk in kwaliteit (voedselbeschikbaarheid) van het leefgebied en in klimaatverandering, waardoor er ook geen noodzaak is om nieuw wateroppervlakte te realiseren t.b.v. deze soorten. Aangezien de knelpunten voor wilde eend onbekend zijn, is er vooralsnog ook geen noodzaak voor extra leefgebied voor deze soort. Daarbij lijkt het ook aannemelijk dat bovengenoemde soorten kunnen meeprofiten van de realisatie van nieuw oppervlakte voor moerasvogels.
- Milieuvorwaarden. Met name de waterkwaliteit zal verbeterd moeten worden, zodat waterplanten en prooidieren meer kans krijgen en het voedselaanbod verbetert. Een aantal systeemmaatregelen zijn gepland en de verwachting is dat een aantal van bovengenoemde soorten zal kunnen profiteren van een verbeterde waterkwaliteit in de grote, stilstaande wateren. Als de genoemde knelpunten worden opgelost, kunnen de doelen binnen het NNN worden gerealiseerd. Daarom schatten wij de doelen voor watervogels in als ecologisch realistisch, mits. Enkele soorten ervaren echter specifieke, additionele drukfactoren waardoor de doelen voor deze soorten niet haalbaar lijken, te weten kuifeend (minder eutrofiering leidt tot minder driehoeksmosselen), nonnetje (klimaatverandering) en wilde eend (knelpunten onbekend).
- Ecologisch haalbaar. Voor alle bovengenoemde soorten worden de doelen ecologisch haalbaar geacht, met uitzondering van kuifeend, nonnetje en wilde eend.

Maatschappelijke haalbaarheid

- Gevolgen voor landbouw. Systeemherstelmaatregelen ten aanzien van de waterkwaliteit kunnen voor landbouw gevolgen hebben; bijv. natuurvriendelijker inrichten van oevers of een inperking van uitspoeling van schadelijke stoffen.
- Gevolgen voor drinkwater. Systeemherstelmaatregelen ten behoeve van de waterkwaliteit zullen geen of positieve gevolgen hebben voor drinkwater.
- Financiële gevolgen. Systeemherstelmaatregelen ten behoeve van de waterkwaliteit zullen grote kosten met zich meebrengen.
- Gevolgen draagvlak. Wanneer systeemmaatregelen t.a.v. waterkwaliteit voor de landbouw ook gevolgen hebben (bijv. door inperking van uitspoeling van schadelijke stoffen) kan dit de spanningen tussen landbouw en natuur verder vergroten.

3.3.4 Kleine mantelmeeuw en lepelaar

De huidige landelijk populatieomvang van deze soorten ligt boven de Gunstige Referentiewaarde (GRW). De omvang en kwaliteit van het leefgebied zijn voldoende om het aantal paren op een gunstig niveau in stand te houden. Tevens wordt het toekomstperspectief voor deze soorten als 'gunstig' beoordeeld. Knelpunten die de levensvatbaarheid van de populatie in Nederland op termijn in gevaar brengen, worden momenteel niet verwacht. De beoogde doelen worden in de huidige situatie gehaald.

3.3.5 Bittervoorn, kleine modderkruiper, rivierdonderpad

Om de opgaven voor deze soorten in Noord-Holland te behalen is geen uitbreiding van het leefgebied nodig. Er is voldoende areaal leefgebied in de huidige aanwezige wateren van Noord-Holland; voor deze soorten is juist de kwaliteit van het huidige leefgebied gebied het grootste knelpunt:

- Deze soorten hebben baat bij een verbetering in waterkwaliteit doordat dit leidt tot een beter voedselaanbod. Ze hebben al baat bij de ingezette waterkwaliteitsmaatregelen. Zo zorgt gefaseerd baggeren ervoor dat de bodem niet te slibrijk wordt; voor de bittervoorn betekent dit dat de zoetwatermossel waar deze soort afhankelijk is niet verdwijnt, en voor de kleine modderkruiper dat de bodem niet vervuult.
- Voor alle drie soorten geldt dat schadelijke exoten als de Amerikaanse rivierkreeft en watercrassula, grote impact kunnen hebben op het habitat door verlies van planten en/of zuurstof. Ook exotische vissoorten als zonnebaars en grondels prederen de drie soorten en concurreren met hen om territoria. Met name de impact van exotische grondelsoorten is nog niet goed duidelijk, maar er zijn indicaties dat predatie en verdringing door deze exoten belangrijke drukfactoren kunnen gaan worden. Er kunnen maatregelen genomen worden om watersystemen onbereikbaar te maken voor deze exoten.

De opgaven voor deze soorten lijken vooralsnog haalbaar met een grote onzekerheid tegenover de genoemde exoten.

Conclusies bittervoorn, kleine modderkruiper, rivierdonderpad

Ecologisch

- Beschikbare ruimte. De huidige wateroppervlaktes bieden voldoende ruimte voor deze soorten.
- Milieuvorwaarden. Met name de waterkwaliteit zal verbeterd moeten worden. Een aantal maatregelen zijn al ingezet en de verwachting is dat bovengenoemde soorten kunnen profiteren van een verbetering in waterkwaliteit.
- Ecologisch haalbaar. Voor deze soorten moeten maatregelen genomen worden om de waterkwaliteit te verbeteren. Omdat een aantal maatregelen al zijn ingezet, is de verwachting dat deze drukfactor geen beperking is voor het halen van de doelen. Wel kunnen exoten deze soorten negatief beïnvloeden en er zijn wellicht maatregelen nodig om negatieve effecten door exoten te voorkomen. Exotenbestrijding is echter nog niet bewezen succesvol, dus het is nog niet duidelijk hoe haalbaar de doelen zijn door deze mogelijke impact van exoten.

Maatschappelijke haalbaarheid

- Gevolgen voor landbouw. Maatregelen ten aanzien van de waterkwaliteit zullen voor landbouw gevolgen hebben. Daarbij zullen oevers natuurvriendelijker ingericht dienen te worden en moet uitspoeling van schadelijke stoffen ingeperkt worden.
- Gevolgen voor drinkwater. Systeemherstelmaatregelen ten behoeve van de waterkwaliteit zullen geen of positieve gevolgen hebben voor drinkwater.
- Financiële gevolgen. Systeemherstelmaatregelen ten behoeve van de waterkwaliteit kunnen grote kosten met zich meebrengen.
- Gevolgen draagvlak. Wanneer systeemmaatregelen t.a.v. waterkwaliteit voor de landbouw ook gevolgen hebben (bijvoorbeeld door inperking van uitspoeling van schadelijke stoffen) kan dit de spanningen tussen landbouw en natuur verder vergroten.

Voor deze paragraaf zijn de volgende bronnen gebruikt:

- *Tulp, I* (1998). Reproductie van Strandplevieren (*Charadrius alexandrinus*) en Bontbekplevieren (*Charadrius hiaticula*) op Terschelling, Griend en Vlieland in 1997. Limosa 71: 109-120.
- *Van der Winden, J., I. Niemeijer, S. Weeda en C. Dreef* (2023). Hoge, droge, kale bodems met zoutlaagje goed voor pioniervogels. De Levende Natuur.
- *Sovon* (2022). Bouwstenen voor het Strategisch Plan Natura 2000: Factsheets van vogelsoorten die betrokken zijn bij de instandhoudingsdoelstellingen voor Natura 2000-gebieden. Sovon-rapport 2022/92.

3.4 VHR-DOELEN DUINEN EN BINNENDUINRAND

Categorie doelen	VHR-doelen	LVVN-opgave	PNH-opgave berekende uitbreiding areaal	Uitbreidingsopgave te realiseren binnen/buiten bestaand NNN
Habitat-typen	H2110		0 ha	Te realiseren binnen Natura 2000 en NNN. Met als kanttekening dat hier een sterke verbetering in kwaliteit nodig is. H6410 en H6230 worden qua ruimtebeslag gerekend bij graslanden (3.1.1)
	H2120		0 ha	
	H2130 A		1054,04 ha	
	H2130 B		929,56 ha	
	H2130 C		10,75 ha	
	H2140 A		0 ha	
	H2140 B		0 ha	
	H2150		0 ha	
	H2160		0 ha	
	H2170		0 ha	
	H2180 A		0 ha	
	H2180 B		0 ha	
	H2180 C		0 ha	
	H2190 A		0 ha	
	H2190 B		0 ha	
	H2190 C		0 ha	
	H2190 D		0 ha	
	H6410		20 ha	
Beken en bronnen	H3260A		2,5 ha	Te realiseren in de binnenduinarand, ruimtebeslag opgenomen onder graslanden (3.1.1) (vanwege complex met grondwatergevoede graslanden).
Vogel-richtlijnsoorten	A277 Tapuit		0 ha nieuw leefgebied	Te realiseren binnen Natura 2000. Met als kanttekening dat hier een verbetering in kwaliteit nodig is. Valt voor tapuit samen met de opgave voor H2130. Leefgebied blauwe kiekendief is opgenomen onder 3.1.3 Rijke graslanden en akkers, open akkerland en dooradering
	A082		nodig	
	Blauwe kiekendief		circa 12-18 km2	

Categorie doelen	VHR-doelen	LVVN-opgave	PNH-opgave berekende uitbreiding areaal	Uitbreidingsopgave te realiseren binnen/buiten bestaand NNN
Habitat-richtlijnsoorten	Meer-vleer-muis Groen-knol-orchis Nauwe korfslak		o ha nieuw leefgebied nodig	Te realiseren binnen Natura 2000. Met als kanttekening dat hier een verbetering in kwaliteit nodig is.
Duin- en kwelder-landschap		750		
Open duinen		2800		
Totaal		3550	1.994,35 ha	Te realiseren binnen Natura 2000. Met uitzondering van de 2,5 ha beken en bronnen en de 20 ha blauwgraslanden in de binnenduintrand, waarvan het oppervlaktebeslag in graslanden is opgenomen

Tabel 10: Overzicht opgave VHR-doelen duinen.

3.4.1 Oppervlakte doel duinen en binnenduintrand

Het meest bepalend voor het oppervlaktebeslag zijn de habitattypen zoals genoemd in bovenstaande tabel. De habitatrichtlijnsoorten en vogels vereisen volgens onze analyse geen extra oppervlakte met uitzondering van de blauwe kiekendief (beschikbaarheid muizen in akkergebied, opgenomen in 3.1.3 Rijke graslanden en akkers, open akkerland en dooradering). Op basis van de achterliggende tabellen met habitattypen, vogelsoorten en habitatrichtlijnsoorten is de ruimtelijke vraag voor het beoogde doelbereik, een kleine 2000 (1.994,35) hectare. Het is ons niet duidelijk op basis waarvan LVVN op 3550 hectare natuurtypen uitkomt. Uitgaande van de 2000 hectare schatten wij dit doel in als realistisch, mits. Omdat de oppervlakte gezocht wordt in de bestaande NNN natuurgebieden gaat het om een substantiële verhoging van de kwaliteit van het duingebied. Daarbij is belangrijk dat de oppervlaktes van de habitattypes zelf onderling niet vastliggen. Met name de habitattypes vanaf de zeereep genomen tot aan het duinbos zijn dynamisch en gaan in ruimte en tijd in elkaar over. Hierdoor kunnen de oppervlaktes onderling verschillen in tijdsperiodes.

Voor de blauwe kiekendief geldt dat met name foerageergebied buiten Natura 2000 en eventueel zelfs buiten het NNN gerealiseerd dient te worden. Het gaat hierbij om respectievelijk 12 tot 18 km², opgenomen onder 3.1.3.

Volgens Sovon (2023) is dé sleutel voor het behoud en herstel van de Nederlandse populatie van de Blauwe Kiekendief waarschijnlijk het boerenland. Zowel de overleving van de jongen als die van de adulten (in recente tijd) is afgenomen in de niet-broed periode.¹⁷ Dat heeft waarschijnlijk te maken met de slechte voedselsituatie in het agrarisch gebied waar ze op dat moment van afhankelijk zijn. Door intensivering van de landbouw zijn veldmuizenpopulaties in het agrarisch gebied de afgelopen decennia gedecimeerd, en dat geldt ook voor veel zangvogelpopulaties.¹⁸

Wat beken en bronnen betreft zijn dit de kwelstromen die uit de Natura 2000-gebieden lopen de binnenduintrand in. Vandaar ook dat de 2,5 ha opgave hiervoor ook in de binnenduintrand valt. Dit is goed mogelijk met herstel en gebruik maken van reeds bestaande duinrellen in de binnenduintrand. Veel van dit kwelwater stroomt het gebied uit in bijvoorbeeld kanalen of raakt geëutrofeerd door bijvoorbeeld mest. Door het water uit deze duinrellen in de binnenduintrand langer vast te houden krijgen bijzondere flora en fauna meer de kans.

Binnenduintrand

De binnenduintrand is geen onderdeel van het duinmassief zelf maar maakt wel onderdeel uit van het systeem. Hiermee is de binnenduintrand onderdeel van de landschap ecologische eenheid. Door natuur te ontwikkelen in de binnenduintrand kan de robuustheid van het systeem en hiermee het systeemherstel bevorderd worden door bijvoorbeeld op locaties kwelwater beter te gebruiken om hoogwaardige natuur te realiseren. Hier ligt een opgave van 2,5 hectare voor het natuurstype Bron en beek, die in de binnenduintrand uitgevoerd kan worden. Dit kan zich ontwikkelen tot H3260A - Beken en rivieren met waterplanten; waterranonkels. Ook kan verdroging in de randen van de gebieden verminderen door hogere en meer natuurlijke waterstanden te hanteren in de binnenduintrand. Hierbij kan gedacht worden aan natuurtypes als N10.02 - Vochtig hooiland en N10.01 - Nat schraalland, die ook goed samengaan met het gebruik van het schone en voedselarme kwelwater. Daarbij ligt de vervolgstap om in te zetten op H6410 - Blauwgrasland, waarvoor een provinciale opgave ligt. De inschatting is dat in de binnenduintrand de realisatiekans van dit type groter is dan op de flanken van Gooi/heuvelrug, gezien de grote geohydrologische veranderingen en de vervuiling van het grondwater daar. H6410 - Blauwgraslanden stelt zeer hoge eisen en heeft een lange ontwikkelingstijd nodig. Door in te zetten op het langer vasthouden van kwelwater, de waterkwaliteit verbeteren en een meer natuurlijkere inrichting krijgt blauwgrasland de mogelijkheid de kans zich te ontwikkelen. Tot slot is het van

¹⁷ Van Turnhout et al. 2013, Vogelbescherming Nederland 2021

¹⁸ Bijlsma et al. 2001.

belang rekening te houden met het oppervlaktebeslag dat wordt ingenomen wordt bij een goed functionerend duinrellensysteem. Simpelweg 2,5 hectare inrichten als beek is geen realistisch scenario. Hierbij dient de combinatie te worden gezocht met grondwater gevoede soortenrijke graslanden, waarvan een deel zich op termijn zal kunnen ontwikkelen tot H6410 - Blauwgrasland. Wij schatten in dat circa 10 % van een dergelijk complex van beken en grondwater gevoede graslanden zich uiteindelijk kan ontwikkelen tot blauwgrasland. Gezien de benodigde ingeschatte uitbreiding voor de GSVI van ca 20 ha, gaan we uit van 200 ha extra natuur in de binnenduintrand voor deze doelen. Ook kan de druk hiervan in de Natura 2000 verlicht worden door natuur in te richten en open te stellen voor recreatie. Wat betreft de stikstofopgave moeten er ook in de binnenduintrand maatregelen genomen worden om de depositie te verminderen om onder de kritische depositie waarde te komen en of te blijven. Dit lijkt voor de binnenduintrand een haalbaar gegeven gekeken naar 2050.

3.4.2 Kwaliteitsdoelen duinen en binnenduintrand

Om de doelen te kunnen behalen zullen een aantal knelpunten moeten worden opgelost. Wij schatten dit doel in als realistisch, mits de volgende knelpunten worden aangepakt:

- *Afname van stikstofdepositie.* Op veel plekken nog te hoog voor een duurzame instandhouding van de doelen,
- *Dynamiseren van het duinsysteem.* er is lang ingezet op vastleggen van verstuiving. Bovendien zorgt een te hoge stikstofdepositie voor extra groei van soorten die het duin vastleggen. Deze dynamisering is ook van belang voor onze kustverdediging.
- *Herstel konijnenbegrazing.* Konijnen zijn een belangrijke begrazer in het duinsysteem. Door ziekten zijn deze afgenomen in aantal of plaatselijk verdwenen. De kennis over hoe de populatie weer te laten groeien moet toenemen,
- *Aanpak exotenproblematiek.* Al dan niet bewust ingebrachte soorten die het duinsysteem negatief beïnvloeden. Het gaat naast het blijven uitvoeren van extra beheer (zoals bijvoorbeeld voor Amerikaanse vogelkers) ook om kennis van de effecten van de soort en mogelijke maatregelen (zoals bijvoorbeeld watercrassula),
- *Hydrologisch herstel.* delen van het duingebied zijn te droog door onder andere aangrenzend landgebruik en de soms grote oppervlakten naaldbomen. Hierdoor verdwijnt er meer water dan nodig is. Verbetering is niet alleen nodig vanwege natuurwaarden, maar ook voor onze drinkwatervoorziening in de toekomst.
- *Inzicht in de effecten van toename recreatie.* vooral sinds corona is het gebruik van de duinen toegenomen. Er zijn aanwijzingen dat dit de natuur negatief beïnvloedt. Hier ligt wel een kennisvraag.

3.4.3 Habitatrichtlijnsoorten en vogels

Het gaat om een beperkt aantal soorten. Voorzien wordt dat er voor deze soorten geen extra hectaren nodig zijn. Per soort kunnen de volgende opmerkingen worden gemaakt:

• **Nauwe korfslak**

De soort kan nadelige effecten ondervinden van (systeem)herstelmaatregelen. Er is nog veel onzeker over de soort (meer inventarisatie is nodig) maar hij wordt met name gevonden in de (bos)randen en zoomen. De nadelige effecten van bijvoorbeeld boskap kunnen vermindert worden door mitigerende maatregelen. Hierbij kan gedacht worden aan het deels laten staan van bomen om zo de bosranden en zoomen te behouden, waarmee de soort zijn leefgebied niet in zijn geheel verliest. De haalbaarheid voor toename achten wij nu onzeker. We gaan ervan uit dat het verspreidingsonderzoek meer duidelijkheid gaat geven. Wel kan ondertussen winst worden behaald als er aandacht wordt gegeven aan beter bosrandenbeheer en het beheer van duindoornstruweel. Wij achten dit doel onzeker, vanwege de mogelijke strijdigheid met andere doelen en het gebrek aan kennis over deze soort.

• **Blauwe kiekendief**

Broedgebieden liggen binnen N2000, waarbij Texel een landelijk bolwerk is. Het is niet duidelijk in welke mate de soort het terrein gebruikt, hier is sprake van een kennisleemte. De grootste drukfactor lijkt het voedselaanbod waardoor deze soort behoefte heeft aan onder andere foerageergebied in agrarisch gebied. Dit is een belangrijk knelpunt voor de soort. Hiervoor zijn velden nodig waar veel muizensoorten voorkomen. Deze velden zouden hiervoor ingericht kunnen worden. Hiervoor is ruimte nodig buiten de N2000 gebieden op Texel. Het instrument ANLB zou op Texel beter ingezet kunnen worden voor deze soort. Tot slot is meer inzicht nodig in de reden van het achteruitgaan van deze soort. Wij beoordelen om die reden de haalbaarheid als onzeker.

• **Tapuit**

Qua leefgebied zal er in oppervlakte genoeg leefgebied beschikbaar zijn voor deze soort. Deze leefgebieden liggen met name op Texel en in de Duinen Den Helder en Callantsoog. De vogel is als broedvogel in het beheerplan opgenomen voor Natura 2000-gebied Texel en er ligt een tapuiten-convenant voor de soort in het Natura 2000-gebied Duinen Den Helder en Callantsoog. De kwaliteit van leefgebied is niet op orde, vanwege verruiging. De gestelde doelen zullen echter niet zomaar te halen zijn. Door gebrek aan konijnen zijn er weinig tot geen hollen beschikbaar. Aangezien tapuiten in de duinen broeden in konijnenhollen is dit een limiterende factor.

Ook heeft de soort last van predatie. Ook hier zou de oorzaak deels kunnen liggen in het wegvallen van konijnen. Predatoren zijn overgeschakeld van konijn op andere soorten zoals tapuit. Dit betekent dat er voorlopig in de huidige kernen van tapuit aanvullend beheer nodig is. Denk hierbij aan het aanleggen van hollen (kunsthollen, hollen met grondboor) en het afschermen van hollen met gaas om de predatiedruk te verminderen. De oppervlakte leefgebied beoordelen wij als ecologisch realistisch. De kwaliteit als realistisch mits er (systeem)herstelmaatregelen uitgevoerd worden die de kwaliteit van

het leefgebied borgen. Met name herstelmaatregelen die de vervuiling verminderen zijn hierbij van belang evenals de herintroducering van het konijn vanwege de begrazing en de broedlocaties. De haalbaarheid van de gewenste aantallen beoordelen wij als onzeker.

• **Groenknolorchis**

Deze soort komt voor in vochtige duinvalleien en indien er voldoende van deze valleien zijn en ontstaan kan de groenknolorchis hierop meeliften. Hierbij is de kwaliteit van de duinvalleien het meest geschikt als er een zodanig dynamisch systeem met o.a. verstuingen ontstaat waarbij nieuwe duinvalleien voorkomen (of gerealiseerd worden). Dat is voor de groenknolorchis het meest geschikte habitat. We achten het realistisch dat deze dynamische duinvalleien blijven voorkomen.

• **Meervleermuis**

De provincie Noord-Holland baseert zich op de mondeling door A. J. Haarsma genoemde aantallen en komt tot een range van 5640 tot 6900. De meervleermuis gebruikt in de duinen aanwezige bunkers. Dit zijn zeer waardevolle verblijfplaatsen met als belangrijkste functie winterverblijfplaats, maar de bunkers worden in mindere mate ook gebruikt in andere seizoenen. De bunkers zijn ten dele al ingericht voor vleermuizen, dit houdt vooral in dat de bunkers afgesloten zijn met stevige stalen deuren om mensen buiten te houden en er binnen extra hang- en wegkruipplekken zijn gerealiseerd. Vooral dat de bunker ontoegankelijk is voor mensen en hiermee verstoring is het belangrijkste wat deze (winter)verblijfplaatsen betreft. Het is zaak ook de andere bunkers hiermee uit te rusten. Als de kwaliteit van de habitattypen verbeteren, zal dit ook voor vleermuizen een positief effect hebben om te foerageren binnen de duinen. Dat geldt niet zozeer voor de meervleermuis die vooral buiten het duingebied foerageert op de open wateren van bijvoorbeeld de laagveengebieden. Wat betreft deze foerageergebieden is het belangrijk dat deze behouden blijven en dat de vliegroutes hierheen intact blijven. Dit zijn veelal ook deels migratieroutes. Deze vliegroutes dienen vooral vrij van verlichting te zijn. De conclusie voor meervleermuizen is dan ook dat de bunkers ingericht moeten worden en de vliegroutes en foerageergebieden behouden.

3.4.4 Conclusies duinen en binnenduintrand

Ecologisch

- *Beschikbare ruimte.* De habitatrichtlijnsoorten en vogels vereisen volgens onze analyse geen extra oppervlakte met uitzondering van de blauwe kiekendief. Hiervoor wordt het benodigde leefgebied wat nodig is geschat op zo'n 12 tot 18 km² (valt binnen de benodigde leefgebied voor open akkers en dooradering (zie 3.1.3). Met name het geschikt foerageergebied is hierbij het grootste knelpunt.
- *Binnenduintrand.* De binnenduintrand is geen onderdeel van het duinmassief zelf maar maakt wel onderdeel uit van het duinmassief. Hier liggen natuurskansen. Door natuur te ontwikkelen in de binnenduintrand kan de robuustheid van het systeem en hiermee het systeemherstel bevorderd worden. Bijvoorbeeld door op locaties kwelwater beter te gebruiken om hoogwaardige natuur te realiseren. Voor H3260 - Beken en bronnen is 2,5 ha

oppervlakte voor nodig buiten N2000 waar de duinrellen de binnenduintrand inlopen. Hier ligt ook een kans voor uitbreiding van H6410 - Blauwgraslanden (20 ha). Om dit in robuuste complexen te realiseren is naar schatting ca 200 ha nieuwe natuur nodig.

- *Milieuvoorwaarden.* Het terugbrengen van dynamiek in het duinsysteem door herstelmaatregelen. Het terugbrengen van stikstofdepositie binnen het gebied. Begrazing herstellen van met name konijnen en het bestrijden van exoten. Ook het geleiden van de recreatiestromen zowel binnen het gebied als het verleiden tot recreatiegebied buiten het gebied is een van de voorwaarde.
- *Ecologisch haalbaar.* De doelen wat betreft oppervlakte worden als haalbaar gezien mits er herstelmaatregelen genomen worden ten aanzien van dynamisering, stikstof(depositie), begrazing, exoten, verdroging en recreatie. Ook in de binnenduintrand moeten ecologische doelen gerealiseerd worden.

Maatschappelijke haalbaarheid

- *Gevolgen voor landbouw.* De herstelmaatregelen in de duingebieden hoeven niet van grote invloed te zijn op landbouwbedrijven daarbuiten. Maar wat betreft de stikstofafname kan dit wel het geval zijn, door bijvoorbeeld piekbelasters uit te kopen (of in het laatste geval te onteigenen). Ook bij het inrichten van NNN kunnen effecten voor de landbouw optreden, denk hierbij aan het verhogen van de waterstanden en langer vasthouden van (kwel)water of medegebruik als hydrologische buffer
- *Gevolgen voor drinkwater.* Uit de systeemherstelmaatregelen volgen positieve effecten met betrekking tot de drinkwatervoorziening. Zo zal bijvoorbeeld verdroging aangepakt kunnen worden. Tata Steel is van invloed op het drinkwater omdat deze grote hoeveelheden water gebruikt in haar bedrijfsproces waardoor wegzijging ontstaat en de hoeveelheid vermindert. Ook indien Tata Steel hier mogelijk in de toekomst minder gebruik van gaat maken van dit water door innovatieve verbeteringen ten opzichte van het productieproces zal dit invloed hebben op de zoetwaterbel en hiermee de (grond)waterstanden.
- *Financiële gevolgen.* Systeemherstelmaatregelen ten behoeve van de dynamisering, stikstof(depositie), begrazing, exoten, verdroging en recreatie zullen grote kosten met zich meebrengen. Het aanleggen van kerven, de bestrijding van exoten, het kappen van bomen en aankopen van gronden in de binnenduintrand om een aantal voorbeelden te noemen. De kosten voor grondwerk zullen als gevolg van verontreinigingen steeds hoger worden.
- *Gevolgen draagvlak.* Systeemherstelmaatregelen ten behoeve van de dynamisering, stikstof(depositie), begrazing, exoten, verdroging en recreatie zullen weerstand opleveren.

3.5 VHR-DOELEN HOGE ZANDGRONDEN (GOOI)

Categorie doelen	VHR-doelen	LNVN-opgave benodigde uitbreiding voor NH om GSVI te bereiken	PNH opgave benodigde uitbreiding om GSVI te bereiken	Uitbreidingsopgave realiseren binnen/buiten bestaand NNN
Vogelrichtlijn-soorten	A246 - Boomleeuwerik A277 - Tapuit (verder beschreven in synthese Duinen)	300 paar 350 paar	0 ha 0 ha	Niet van toepassing Binnen NNN kwaliteitsverbetering
Habitattypen	H3130 - Zwakgebufferde vennen H4030 - Droge heiden H6230 - Heischrale graslanden (verder beschreven in synthese Graslanden)	0,4 ha 130 ha 11-19 ha	0 ha 56-96 ha 4-12 ha	Binnen NNN kwaliteitsverbetering
Habitatrichtlijn-soorten	H1166 - Kamsalamander	40.000-500.000 individuen	0 ha	Binnen NNN kwaliteitsverbetering
Totaal			56 - 96	Binnen NNN kwaliteitsverbetering

Tabel 11: Overzicht opgave VHR-doelen voor Hoge zandgronden (Gooi).

3.5.1 Vogelrichtlijn- en habitatsoorten

• Boomleeuwerik

De huidige landelijk populatieomvang van deze soort ligt boven de Gunstige Referentiewaarde (GRW). Omvang en kwaliteit van het leefgebied zijn voldoende om het aantal paren op een gunstig niveau in stand te houden. Tevens wordt het toekomstperspectief voor deze soorten als 'gunstig' beoordeeld. Knelpunten die de levensvatbaarheid van de populatie in Nederland op termijn in gevaar brengen, worden momenteel niet verwacht. De beoogde doelen worden in de huidige situatie gehaald.

• Tapuit

Deze soort wordt uitvoerig besproken in synthese duinen.

• H3130 - Zwakgebufferde vennen

In Noord-Holland is alleen in het Naardermeer kwalificerend habitatype aanwezig. Het betreft een areaal van 0,4 ha in deelgebied Laegieskamp. Het areaal met een overeenkomstig beheertype (No6.05) is 1,6 ha. Er is voldoende fysieke ruimte om de behoudsdoelstelling van 0,4 ha te realiseren binnen NNN.

Voor dit habitatype zijn de kwaliteitsdoelen van groot belang. Om de doelen te kunnen behalen zullen de volgende knelpunten moeten worden opgelost:

- Afname stikstofdepositie, het habitatype is zeer stikstofgevoelig en de prognose is dat ook op de lange termijn stikstofdepositie een knelpunt zal blijven.
- Aanpak exotenproblematiek, watercrassula is aanwezig in het gebied waar het habitatype voorkomt.

- Vergrootten areaal. Het habitatype kent een zeer beperkte oppervlakte (0,4 ha) en voldoet niet aan de optimale functionele omvang van enkele hectares.
- De behoudsopgave voor kwaliteit wordt beoordeeld als **nee, niet haalbaar**. Watercrassula wordt in het Laegieskamp intensief bestreden en lijkt momenteel lokaal onder controle, maar deze exoot komt in de nabijheid nog voor. Het is onzeker of watercrassula blijvend onder controle kan blijven in Laegieskamp. Daarbij ligt de stikstofdepositie in het gebied ruim boven de KDW van dit habitatype en de prognose is dat dit ook zo blijft op termijn; aanhoudende stikstofdruk en de aanwezigheid van de invasieve exoot watercrassula zorgen daarom dat een negatieve trend in kwaliteit niet valt uit te sluiten.
- H4030 - Droge heiden. In Noord-Holland ligt alle droge heide buiten N2000 en vrijwel volledig in het Gooi, circa 799 ha. Het lijkt aannemelijk dat een aanzienlijk deel hiervan kwalificeert als H4030 - Droge heide, maar het precieze percentage is onbekend. In het Gooi lijkt er voldoende 'fysieke' ruimte te zijn voor de opgave van 56-96 ha extra H4030 - Droge heide. Bestaande heidevelden worden hier omgeven door gordels N15.02 -Dennen-, eiken-, en beukenbos. Omvorming van een deel naar droge heide valt te overwegen: deze bossen beslaan een groot areaal waardoor kenmerkende natuurwaarden ruimschoots in de omgeving (blijven) voorkomen, en waren relatief recent nog bedekt met droge heide. Wel stuitte omvorming van kleinere bospercelen naar heide in het verleden al op behoorlijke weerstand van omwonenden; aangezien de voorziene areaalvergroting van heide grootschalig te noemen is, moet er wel rekening gehouden worden dat dit tot grote weerstand in het gebied kan leiden. Deze opgave wordt beoordeeld als **ja, mits** stikstofdepositie, versnippering en recreatie-

druk significant worden verminderd. In de Noord-Hollandse situatie is voor de haalbaarheid ook van belang in hoeverre er weerstand van omwonenden ontstaat tegen de benodigde omvorming. Ook conflicteert grootschalige boskap t.b.v. droge heide met ander landelijk en provinciaal beleid (bossenstrategie), waarin de ambitie is uitgesproken om meer bos te realiseren.

- Momenteel is de droge heide in het Gooi niet beschermd als Natura 2000-gebied terwijl delen vermoedelijk wel een vegetatie hebben die kwalificeert als habitatype en/of belangrijke populaties van typische soorten herbergen. Bescherming als Natura 2000-gebied zou hier een extra kans kunnen bieden om de natuuropgave met betrekking tot H4030 - Droge heide te realiseren in Noord-Holland.

• **H6230 - Heischrale graslanden**

Heischrale graslanden komen in Noord-Holland niet uitsluitend voor op hogere zandgronden. De synthese is daarom verder uitgewerkt in E Synthese Graslanden.

• **1166 - Kamsalamander**

In Noord-Holland komt de Kamsalamander grotendeels voor buiten N2000 en volledig in het Gooi. Landelijk wordt de lange termijn trend (periode 1997 – 2021) als matige afname beoordeeld, maar de recente trend als stabiel. De Kamsalamander is niet aangewezen voor Noord-Hollandse N2000 gebieden.

De huidige landelijk populatieomvang ligt rondom de Gunstige Referentiewaarde (GRW) en het beoogde populatie doel wordt in de huidige situatie al gehaald. De kwaliteit van het leefgebied kent wel enige knelpunten door verdwijnen en versnippering van leefgebied. Andere drukfactoren zijn hybridisering met Italiaanse kamsalamander en ziekten (schimmel en virus).

De opgave wordt beoordeeld als **'Ja, haalbaar'** gezien de huidige stabiele trend en de voldoende populatieomvang. De bestaande populatie zal moeten worden behouden door de omvang en kwaliteit van het bestaande leefgebied in het Gooi te waarborgen. Momenteel heeft geen enkel Natura 2000-gebied in Noord-Holland doelstellingen voor de kamsalamander, terwijl deze HR-soort wel een levensvatbare populatie heeft in het Gooi. Bescherming als doelsoort in een Natura 2000-gebied zou hier een extra kans kunnen bieden om de landelijke opgave te realiseren.

3.5.2 Conclusies Hoge zandgronden¹⁹

Ecologisch

- Beschikbare ruimte. Voorzien wordt dat alle doelen kwantitatief te halen zijn binnen het bestaande NNN.
- Milieuvoorwaarden (bodem, lucht, water). Verbeteren van de kwaliteit is de grootste uitdaging. Het verlagen van de stikstofdepositie is het belangrijkste knelpunt. Voor grond broedende soorten (van de droge heide) is de huidige recreatiedruk te hoog. Verder zal ook ontsnipperd moeten worden en aan verbindingen gewerkt moeten worden. Er zijn voor de grote infrastructuur (snelwegen en spoor) al de nodige maatregelen uitgevoerd. Maar er zijn nog knelpunten op meer lokale wegen en ook interprovinciaal. Tot slot zal ook voor het onder controle houden van de exoot watercrassula inspanning moeten worden verricht.
- Ecologisch haalbaar in tijdpad. Voor H3130 - Zwakgebufferde vennen lijken de abiotische uitdagingen moeilijk oplosbaar voor 2050. Maar voor H4030 - Droge heide lijken deze wel haalbaar voor 2050. Doelen voor boomleeuwrik en kamsalamander worden al gehaald in de huidige situatie en er zijn geen grote knelpunten die opgelost hoeven te worden voor deze soorten.

Maatschappelijke haalbaarheid

- Weerstand tegen omvorming bos naar heide.
- Weerstand tegen het uitvoeren van de benodigde stikstof reducerende maatregelen.
- Weerstand tegen terugbrengen van recreatiedruk op de heide.

3.6 VHR-DOEL EN NATUURVERBINDINGEN

Uit de hoofdstukken per natuurstype blijkt dat er een grote opgave ligt om de kwaliteit van de bestaande natuur te verhogen. Eén van de kwaliteitsaspecten is het verbinden van kerngebieden. In het rapport van De Ridder et al.²⁰ is de ambitie ten aanzien van de verbinding zones uitgewerkt. De totale ambitie is 1765 ha nog in te richten stapstenen en corridors in de provinciale verbinding zones. De verbindingen tussen de N2000 gebieden hebben de hoogste prioriteit. Uit het rapport is op de kaart (zie figuur 1 van het rapport) af te lezen welke verbinding zones het betreft. Het gaat om verbinding zones ANV2, ANV3, KNV2, LNV1, LNV2, NNV2 en ZNV4. In tabel 1 van het rapport is vervolgens de opgave per verbinding zone af te leiden. Deze opgave is 318 ha. Wij adviseren om deze opgave voor 2030 te realiseren. De restantopgave van 1447 ha is dan de opgave voor 2050, want connectiviteit is een belangrijk knelpunt bij het bereiken van de GSVI.

¹⁹ Opgaven tapuit en heischrale graslanden zijn elders besproken en worden in onderstaande niet behandeld.

²⁰ Ridder, R. de, C. Capendale, J. van der Veldt & D. Wielakker 2023. Advies over realisatie natuurverbindingen ten behoeve van PPLG. Regiebureau NNN versie 2.0 dd. 28-03-2023 Provincie Noord-Holland, Haarlem.

Afbeelding 1: Natuurverbindingen als gekleurde lijnen tussen de natuurgebieden (grijze vlakken) van Noord-Holland. Samen vormen ze de NNN.

4. Conclusies

Dit hoofdstuk geeft een samenvatting van de conclusies over wat er in totaal nodig is om de VHR-doelen in Noord-Holland te bereiken. We maken onderscheid in benodigde oppervlakte buiten het huidige begrensde NNN en kwaliteitsverbetering. Extra oppervlakte voor de natuurdoelen kan met behulp van verschillende instrumenten gerealiseerd worden. Dat kan zijn middels een verplaatsing van de begrensde NNN hectares, maar ook met ander instrumentarium zoals ANLb, duurzaam ANLb, groenblauwe dooradering.

Benodigde ruimte (ha)	Ten behoeve van	Hectares*
Ruimte voor realisatie natuurdoelen (NNN, ANLb, GBDA etc).	H6410 en H3260 - Binnenduinrand	200
	A137 - Pioniervlaktes	314
	Natuurverbindingen VHR	1.765
Totaal		2.279
Extra inzet Instrumentarium voor agrarische natuur (ANLb, buffer etcetera)	(Vogel)graslanden	0 - 9.630
	Open akker en dooradering	15.845
Totaal		15.845 - 25.275

Tabel 12: Conclusies in hectares.

* In 3.1.3 en 3.1.3 worden de ha met afgesloten ANLb pakketten en ook het totaal gebied benoemd.

4.1 HOOFDCONCLUSIES

1. Beperkt extra natuur nodig, vooral inzet op kwaliteitsverbetering

Er is een beperkte extra oppervlakte natuur nodig in Noord-Holland voor het bereiken van de huidige VHR doelen. Om deze VHR-doelen te bereiken moet vooral worden ingezet op kwaliteitsverbetering. Het grootste deel van de benoemde natuurhectares buiten de huidige begrenzing zijn al geprogrammeerd, maar nog niet vertaald in een begrenzing voor de natuurverbindingen. Dit omdat deze alleen indicatief waren aangegeven binnen het NNN. Deze hectares kunnen binnen het huidige areaal via herbegrenzing worden gevonden. De overige hectares betreffen natuurdoelen in de binnenduinrand en op de pioniersvlaktes. Die zijn in Noord-Holland te weinig ontwikkeld en staan momenteel sterk onder druk. De extra inzet die hier nodig is kan alleen in de vorm van extra natuur, dus via een aanpassing van de begrenzing van het NNN of via nieuw instrumentarium zoals duurzaam agrarisch natuurbeheer. Doelstellingen voor de akker- en graslandvogels kunnen voor een groot deel buiten NNN gerealiseerd worden. Hiervoor is voldoende areaal akker en grasland beschikbaar. Om de nog

benodigde 15.000 tot 25.000 ha geschikt te maken voor deze doelen, moet veel kwaliteitsverbetering plaatsvinden. Daarvoor zullen nieuwe instrumenten moeten worden ontwikkeld. Hieronder wordt dit nader toegelicht.

2. VHR-doelen akker- en graslandvogeldoelen buiten NNN

Hiervoor is voldoende areaal beschikbaar en gaat het om kwaliteitsverbetering en een effectieve bescherming door inzet van (deels nieuwe) instrumenten. Het huidige ANLb is als instrument onvoldoende om deze doelen te halen. Hiervoor is een uitbreiding van Agrarisch natuurbeheer of zullen nieuwe instrumenten nodig zijn. Het gaat om ruim 15.000 tot ruim 25.000 ha (zie tabel). Er is voldoende oppervlakte grasland, respectievelijk akker beschikbaar in Noord-Holland om de doelen te kunnen halen.

3. Extra NNN natuur nodig voor de binnenduinrand (HT beek en bron, en HT blauwgrasland)

Om de kansen te benutten voor HT 3260 - Beek en bron en H6410 - Blauwgrasland moeten de potenties in de binnenduinrand worden benut. Hiervoor zijn robuuste eenheden in de binnenduinrand nodig met hoge grondwaterstanden, waarbinnen deze hoogwaardige typen zich op beperkte schaal kunnen ontwikkelen. Hier zijn ook kansen voor grondwater gevoede binnenduingraslanden, waarvan slechts een deel zich op termijn kan ontwikkelen tot H6410 - Blauwgraslanden. De overgang van duinen naar polder is in Noord-Holland scherp en deze natuur realiseert naast de genoemde HT's ook verbinding tussen duinen en polders. Daarmee is deze belangrijk voor vele soorten (vleermuizen, kleine zoogdieren, amfibieën, reptielen, insecten). De inschatting is dat hier minimaal 200 ha natuur mee is gemoeid. Deze opgave past in de beoogde begrenzing van NNN in de binnenduinrand zoals ook is genoemd in het coalitieakkoord Verbindend Vooruit.

4. Extra NNN voor connectiviteit en natuurverbindingen

De beoogde natuurverbindingen zullen een omvang van circa 1765 ha beslaan. Deze opgave maakt onderdeel uit van het totale areaal NNN, maar vraagt mogelijk wel om herbegrenzings, als ook de inzet van ander instrumentarium zoals Groenblauwe dooradering, ANLb, natuurvriendelijke oever-ontwikkelingen et cetera. Ten behoeve van VHR-doelbereik is de realisatie van de eerste 318 hectare verbindingen te adviseren voor 2030 en de rest van het genoemde oppervlak voor 2050.

5. Extra NNN natuur nodig voor pioniersvogels (paraplusoot is bontbekplevier)

Ten behoeve van de VHR-doelen voor de pioniersvogels is 314 ha oppervlakte nodig buiten de huidige begrenzing. Om dit te realiseren kan gedacht worden aan herbegrenzings of aan inzet van ander instrumentarium zoals ANLb.

6. *Accent op kwaliteitsverbetering binnen NNN en in Natura 2000-gebieden*

Binnen NNN moeten grote inspanningen voor kwaliteitsverbetering worden gedaan ten behoeve van het behalen van de GSVI. De hoofdlijn is beschreven in hoofdstuk 3, in lijn met de genoemde maatregelen in de natuurdoelanalyses. De kwaliteitsverbeteringen zullen per N2000-gebied nader worden uitgewerkt.

7. *Behoud grondwaterafhankelijke habitattypen staat zwaar onder druk*

Uitzondering op conclusie 3 zijn de grondwaterafhankelijke habitattypen H7140A - Overgangsvennen; trilvenen en H7210 - Galigaanmoerassen in de Oostelijke Vechtplassen. De geohydrologische situatie is hier zowel kwantitatief als kwalitatief onomkeerbaar veranderd. De benodigde grondwatervoeding is door droogmaling van Horstermeer en Bethunepolder niet meer in de Noord-Hollandse deelgebieden ter plekke van bestaande genoemde HT's aanwezig. Bovendien is het grondwater in de afgelopen decennia vervuild met voedingsstoffen. Dit is nu terug te zien in het voedende grondwater ter plaatse van de bestaande genoemde HT's. Het infiltrerende water is enkele tientallen jaren geleden vervuild geraakt en komt nu weer naar boven (geohydrologisch model Waternet). In het Naardermeer lijkt de kwel ter plekke van het trilveen toegenomen. Dit na afname van de drinkwaterwinning en natuurontwikkelingsmaatregelen. Behoud lijkt daardoor mogelijk. In de Oostelijke Vechtplassen wordt momenteel hydrologisch onderzoek gedaan naar ontwikkelingsmogelijkheden voor grondwaterafhankelijke natuur. Plaggen en ondiep afgraven lijkt in Weersloot en Kortenhoef goede resultaten op te leveren, waarbij deze vegetaties mogelijk kunnen kwalificeren als HT. Daarnaast zijn in het Utrechtse deel nog goede condities aanwezig voor de kwelafhankelijke natuur.

8. *Realiseren opgave graslanden (met HT en vogelsoorten) toepassen juiste instrumenten en financiering (geen extra natuur)*

Habitatsoorten en vogelsoorten kunnen vaak goed meeliften op de opgave voor habitattypen. Voor vogels van akkers en graslanden geldt dat de doelen passen binnen het bestaande grasland- en akkerareaal in de provincie. Het gaat hier niet om extra natuur. Binnen het grasland en de akkers is het realiseren van de opgave vooral een kwestie van de juiste instrumenten en is het belangrijk dat hiervoor de financiering goed geregeld wordt. Het gaat bijvoorbeeld om vrijwillige ANLb-pakketten, maar ook kan worden gedacht aan andere, nog te ontwikkelen instrumenten in de belangrijkste gebieden voor de soorten.

9. *Mogelijkheden voor realisatie VHR-doelen buiten Natura 2000*

In Noord-Holland zien we mogelijkheden voor de realisatie van VHR-doelen buiten de huidige N2000-gebieden. Het gaat dan bijvoorbeeld om binnendijkse pioniergebieden en kustvogelgebieden en om bijzondere natuur in het Gooi (droge heide, heischrale graslanden, kamsalamander).

5. Discussie

In dit hoofdstuk geven we een toelichting op de discussiepunten die in de verschillende processtappen naar voren zijn gekomen als voorzet voor het verdere gesprek hierover.

5.1 PROCES MET LVVN

1. Aangeleverde stukken zijn beperkt in onderbouwing en transparantie.

Bij de vertaling van de VHR-doelen naar de benodigde oppervlakte extra natuur in de vorm van natuurtypen, zijn door LVVN de afgelopen maanden diverse malen sterk verschillende getallen aangeleverd. De onderbouwing ervan ontbreekt. Hierop is daarom geen reactie mogelijk. Vanuit WENR/Sovon zijn pas laat onderbouwingen beschikbaar gesteld. Wij hebben in het aangeleverde stappenplan²¹ en de tekst transparant proberen te maken wat in Noord-Holland ecologisch mogelijk en realistisch is.

2. LVVN-natuurtypen

De categorieën O1 t/m O4 (conform de Quick Scan) zijn niet transparant afgeleid en in de praktijk niet werkend. In deze categorieën is overlap tussen extra natuur en kwaliteitsverbetering. In de uitwerking is de oppervlakteopgave voor natuurtypen (N01 t/m N13) uitgesplitst. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen:

- O1: extra nieuwe natuur nodig om direct leefgebied te realiseren;
- O2: extra nieuwe natuur nodig om bestaande kwaliteit te kunnen waarborgen;
- O3: extra oppervlakte als buffers om bestaande kwaliteit te kunnen waarborgen (hydrologische bufferzones);
- O4: ontwikkeling binnen bestaande natuur (kwaliteit). O4 is dus geen extra natuur.

3. Dit onderscheid O1 t/m O4 is pas bij de uitwerking in de gebieden goed te definiëren, want dan maken we kwaliteitsverbetering inzichtelijk; op regionale schaal heeft dit geen zin.

4. Agrarische natuurtypen

Voor natuurtypen bossen (N14 t/m N17) is O1 t/m O3 samengevoegd. Voor Agrarische natuurtypen (A11, A12 en A15) is alleen een extra oppervlakte aangegeven. De onderbouwing hiervoor is niet beschikbaar.

5.2 METHODIEK DISCUSSIE

5. Leefgebieden

Leefgebieden zijn onontbeerlijk voor aansturing. In gebiedsprocessen en beleid moet worden gestuurd op oppervlakte en kwaliteit (nieuwe natuur of natuur waarop maatregelen getroffen moeten worden). De doelen voor Habitatsoorten en vogels zijn door LVVN aangeleverd in aantallen (of uurhokken voor een aantal HS), omdat de vertaling naar leefgebied nog niet beschikbaar is. Om het inzichtelijk te maken hebben wij zelf die vertaling naar leefgebieden gemaakt. We vinden het echter onwenselijk dat elke provincie dit zelf moet gaan doen om te kunnen reageren.

6. GSVI

Er is discussie nodig over de bepaling van de GSVI in de bouwstenen. Het lijkt alsof de hoogste aantallen als leidraad zijn genomen, terwijl dit uitbijters zijn in langjarige gemiddelden. Ook worden onoplosbare problemen buiten onze invloed (bijvoorbeeld bij de smient) niet vertaald in een aanpassing of prioritering van de doelen. Daarnaast zijn de genoemde huidige aantallen niet altijd kloppend. Voor de kuifeend (n-brv; 120.000 versus 63.000) en de kievit (n-brv; 183.000 versus 145.000) bijvoorbeeld zijn de getallen substantieel hoger dan op de Sovon website wordt weergegeven als recent gemiddelde over de laatste 5 jaar. De laatst genoemde getallen komen ook beter overeen met de Noord-Hollandse data. De indruk is dat dit voor veel soorten zo is. Dergelijke grote verschillen leiden tot andere inzet die nodig is om opgaven voor 2030 en 2050 te bereiken.

7. Grasland areaal

Het grasland areaal in de drukke provincie Noord-Holland is de afgelopen decennia afgenomen. Onze indruk is dat deze onomkeerbare verandering niet is meegenomen in de GSVI opgave. Dat zou volgens ons wel moeten.

8. Leefgebieden Sovon

- De huidige aantallen in de VHR-tabel en Sovon-rapport (Foppen en Vogel 2023) kloppen niet altijd met Sovon-website.
- GRW is vaak het doel GSVI, maar de GRW bevat ook onveranderlijke zaken die tot doel-aanpassing kunnen leiden (bijvoorbeeld: verkleining grasland areaal door bebouwing en wegen en permanent veranderde geohydrologie). Onzes inziens zou LVVN hier rekening mee moeten houden bij het stellen van doelen.
- Het aandeel in bestaande en nieuwe natuurgebieden en aandeel in boerenland is door Sovon gekozen op basis van *expert judgement*. Dit kan echter kritiek uitlokken en

²¹ Zie Bijlage 1 (Excel spreadsheet).

regionaal kunnen de argumenten hiervoor verschillen. Met name de oppervlakte nieuwe natuur om een GSVI te bereiken is voor sommige soorten, bijvoorbeeld de grutto, erg groot, terwijl dat niet logisch lijkt. Kwaliteitsverbetering lijkt een veel effectievere basis.

- De aantallen per leefgebied worden nu vertaald met draagkracht, wat een waardevolle ontwikkeling is in het verkrijgen van inzicht. De gemaakte keuzes zijn echter onderwerp van discussie, zoals bijvoorbeeld de zeer hoge dichtheden grutto's per 100 hectare natuur/agrarisch gebied. (Bron figuur: Sovon)

Van opgave in aantal naar opgave in ha

5.3 GEVOLGDE AANPAK PROVINCIE NOORD-HOLLAND

9. Inschatting VHR-doelen

De kolom inschatting VHR-doelen binnen N2000 en buiten N2000. Wij gaan uit van onze eigen inschatting maar hebben deze inschatting wel naast de WENR/Sovon en NDFF-schattingen gelegd. Dan is de conclusie dat deze in veel gevallen redelijk overeen komen.

10. Aanpassing aan nieuwe kennis

Voor de berekening die wij hebben toegepast om tot leefgebieden te komen is nieuwe kennis beschikbaar gekomen. Wij doen nog een check of onze berekening van leefgebied op basis van onze aannames bijgesteld moet worden op basis van deze nieuw beschikbare kennis.

5.4 OVERIGE DISCUSSIEPUNTEN

11. Ecologisch

Voor veel HT's geldt dat ze in mozaïek voorkomen met niet-kwalificerende vegetaties. De oppervlakte natuur zal daardoor groter zijn. Dit is meegenomen in onze beschouwing of het NNN de hoeveelheid HT en leefgebied voor een GSVI kan bevatten.

Bijlage 1

Excel spreadsheet met stappen hoe de provinciale Noord-Hollandse doelen zijn afgeleid van de landelijke doelen. Zie bijlage.

Link naar het bestand: [2024 stappenplan VHR doelen.xlsx](#).

Bijlage 2

Lijst met habitattypen ²²	
H110 - Permanent overstroomde zandbanken	H3270 - Slikkige rivieroever
H1130 - Estuaria	H4010 - Vochtige heiden
H1140 - Slik- en zandplaten	H4030 - Droge heiden
H1160 - Grote baaien	H5130 - Jeneverbesstruwelen
H1170 - Riffen	H6110 - Pionierbegroeiingen op rotsbodem
H1310 - Zilte pionierbegroeiingen	H6120 - Stroomdalgraslanden
H1320 - Slijkgrasvelden	H6130 - Zinkweiden
H1330 - Schorren en zilte graslanden	H6210 - Kalkgraslanden
H2110 - Embryonale duinen	H6230 - Heischrale graslanden
H2120 - Witte duinen	H6410 - Blauwgraslanden
H2130 - Grijze duinen	H6430 - Ruigten en zomen
H2140 - Duinheiden met kraaihei	H6510 - Glanshaver- en vossenstaarthooilanden
H2150 - Duinheiden met struikhei	H7110 - Actieve hoogvenen
H2160 - Duindoornstruwelen	H7120 - Herstellende hoogvenen
H2170 - Kruipwilgstruwelen	H7140 - Overgangs- en trilvenen
H2180 - Duinbossen	H7150 - Pioniervegetaties met snavelbiezen
H2190 - Vochtige duinvalleien	H7210 - Galigaanmoerassen
H2310 - Stui fzandheiden met struikhei	H7220 - Kalktu fbronnen
H2320 - Binnenlandse kraaiheibegroeiingen	H7230 - Kalkmoerassen
H2330 - Zandverstuivingen	H9110 - Veldbies-beukenbossen
H3110 - Zeer zwakgebufferde vennen	H9120 - Beuken-eikenbossen met hulst
H3130 - Zwakgebufferde vennen	H9160 - Eiken-haagbeukenbossen
H3140 - Kranswierwateren	H9190 - Oude eikenbossen
H3150 - Meren met krabbenscheer en fonteinkruiden	H91Do - Hoogveenbossen
H3160 - Zure vennen	H91Eo - Vochtige alluviale bossen
H3260 - Beken en rivieren met waterplanten	H91Fo - Droge hardhoutooibossen

²² <https://www.naturazoo.nl/beschermde-natuur/habitattypen>.

Colofon

Uitgave

Provincie Noord-Holland

Tekst

J. Groen, M. Derksen-Hooijberg, F. Hellmann, P. Pepping,
R. de Ridder, J. van der Veldt, M. Witteveldt

Vormgeving

The Creative Hub - Canon

© september 2024

Advies over realisatie natuurverbindingen tbv PPLG.

R. de Ridder, C. Capendale, J van der Veldt, D. Wielakker

Regiebureau NNN versie 2.3 dd 29-08-2024

Dit advies begint met een samenvatting (4 pagina's), opgebouwd uit aanleiding, doel, kort samengevat advies en de conclusie. Daarna is een nadere toelichting opgenomen waarin het advies uitgebreid wordt onderbouwd.

1. Aanleiding

Natuurverbindingen zijn onderdeel van het Natuurnetwerk Nederland (hierna: NNN). Op de kaart van het natuurbeheerplan en de omgevingsverordening zijn ze aangeduid als lijn. In de beschrijving van de wezenlijke kenmerken en waarden (hierna: WKW's) is in de omgevingsverordening per natuurverbinding opgenomen voor welke soorten ze moeten functioneren en is de verbinding globaal beschreven. Concrete uitwerking als begrenzing en oppervlakte NNN in de vorm van doorlopende corridors en stapstenen ontbreekt in het beleid. In dit advies wordt hiervoor een inschatting gemaakt.

Er is een besluit genomen over de realisatie van natuurverbindingen (Stafstuk Groen natuurverbindingen dd. 14 maart 2022 (C. Krantz), incl. plan van aanpak natuurverbindingen versie 3 en brochure natuurlijk verbinden (Waardenburg)). Dit heeft geleid tot een besluit over de realisatiestrategie en een inschatting van benodigde financiën.

Vanuit de realisatie van het NNN en het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (hierna: PPLG) is de vraag gesteld wat nodig is aan NNN begrenzing en inrichting om de natuurverbindingen te realiseren. De vraag is gesteld door de strategisch beleidsadviseurs M. Verrijdt, A. Bijlmer en M. Heesakkers voor het NNN en D. Ket als verantwoordelijke voor het uitvoeringsprogramma voor het PPLG.

De opgave rondom de natuurverbindingen is groot; er zijn 17 natuurverbindingen onderscheiden in de omgevingsverordening (zie figuur 1). Langs veel natuurverbindingen zijn inmiddels groene stapstenen in de vorm van NNN natuurgebieden en/of doorgaande corridors gerealiseerd bijvoorbeeld in de vorm van natuurvriendelijke oevers. Er zijn ook meerdere grote en kleine delen waar dit nog niet is gedaan.

2. Doelstelling

Op basis van de beleidsuitgangspunten wordt een overzicht gegeven van de realisatie van natuurverbindingen op dit moment. Onderbouwd wordt per natuurverbinding wat ecologisch optimaal benodigd is aan doorlopende corridor, stapstenen en sleutelgebieden, in grootte en kwaliteit. Vervolgens wordt met ecologisch expertoordeel kritisch en realistisch gekeken naar de situatie per verbinding, wat al is gerealiseerd en wat nog nodig is aan deze elementen. Dit leidt tot een inschatting van benodigde hectares nog te begrenzen NNN en een inschatting van de kosten op basis van normkosten voor verwerving¹ en inrichting.

¹ Verwerving wordt hier gebruikt als term, bedoeld wordt dat duurzame natuur wordt gerealiseerd. Dat kan naast verwerving ook via particulier natuurbeheer (zelfrealisatie).

Daarnaast worden aanbevelingen gedaan over aanpassingen van het beleid voor de natuurverbindingen, ten aanzien van de doelen en de invulling. Tevens wordt gekeken hoe de realisatie van de natuurverbindingen te prioriteren.

Buiten de scope van dit advies vallen de locatie specifieke knelpunten in de natuurverbindingen (met name barrières, bijvoorbeeld bruggen, wegen, kanalen, bebouwing, woonboten).

3. Samenvatting advies

De natuurverbindingen in Noord-Holland zijn opgenomen in de omgevingsverordening op kaart en de kwaliteit is per verbinding ook in de omgevingsverordening beschreven in de WKW.

Er zijn 17 natuurverbindingen in Noord-Holland (Figuur 1). Verbindingen met een grote overeenkomst in doelsoorten en uitwerking zijn geclusterd tot profieltypen. Dit leidt tot een beperkt aantal profieltypen die voor het berekenen van de omvang van natuurverbindingen worden gebruikt.

Hiervoor is gebruik gemaakt van ecoprofielen voor de doelsoorten van de natuurverbindingen (cf. de systematiek uit het handboek robuuste verbindingen) en zo is een ruimtelijke vertaling gemaakt naar de vereiste, ecologisch optimale grootte van corridor, stapstenen en sleutelgebieden, waarbij maximale afstanden tussen stapstenen en sleutelgebieden zijn aangehouden op basis van de eisen vanuit de doelsoorten. Vervolgens is per natuurverbinding gekeken wat er al is gerealiseerd en is met ecologisch expert oordeel ingeschat wat nodig is voor een redelijk tot goed functionerende verbinding. Uit de praktijk blijkt dat doelsoorten ondanks een niet overal optimaal ingerichte natuurverbinding zich toch verspreiden. Smallere corridors blijken te worden benut. Gerekend is met een breedte van 5 meter, terwijl 50 meter meestal de ecologisch meest optimale breedte is. Dat scheelt echter een factor tien, dus over heel NH naar schatting meer dan 1000 ha extra. Vaak zijn juist de corridors via andere instrumenten (GBDA, ANLB, KRW, gemeentelijk groen) te realiseren. Minder waar het moet, meer waar het kan lijkt hier een goed uitgangspunt. De 5 meter is een minimum en dan gaat het om ecologisch relevante meters. In Noord-Holland betreft het meestal moerasoeveren, daarom is een definitie opgenomen: “moeras vanaf de waterlijn minimaal 5 meter breed, waar het kan meer”.

Het aantal hectaren dat nog moet worden begrensd, ingericht en verworven is vervolgens aangegeven. Bij deze analyse zijn een aantal aanpassingsvoorstellen naar voren gekomen ten aanzien van het huidige beleid voor natuurverbindingen. Deze zijn in dit advies opgenomen.

4. Conclusie / Aanbeveling

4.1 Conclusie totaal hectares en kosten

Om conform het bestaande beleid de natuurverbindingen in Noord-Holland af te maken is naar schatting nog 1568 hectare NNN nodig om in te richten, waarvan 1448 hectare nog als natuur begrensd moet worden. De hectares nog te verwerven gronden zijn niet precies bekend, maar dit aantal ligt tussen de deze getallen in.

In tabel 1 en 2 op resp. pagina 17 en 18 zijn de oppervlakten per natuurverbinding benoemd, op pagina 16 is een kaart met gerealiseerde en niet gerealiseerde delen van natuurverbindingen opgenomen (Figuur 2).

4.2 Aanbevelingen over inhoudelijke aanpassingen van het natuurverbindingen beleid

Geadviseerd wordt om het beleid ten aanzien van natuurverbindingen aan te passen. Delen van verbindingen zijn ecologisch weinig functioneel en kunnen daarom vervallen. Beperkt zijn er ook voorstellen om verbindingen te versterken. Ook zijn er voorstellen om de ambitie van natuurverbindingen in gebieden met weinig natuur en veel economische activiteit te specificeren naar praktisch haalbare doelen die passen bij de reeds aanwezige natuur. Deze voorstellen leiden netto tot een aanzienlijke reductie van het aantal benodigde hectaren voor de natuurverbindingen, terwijl de kwaliteit van het netwerk van NNN en natuurverbindingen toch op peil blijft en lokaal zelfs wordt versterkt. De voorstellen zijn per deel van een natuurverbinding uitgewerkt in paragraaf 6.2 en op kaart weergegeven in figuur 3 op pagina 21.

Aanpassing van het beleid conform deze voorstellen leidt tot een vermindering van het aantal benodigde hectaren, waardoor nog 1003 ha moet worden ingericht, waarvan 944 ha nog moet worden begrensd. Verschillen tussen ha's begrenzing en inrichting hangen samen met al gerealiseerde, maar niet begrensde natuur (natuurvriendelijke oevers e.d.) of met begrensde maar nog niet gerealiseerde natuur. De hectares nog te verwerven gronden zijn niet precies bekend, maar dit aantal ligt tussen deze getallen in.

Daarbij is het van belang te vermelden dat verwerving niet altijd aan de orde hoeft te zijn (bij inzet van ander instrumentarium dan NNN, bv groen blauwe diensten, agrarisch natuurbeheer of nevenfuncties als waterberging). Planologische bescherming is hierbij wel een aandachtspunt.

4.3 Aanbevelingen over de inpassing van de natuurverbindingen in het natuurbeleid en de relatie met het PPLG

Natuurverbindingen blijken zeer belangrijk voor de biodiversiteit. Ze dragen bij aan de ruimtelijke samenhang en kwaliteit van natuurgebieden. De natuurverbindingen in het NNN zijn cruciaal omdat ze lokaal uitsterven en inteelt in kleine leefgebieden helpen compenseren, door herkolonisatie en genetische uitwisseling tussen natuurgebieden mogelijk te maken. Gebieden die klein en kwetsbaar zijn, worden met elkaar verbonden, zodat alle gebieden samen kunnen functioneren als één groot natuurgebied.

In het NNN zijn de Natura 2000 gebieden opgenomen. Voor de soorten in deze N2000 gebieden (en daarmee NNN), waarvoor Nederland internationale verantwoordelijkheid draagt, is uitwisseling tussen de N2000 gebieden van belang voor hun voortbestaan. Ook voor het bereiken van de Gunstige Staat van Instandhouding, als doel opgenomen in het NPLG en PPLG, zijn deze verbindingen dus van groot belang.

De aanbeveling is om aan een aantal natuurverbindingen prioriteit te geven bij de realisatie vanwege hun belang voor de N2000 gebieden en de relatief hoge eisen die deze soorten stellen aan de verbindingen. De relatief hoge eisen van deze soorten uiten zich met name in omvang en kwaliteit van de verbinding. Het is voor deze natuurverbindingen extra van belang dat deze robuust zijn om de functionaliteit te waarborgen. In Noord-Holland liggen deze verbindingen in de Vechtstreek (Oostelijke Vechtplassen – Naardermeer – Randmeren) en in Laag Holland ("van Kust tot Kust"). Het gaat daarbij om circa 350 ha natuurverbindingen die van direct belang zijn voor de Vogel- en Habitatrichtlijn (Analyse GSVI VHR doelstellingen, provincie Noord-Holland 2024).

Maar ook de verbinding met andere NNN gebieden draagt hieraan bij, omdat deze N2000 soorten daar ook kunnen voorkomen. Op die manier is de hele NNN belangrijk voor de kwaliteit van de N2000 gebieden. Overige natuurverbindingen zoals in de Kop, West-Friesland, omgeving Amsterdam,

Binnenduinrand en de Haarlemmermeer, zijn wat kleiner van omvang en/of kennen geen internationaal beschermingsregime. Deze kleinere NNN-gebieden liggen vaak erg versnipperd (in sterk verstedelijk gebied) waardoor natuurverbindingen nodig zijn om een robuuste eenheid in het NNN te behouden. De kleinere gebieden kennen echter doelsoorten die minder hoge eisen stellen aan omvang en kwaliteit van de natuurverbinding. Hier zijn natuurverbindingen van groot belang om isolatie van gebieden (soorten) te voorkomen en deze verbindingen zijn ook meer geschikt om te combineren met andere functies. Voor de realisatie kan worden gedacht aan het instrument van groen-blauwe dooradering (GBDA), overeenkomsten agrarische natuur en landschapsbeheer (ANLB), KRW maatregelen als natuurvriendelijke oevers of een nevenfunctie zoals waterberging. Ook recreatief medegebruik is vaak mogelijk en kan belangrijk zijn voor het draagvlak om de natuurverbindingen in stand te houden.

Gezien vanuit de toekomstige opgave voor het landelijk gebied, zoals die wordt uitgewerkt in het PPLG is het daarom van belang om, naast de inhoudelijke aanpassingen zoals voorgesteld in 6.2, ook onderscheid te maken tussen robuuste monofunctionele natuurverbindingen, met name ter verbinding van N2000 gebieden en natuurverbindingen met mogelijkheden voor medegebruik in de rest van de provincie. De planologische borging van beide type verbindingen als NNN via de omgevingsverordening blijft noodzakelijk ten behoeve van een duurzaam ruimtelijk NNN.

4.4 Aandachtspunten bij het gebruik van dit advies en het realiseren van verbindingen in de praktijk

Dit advies bevat een inschatting van het aantal hectaren dat realistisch gezien nodig is voor het ecologisch redelijk functioneren van de natuurverbindingen voor de in de WKW's benoemde doelsoorten. Dit deskundigenoordeel is door ecologen met gebiedskennis gedaan, maar het blijft een inschatting op hoofdlijnen. We schatten in dat de foutmarge tientallen hectares kan betreffen.

Daarnaast is het belangrijk om aan te geven dat de in dit advies benoemde gerealiseerde verbindingen (geel in figuur 2) alleen op hoofdlijnen zijn bekeken. Dat betekent dat specifieke knelpunten en barrières niet zijn bekeken. Het zal zeker nodig zijn om in de gerealiseerde trajecten nog aanvullende ontsnipperingsmaatregelen te nemen.

Bij het realiseren van de verbindingen in de praktijk zijn de volgende aandachtspunten mee te geven;

- Is het nodig om alles te begrenzen? Verbindingen hoeven niet altijd volledig begrensd te zijn als NNN. Stapstenen en ook corridors kunnen gecombineerd worden met andere functies, zoals water. Koppeling met groenblauwe dooradering lijkt ook mogelijk, met name voor de corridors.
- Veel van de te begrenzen stapstenen zijn klein en liggen verspreid. Er zal veel samenwerking en overleg met particuliere grondeigenaren en organisaties nodig zijn voor de realisatie. Ervaring leert dat de TBO's in de praktijk niet positief staan ten opzichte van het beheer van verspreid liggende kleine natuurgebieden.

Voor de inhoudelijke onderbouwing wordt verwezen naar de tekst hierna, de nadere toelichting en onderbouwing.

Indien voorstellen voor wijzigingen van het beleid voor natuurverbindingen worden overgenomen zal dit moeten worden doorvertaald in de beschrijving van de WKW's van de natuurverbindingen. Daarnaast is het noodzakelijk om in de planologische borging en bescherming van het NNN te blijven voorzien zodat de NNN-gebieden op een duurzame manier met elkaar verbonden blijft tot een netwerk.

NADERE TOELICHTING/ONDERBOUWING

bij het Advies over realisatie natuurverbindingen tbv PPLG

(Paragraaf 1 komt volledig overeen met de in de samenvatting opgenomen 1. Aanleiding)

1. Inleiding en context

Natuurverbindingen zijn onderdeel van het Natuurnetwerk Nederland (hierna: NNN). Op de kaart van het natuurbeheerplan en de omgevingsverordening zijn ze aangeduid als lijn. In de beschrijving van de wezenlijke kenmerken en waarden (hierna: WKW's) is in de omgevingsverordening per natuurverbinding opgenomen voor welke soorten ze moeten functioneren en is de verbinding globaal beschreven. Concrete uitwerking als begrenzing en oppervlakte NNN in de vorm van doorlopende corridors en stapstenen ontbreekt in het beleid. In dit advies wordt hiervoor een inschatting gemaakt.

Er is een besluit genomen over de realisatie van natuurverbindingen (Stafstuk Groen natuurverbindingen dd. 14 maart 2022 (C. Krantz), incl. plan van aanpak natuurverbindingen versie 3 en brochure natuurlijk verbinden (Waardenburg)). Dit heeft geleid tot een besluit over de realisatiestrategie en een inschatting van benodigde financiën.

Vanuit de realisatie van het NNN en het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (hierna: PPLG) is de vraag gesteld wat nodig is aan NNN begrenzing en inrichting om de natuurverbindingen te realiseren. De vraag is gesteld door de strategisch beleidsadviseurs M. Verrijdt, A. Bijlmer en M. Heesakkers voor het NNN en D. Ket als verantwoordelijke voor het uitvoeringsprogramma voor het PPLG.

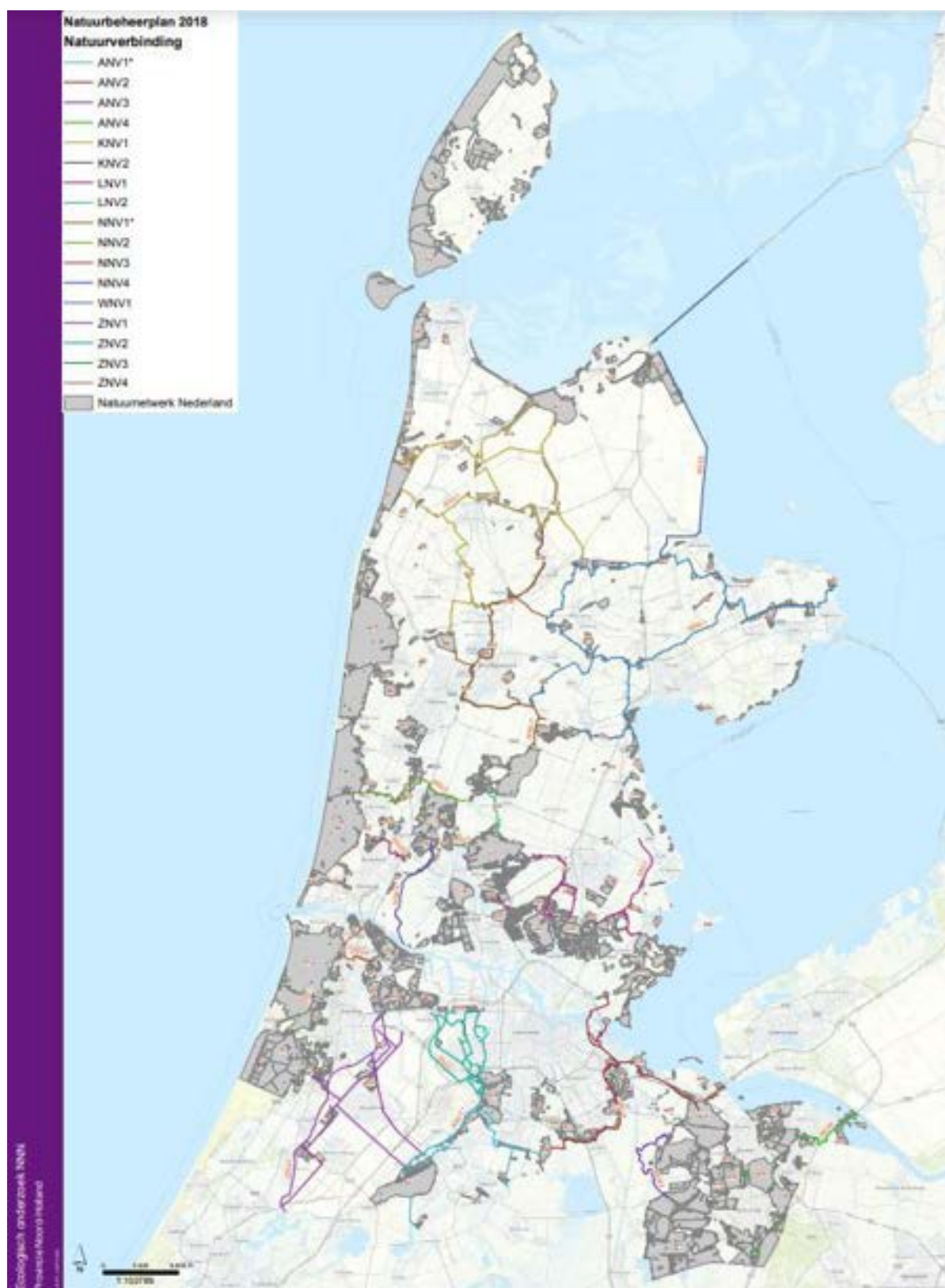
De opgave rondom de natuurverbindingen is groot; er zijn 17 natuurverbindingen onderscheiden in de omgevingsverordening (zie figuur 1). Langs veel natuurverbindingen zijn inmiddels groene stapstenen in de vorm van NNN natuurgebieden en/of doorgaande corridors gerealiseerd bijvoorbeeld in de vorm van natuurvriendelijke oevers. Er zijn ook meerdere grote en kleine delen waar dit nog niet is gedaan.

2. Doelstelling

Op basis van de beleidsuitgangspunten wordt een overzicht gegeven van de realisatie van natuurverbindingen op dit moment. Onderbouwd wordt per natuurverbinding wat ecologisch optimaal benodigd is aan doorlopende corridor, stapstenen en sleutelgebieden, in grootte en kwaliteit. Vervolgens wordt met ecologisch expertoordeel kritisch en realistisch gekeken naar de situatie per verbinding, wat al is gerealiseerd en wat nog nodig is aan deze elementen. Dit leidt tot een inschatting van benodigde hectares nog te begrenzen NNN en een inschatting van de kosten op basis van normkosten voor verwerving² en inrichting.

Daarnaast worden aanbevelingen gedaan over aanpassingen van het beleid voor de natuurverbindingen, ten aanzien van de natuurdoelen en de invulling hiervan in praktijk. Tot slot wordt een prioritering gemaakt voor de uitvoeringsopgave van de NNN-natuurverbindingen.

² Verwerving wordt hier gebruikt als term, bedoeld wordt dat duurzame natuur wordt gerealiseerd. Dat kan naast verwerving ook via particulier natuurbeheer (zelfrealisatie).

Figuur 1: Het NNN weergegeven als gebieden (in grijs) en als de verschillende natuurverbindingen daartussen (gekleurde lijnen). KNV3 langs de zuidrand Wieringen ontbreekt in deze figuur maar is wel onderdeel van het NNN en ook meegenomen in dit advies.

De eerste letter van de natuurverbindingen geeft een aanduiding van de regio : A – Amstel-Gooi en Vecht; K – Kop van NH; L – Laag-Holland; W – West-Friesland; N – Noord-Kennemerland; Z – Zuid-Kennemerland en Haarlemmermeer.

3. Afbakening en keuzen

>>1. Buiten de scope van dit advies vallen de locatiespecifieke knelpunten in de natuurverbindingen (met name onderbrekingen en barrières).

>>2. Het PPLG moet een inschatting bevatten van de hectares en financiën die zijn gemoeid met de realisatie van de natuurverbindingen. Vervolgens kan bij het rijk geld worden geclaimd voor de doelen van het PPLG. Dat betekent dat een duidelijk beeld moet worden gegeven van kansen, oppervlakte en kostenindicatie.

>>3. Kostenindicatie. In dit advies is vooral gekeken naar het aantal hectares dat nodig is. Voor de indicatie van de kosten is gebruik gemaakt van de volgende normbedragen per hectare; euro 50.000 voor verwerving en euro 20.000 voor inrichting. Bij de inschatting van de kosten is geen rekening gehouden met de mogelijke inzet van andere instrumenten dan het NNN, aangezien dit nog onduidelijk is. Het kan bij de realisatie echter wel zorgen voor een aanzienlijke kostenreductie.

>>4. Doelsoorten op basis van de WKW's. Gekozen is voor de doelsoorten uit de beschrijving van de wezenlijke kenmerken en waarden uit de omgevingsverordening (dit is immers beschrijving van de kwaliteit conform de planologische bescherming van de NNN). De uitwerking van de natuurverbindingen zal gebaseerd moeten worden op de eisen vanuit deze doelsoorten. Er zijn kleine verschillen met de natuurverbindingen die zijn beschreven in de brochure die is opgenomen in het stafstuk Groen maart 2022, maar deze verschillen zijn niet groot en zorgen niet voor een andere inschatting van benodigde hectares. Er zijn wel verschillen met oudere onderbouwingen (bv rapport groene wegen uit 1999). Deze zijn sinds de herijking van de EHS echter niet meer van toepassing. In 4.1 is toegelicht hoe de uitwerking op basis van de WKW's is gedaan.

>>5. Is een update van de beleidsdoelen voor natuurverbindingen nodig? De natuurverbindingen bevatten doelen die de afgelopen jaren niet inhoudelijk zijn bijgesteld. Daar is wel aanleiding voor, gezien:

- a. het verschijnen van nieuwe soorten in Noord-Holland (otter, bever)
- b. sommige natuurverbindingen vooral cultuurhistorische doelen hebben
- c. natuurverbindingen een ecologische "sink"³ kunnen zijn voor specifieke doelsoorten (bv wanneer de otter en ringslang in de bebouwde verkeersrijke Haarlemmermeer worden geleid met te weinig leefgebied voor deze kritische soorten – zie ook punt d.),
- d. sommige doelsoorten zeer grote stapstenen (30 en 50 ha) vereisen, hetgeen de NNN in deelgebieden ingrijpend beïnvloedt en waarbij beleidsmatig de vraag aan de orde is of gemotiveerd vanuit de verbindingen grote nieuwe natuurgebieden moeten worden aangelegd. Het is aan de strategisch beleidsadviseurs om hier in te kiezen, maar een advies hierover wordt vanuit de inhoud gegeven in deze notitie (zie 6.2).

>>6. Is een evaluatie van het functioneren van de natuurverbindingen nodig? In 2008 is er een evaluatie van de realisatie van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS; de voorloper van het NNN) gedaan. Sindsdien is er meer dan 15 jaar verstreken waarin veel kennis en ervaring is opgedaan met natuurverbindingen. Het is zinvol om dit te evalueren en de succes en faalfactoren van de afgelopen 15 jaar natuurverbindingen te benoemen en mee te nemen in de realisatie. Deze evaluatie kan heel

³ De sterfte is er groter dan de voortplanting, en de populatie blijft op peil door immigratie vanuit brongebieden.

smal maar ook heel breed worden opgepakt. Inhoudelijk kan het gaan over het gebruik van de verbindingen door de doelsoorten, maar het kan ook gaan over de bijdrage aan het behoud en herstel van populaties van soorten. Ook de proceskant kan meegenomen worden (welke aanpak is succesvol, sectoraal of vanuit meerdere functies). Het is aan de strategische beleidsadviseurs om hier in te kiezen. Gezien de tijdsgebondenheid van dit advies en de benodigde inzet voor een evaluatie blijft deze evaluatie buiten de scope van dit advies.

4. Aanpak

De operationele fase uit het Plan van aanpak natuurverbindingen (stafstuk 14 maart 2022) wordt in dit advies als volgt uitgewerkt:

Fase 1: Streefbeeld op basis van literatuur

Fase 2: Realistisch streefbeeld met kanskaart per gebied

4.1 Fase 1: Streefbeeld op basis van literatuur; profieltypen

Er is literatuur en ontwerpprogrammatuur beschikbaar om natuurverbindingen te ontwerpen op basis van de eisen van doelsoorten aan de omgeving. De basis vormt de kaart natuurverbindingen in de omgevingsverordening (figuur 1) en de WKW beschrijvingen van deze natuurverbindingen uit de omgevingsverordening waarin de doelsoorten worden benoemd.

Het handboek robuuste verbindingen (Alterra2001,Vos et al. 2005) met het daarin opgenomen ontwerpprogramma TOVER wordt gebruikt om het streefbeeld te ontwerpen, met een ecologisch optimaal doelbereik. In dit handboek zijn ecoprofielen opgenomen. Een ecoprofiel is een beschrijving van habitatkwaliteit en ruimtelijke samenhang die geldt voor een groep van soorten die vergelijkbare eisen stellen aan de verbinding. Een ecoprofiel wordt gesymboliseerd door één soort, die kenmerkend is voor deze groep. Voor bijna alle kenmerkende doelsoorten uit de WKW is een ecoprofiel beschikbaar in het handboek dat gebruikt kan worden. Een profieltype is vervolgens opgesteld als een clustering van samenhangende ecoprofielen, waarvoor een verbinding is ontworpen.

Een natuurverbinding heeft in Noord-Holland vaak de vorm van een lijnvormige verbinding (corridor) met stapstenen bestaande uit extra schuilgebieden en voedselbeschikbaarheid, bv. in de vorm van een natuurvriendelijke oever tussen zogenaamde sleutelgebieden. Soms zijn naast stapstenen ook sleutelgebieden noodzakelijk. Sleutelgebieden zijn grotere gebieden waar ook enige reproductie mogelijk is

Figuur 2: Typen natuurverbindingen. Sleutelgebieden kunnen worden verbonden door een lijnvormige verbinding (corridor), door stapstenen tussen sleutelgebieden, of door een combinatie van beiden, afhankelijk van de eisen van de doelsoorten. In Noord-Holland gaat het vaak om een lijnvormige verbinding met stapstenen.

Het streefbeeld bevat minimaal de volgende onderdelen: 1. Type corridor 2. Minimale breedte corridor 3. Maximale onderbreking in corridor 4. Maximale afstand tussen stapstenen 5. Minimale grootte stapstenen 6. Maximale afstand tussen sleutelgebieden 7. Minimale grootte sleutelgebieden. Met deze gegevens kan het ruimtebeslag van de verbinding worden berekend.

Belangrijk om te noemen is dat het handboek robuuste verbindingen voor dit ruimtebeslag uitgaat van 100% doelrealisatie; dus de ecologisch optimale oplossing voor de doelsoorten in beeld brengt. In fase 2 wordt dit afgezet tegen de haalbaarheid van de natuurverbinding in het gebied en wordt met expert oordeel een inschatting gemaakt wat minimaal nodig is voor ecologisch goed functioneren (zie 4.2).

Er zijn 17 natuurverbindingen met WKW beschrijvingen die worden gespecificeerd. Daarbij zijn er verbindingen die een grote overeenkomst in doelsoorten en uitwerking hebben. Dit leidt tot een beperkt aantal profieltypen die voor het ontwerp van natuurverbindingen worden gebruikt.

Indien de ecoprofielen uit het handboek robuuste verbindingen niet dekkend zijn voor de doelsoorten wordt dit aangevuld met kennis over doelsoorten uit andere bronnen. Voor het IVOT gebied heeft Sweco (2022 in de ecologische analyse voor het IVOT gebied (Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld en Twiske) een uitwerking opgenomen voor natuurverbinding LNV1. Verder is er gebruik gemaakt van kennisdocumenten soorten van Bij12.

4.2 Fase 2: Realistisch streefbeeld (realisatiekaart)

Het streefbeeld op basis van literatuur, zoals beschreven in 4.1 wordt vervolgens als richtinggevend gebruikt en niet als dogma. In de praktijk blijkt dat de natuurverbindingen veelal raken aan andere functies en dat niet overal volledig aan de eisen van de doelsoorten voldaan kan worden. Dit hoeft geen probleem te zijn. Uit de praktijk blijkt dat doelsoorten ondanks een niet overal optimaal

ingerichte natuurverbinding zich toch verspreiden. Daarnaast bepalen gebiedseigenschappen ook de vorm en grootte van de natuurverbinding. Daarom wordt per verbinding op basis van expert judgement een realistisch streefbeeld, in de vorm van een realisatiekaart gemaakt om te bepalen waar de mogelijkheden liggen en welke maatregelen nodig zijn.

Op deze realisatiekaart (Figuur 2) wordt indicatief op een topografische ondergrond onderscheid gemaakt in gerealiseerde en niet gerealiseerde delen. Deze kaart kan input zijn voor de gebiedsprocessen en het PPLG.

Op basis van de profieltypen uit fase 1 en deze realisatiekaart (Figuur 2) kan een ecologisch inhoudelijk oordeel worden gegeven of de natuurverbinding voldoende functioneel is na realisatie. Dit leidt tot een advies voor een update van beleidsdoelen voor een aantal natuurverbindingen en de ecologische relevantie van een aantal (delen van) natuurverbindingen.

4.3 Proces

Dit advies is uitgewerkt door de auteurs, zij zijn ecologen bij de provincie Noord-Holland. Natuurverbindingen zijn in de realisatiestrategie van het NNN aangeduid als strategisch onderwerp dat in veel gebiedsprocessen een rol speelt bij de voltooiing van de NNN. Het is van belang om dit te kwantificeren in het PPLG.

Opdrachtgeverschap: D. Ket ivm de vraag voor de input voor PPLG (inschatting kosten en ha). M. Verrijdt, A. Bijlmer en M. Heesakkers zijn als strategisch beleidsadviseurs voor de NNN betrokken.

Ook de relatie met het provinciale programma verbinden en ontsnipperen is belangrijk (G. Nap/ N. Jonker). Er is een positieve reactie op dit advies vanuit dit programma.

5. Resultaten

5.1 Fase 1; Theoretisch streefbeeld met 5 profieltypen

De 17 natuurverbindingen in Noord-Holland staan op kaart (Figuur 1) en worden beschreven in de WKW's in de omgevingsverordening. De verbindingen kennen veel overeenkomsten in de doelsoorten.

Een profieltype is opgebouwd uit vergelijkbare ecoprofielen. Een ecoprofiel is een beschrijving van de kenmerken van habitatkwaliteit en ruimtelijke samenhang voor een groep van soorten die vergelijkbare eisen stellen aan de verbinding.

Op basis van deze overeenkomst in doelsoorten zijn de bijbehorende ecoprofielen geselecteerd en vervolgens 5 profieltypen onderscheiden die hieronder worden toegelicht:

Profieltype 1: ANV4 't Gooi

Otter

Soort		Otter		
Afstand tussen sleutelgebieden (m)		50000		
Oppervlakte Sleutelgebied (ha)		niet		
Oppervlakte Stapsteen (ha)		niet		
Corridor ja (m)/nee		50		
Maximale onderbreking (m)		50		

Voor profieltype 1 is de otter de doelsoort. Hier is alleen een corridor van belang omdat de soort zeer mobiel is en zich over grote afstanden kan begeven. De corridor dient weinig barrières te bevatten, omdat de otter erg kwetsbaar is bij het passeren van wegen. Sleutelgebieden zijn groot en kunnen op grote onderlinge afstand liggen (50 km).

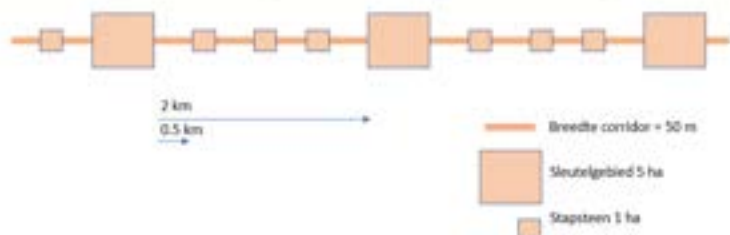
De corridor bestaat uit een waterloop met een moeras/ruigte zone. Het water is aan beide zijden omgeven door een brede moeraszone die geleidelijk overgaat in ruigte en struweel. Over korte afstanden volstaat een ruigtezone over land.

Profieltype 2:

KNV_{1, 2 & 3},
WNV₁ & ANV₃ &
ZNV₄

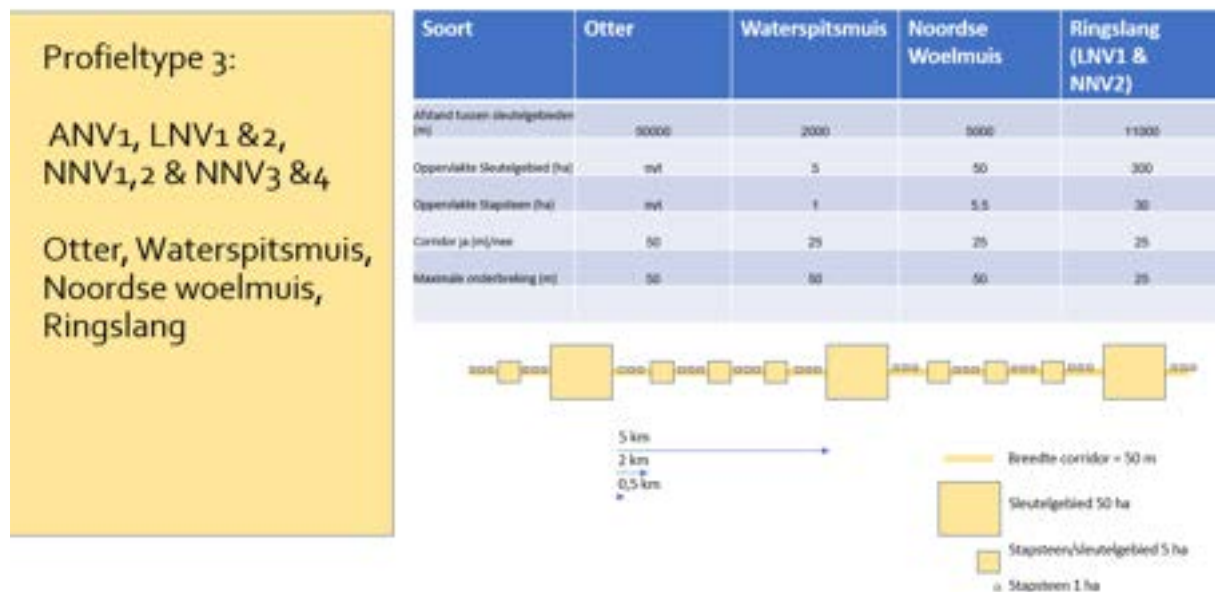
Waterspitsmuis +
Otter

Soort	Otter	Waterspitsmuis		
Afstand tussen sleutelgebieden (m)	50000	2000		
Oppervlakte Sleutelgebied (ha)	niet	5		
Oppervlakte Stapsteen (ha)	niet	1		
Corridor ja (m)/nee	50	25		
Maximale onderbreking (m)	50	50		

Voor profieltype 2 zijn otter en waterspitsmuis doelsoorten. Hiervoor zijn, naast de corridor, stapstenen en sleutelgebieden van een bepaalde grootte op bepaalde afstand nodig. In dit geval gaat het om stapstenen van 1 ha ongeveer om de 500 meter en om sleutelgebieden van 5 ha om de 2 km.

De corridor bestaat uit een waterloop met een moeras/ruigte zone. Het water is aan beide zijden omgeven door een brede moeraszone die geleidelijk overgaat in ruigte en struweel. Over korte afstanden volstaat een ruigtezone over land. Verder is voor de sleutelgebieden binnen WNV1 de roerdomp als doelsoort aangegeven. Deze is gevoelig voor recreatie. Daarnaast is de ringslang als doelsoort aangegeven voor ANV3 (Vechtstreek), dit heeft tot gevolg dat de maximale onderbreking van de corridor 25 meter is (in plaats van 50).

Profieltype 3 heeft naast otter en waterspitsmuis ook de Noordse woelmuis als doelsoort, voor enkele natuurverbindingen aangevuld door de ringslang. Extra eisen worden hier gesteld in de vorm van 50 ha grote sleutelgebieden om de 5 km. De corridor bestaat uit een waterloop met een moeras/ruigte zone. Het water is aan beide zijden omgeven door een brede moeraszone die geleidelijk overgaat in ruigte en struweel. Over korte afstanden volstaat een ruigtezone over land.

Vanuit het ecoprofiel voor de ringslang worden hoge eisen gesteld aan de omvang van sleutelgebieden (300 ha). Deze mogen echter ver uit elkaar liggen (11 km). Bestaande grote NNN-natuurgebieden van deze omvang liggen langs deze natuurverbindingen binnen de afstand van 11 km, zodat hieraan wordt voldaan.

Verder zijn de natuurverbindingen ANV1, LNV1&2 en NNV2&3 van belang voor ongewervelden van droge milieus (grasland / ruigte) en zijn de natuurverbinding LNV1 en NNV2 van belang voor libellensoorten (moeras / water).

De otter is voor ANV1 nu geen doelsoort volgens de WKW. De otter verspreid zich momenteel door Nederland en er zijn nieuwe inzichten hoe de verbindingen hierop het beste kunnen worden ontworpen. Daarom wordt bij voor ANV1 een berekening zowel met als zonder deze doelsoort uitgevoerd, waarbij een voorstel voor wijziging van de ambitie voor ANV1 (inclusief de otter) wordt gedaan. Dit wordt toegelicht in paragraaf 6.2.

Profieltype 4 met doelsoorten otter, heikikker en rugstreeppad lijkt op profieltype 3 maar hier ontbreken de kleine stapstenen van 1 ha. De corridor bestaat uit een waterloop met een moeras/ruigte zone. Het water is aan beide zijden omgeven door een brede moeraszone die geleidelijk overgaat in ruigte en struweel. Over korte afstanden volstaat een ruigtezone over land.

Daarnaast is de natuurverbinding ANV₂ van belang voor ongewervelden van droge milieus (graslanden, ruigten).

De otter is voor ZNV₂ niet als doelsoort benoemd in de WKW. Vanwege het ontbreken van voldoende groot leefgebied in de regio Amsterdam, Haarlemmermeer en Spaarnwoude, de dichte bebouwing en de vele infrastructuur is het geen zinvolle ambitie om verspreiding van de otter in deze richting te faciliteren.

Vanuit het ecoprofiel voor de ringslang worden hoge eisen gesteld aan de omvang van sleutelgebieden (300 ha). Deze mogen echter ver uit elkaar liggen (11 km). Bestaande grote natuurgebieden van deze omvang liggen langs deze natuurverbindingen binnen de afstand van 11 km, zodat hieraan wordt voldaan.

Profieltype 5a:

ZNV₁

Otter, Ringslang

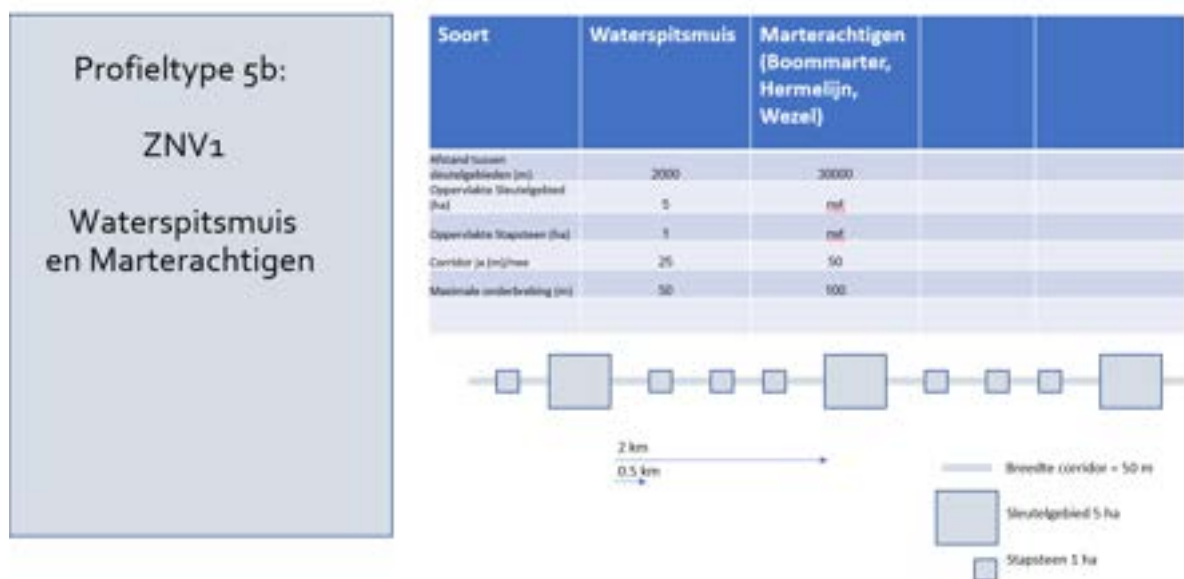
Soort	Otter	Ringslang		
Afstand tussen sleutelgebieden (m)	10000	11000		
Oppervlakte Sleutelgebied (ha)	niet	300		
Oppervlakte Stapsteen (ha)	niet	30		
Corridor ja (ja)/nee	50	25		
Maximale onderbreking (m)	50	25		

Profieltype 5a voor de verbindingen in de Haarlemmermeer met doelsoorten otter en ringslang lijkt op profieltype 4, maar hierbij zijn de sleutelgebieden 300 ha en de stapstenen 30 ha. De corridor bestaat uit een waterloop met een moeras/ruigte zone. Het water is aan beide zijden omgeven door een brede moeraszone die geleidelijk overgaat in ruigte en struweel. Over korte afstanden volstaat een ruigtezone over land.

Vanuit het ecoprofiel voor de ringslang worden hoge eisen gesteld aan de omvang van sleutelgebieden (300 ha). Deze mogen echter ver uit elkaar liggen (11 km).

Profieltype 5a geldt voor de bestaande doelsoorten van ZNV₁. Voor deze natuurverbinding in de Haarlemmermeer worden echter in paragraaf 6.2 voorstellen gedaan voor aanpassing van de ambitie, dus voor andere doelsoorten die aansluiten bij de ecologische haalbaarheid en de kansen in het gebied. Daarom wordt in 6.2 een ander profieltype voorgesteld; profieltype 5b. Dit wordt hieronder beschreven.

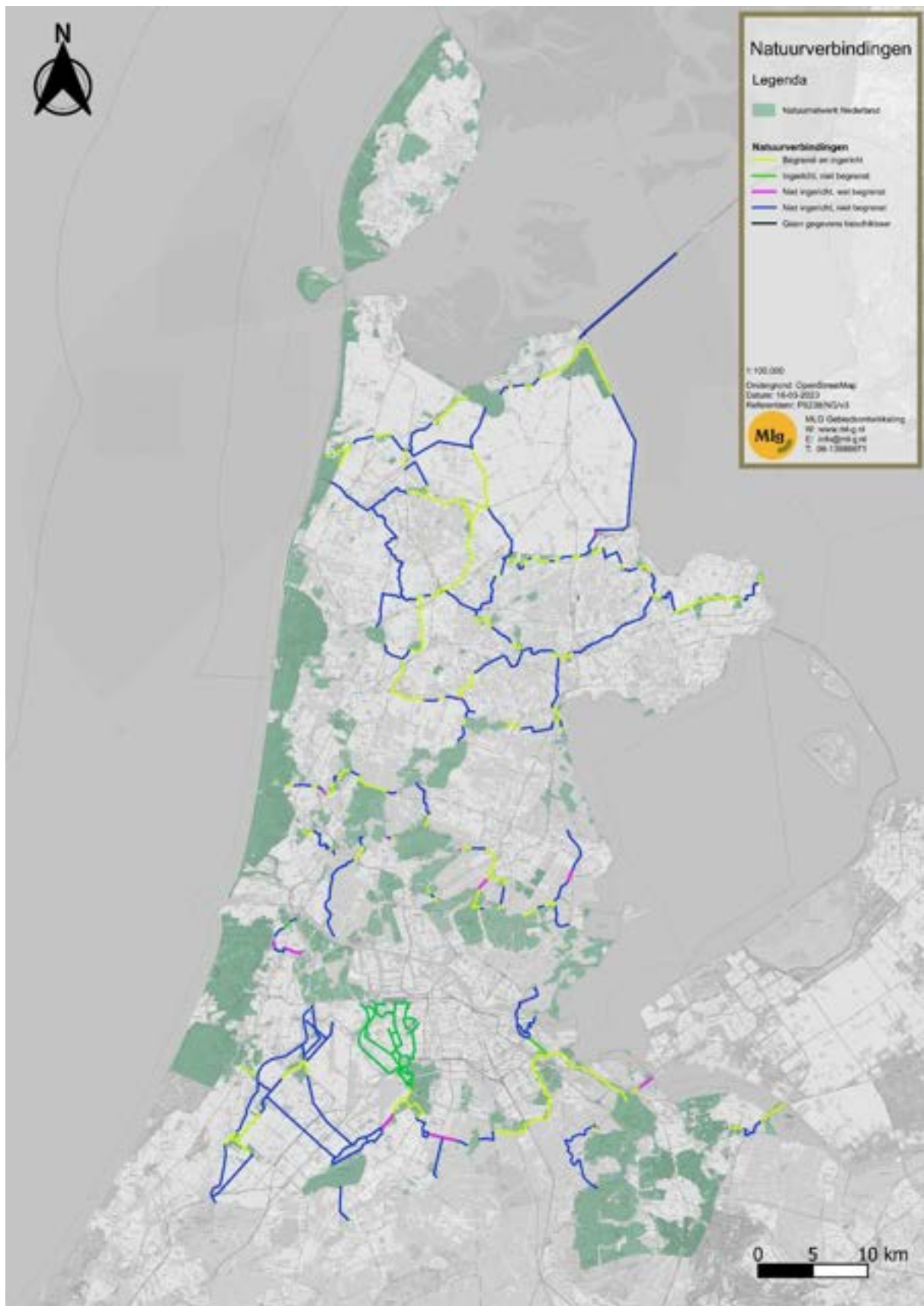

Profieltype 5b voor de verbindingen in de Haarlemmermeer met doelsoorten waterspitsmuis en marterachtigen is een profieltype dat past bij de voorgestelde wijziging van de ambitie voor deze natuurverbinding. Deze wijziging wordt voorgesteld in paragraaf 6.2. Achtergrond bij dit voorstel is het feit dat voldoende grote leefgebieden voor de otter en ringslang ontbreken in de Haarlemmermeer en dat het gebied met veel bebouwing en intensief gebruikte infrastructuur niet geschikt is voor deze ambitie. Waterspitsmuis en marterachtigen komen reeds voor in de Haarlemmermeer en zijn daarom goede doelsoorten voor verbindingzones in de Haarlemmermeer. Er zijn geschikte ecoprofielen voor deze natuurverbinding. In de WKW wordt aangegeven dat deze natuurverbinding ook bedoeld is voor amfibieën, vissen, algemene kleine zoogdieren, moerasvogels en vleermuizen. Dit profieltype 5b is passend voor deze ambitie (zie verder 6.2).

5.2 Realisatiekaart

Met deze profieltypen is vervolgens per natuurverbinding nagegaan wat er al ecologisch functioneel is. Daarbij is naast het expert oordeel van de ecologen van het regiebureau NNN ook gebiedskennis gebruikt. Ook is gebruik gemaakt van de voortgangkaart NNN en luchtfoto's.

Een overzichtskaart met daarop de gerealiseerde en niet gerealiseerde delen is weergegeven in figuur 2. Vervolgens wordt voor stapstenen en sleutelgebieden aangegeven wat wel en niet is gerealiseerd (tabel 1) en hoeveel corridor er wel en niet is gerealiseerd (tabel 2). De basis hiervoor zijn de profieltypen in paragraaf 5.1.

Figuur 2: De realisatiekaart. In geel en groen zijn de natuurverbindingen grotendeels ecologisch functioneel voor wat betreft corridor, stapstenen en sleutelgebieden. Locatiespecifieke knelpunten (barrières) zijn hierbij niet meegenomen. In geel zijn de verbindingen begrensd als NNN en ingericht. Hierbij zijn de verbindingen die op kaart zijn weergegeven en in een NNN leefgebied (donkergroene

NNN-gebieden op de kaart) liggen ook als geel weergegeven. Lichtgroen is wel ingericht maar niet begrensd (de groene As van Amsterdam). Blauw is niet ingericht en niet begrensd als NNN (dus alleen indicatief als natuurverbinding op de NNN kaart aangegeven). En roze is wel begrensd als NNN maar niet ingericht.

In tabel 1 is aangegeven hoeveel van stapstenen en sleutelgebieden nog moeten worden gerealiseerd. In bijlage 1 is dit inzichtelijk gemaakt. Er is niet aangegeven welke oppervlakte al is gerealiseerd. Dit is namelijk al verdeeld over bestaande NNN gebieden en niet daarvan te onderscheiden. Zoals aangegeven in de profieltypen is er een maximale afstand tussen de sleutelgebieden, waartussen zich op bepaalde afstanden de stapstenen bevinden. In de natuurverbindingen komen stapstenen en sleutelgebieden voor van 1ha, 5ha, 30ha en 50 ha. In bijlage 1 is de werkkaart weergegeven met daarop de verdeling van stapstenen en sleutelgebieden over de niet gerealiseerde natuurverbindingen. Er is onderscheid gemaakt tussen stapstenen en sleutelgebieden die

- Niet ingericht en niet begrensd zijn (blauw),
- Niet ingericht en wel begrensd zijn (roze).

Stapstenen	1ha	5ha	30ha	50ha	1ha-roze	5ha-roze	30-ha-roz	50-ha-roze	totaal # hectare stapstenen inrichting	totaal # hectare stapstenen niet begrensd
ANV1	0	0	3	0	0	0	0	0	90	90
ANV2	0	0	1	0	0	0	0	0	30	30
ANV3	10	3	0	0	0	0	0	0	25	25
ANV4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
KNV1	68	16	0	0	0	0	0	0	148	148
KNV2	41	12	0	0	0	0	0	0	101	101
KNV3	4	0	0	0	0	0	0	0	4	4
LNW1	26	1	0	2	0	1	0	0	136	131
LNW2	8	1	0	0	0	0	0	0	13	13
NNV1	13	2	0	1	0	0	0	0	73	73
NNV2	7	0	0	0	2	0	0	0	9	7
NNV3	9	2	0	0	0	0	0	0	19	19
NNV4	12	3	0	1	0	0	0	0	77	77
WNV1	78	14	0	0	0	0	0	0	148	148
ZNV1	0	0	17	0	1	0	2	0	571	510
ZNV2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ZNV4	4	0	0	0	0	0	0	0	4	4
Totaal									1448	1380

Tabel 1: het aantal stapstenen en sleutelgebieden per natuurverbinding die nog ingericht en/of begrensd moeten worden, uitgaande van het huidige beleid.

In totaal zijn er dus nog 1448 ha nodig aan stapstenen en sleutelgebieden om de natuurverbindingen ecologisch functioneel te krijgen. Daarvan moet nog 1380 hectare worden begrensd.

ZNV1 valt op door de grote oppervlakte. Voor ZNV1 wordt in deze tabel gerekend met de doelsoorten zoals weergegeven in de WKW (inclusief otter en ringslang). Wat opvalt in deze tabel is dat ZNV1, de natuurverbinding in de Haarlemmermeer nog 571 van de 1448 hectaren moeten worden ingericht (510 van de 1380 nog te begrenzen). Deze verbinding is ecologisch zeer ambitieus in een omgeving waar relatief weinig natuur voorkomt en grote leefgebieden ontbreken. Er zijn veel risico's voor de doelsoorten (wegen, bebouwing) en de doelsoorten lijken een voorkeur te hebben voor andere gebieden (o.a. Amsterdamse Bos). Dit zijn de redenen waarom aanpassing van de ambitie (doelsoorten) is voorgesteld (uitgewerkt in paragraaf 6.2) zodat deze aansluit op de omgeving en de soorten die reeds voorkomen in de Haarlemmermeer.

Daarnaast vallen KNV1, KNV2 en WNV1 op. Deze liggen in de Kop van Noord-Holland en in West-Friesland. Het zijn grote lengten aan natuurverbindingen waarbij nog veel moet worden gerealiseerd. Het betreft een grote lengte in een relatief natuurrarme omgeving, hier is de ecologische ambitie lager en meer passend bij de soorten die in die omgeving voorkomen. De natuurverbindingen verzorgen hier een dooradering die de kleinere natuurgebieden versterken. Realisatie is daarom ecologisch gezien belangrijk.

Ook de hoeveelheid hectaren bij LNV1 valt op. Dit is een natuurverbinding die grotere (N2000) natuurgebieden in Laag-Holland verbindt; Ilperveld, Oostzanerveld, Twiske en Varkensland, Waterland, Wormer en Jisperveld en de Zeevang. Hier is de ambitie passend bij het belang van de N2000 gebieden met veel VHR soorten. Vooral de verbinding met de kern van de polder Zeevang (het zowel NNN als N2000 begrensde deel van de polder) kost veel hectaren om goed te realiseren. Zeevang is alleen Vogelrichtlijngebied. Het gebied biedt wel mogelijkheden voor dezelfde doelsoorten als de andere N2000 gebieden, maar in mindere mate. Het leefgebied is er kleiner, de focus in dit gebied ligt vooral op de graslandvogels. Daarom is een prioritering aan te brengen binnen LNV1.

In tabel 2 zijn in het linker deel van de tabel de gerealiseerde en niet gerealiseerde lengten natuurverbinding weergegeven. In het rechterdeel is het aantal benodigde hectaren voor de corridors weergegeven die nog moeten worden gerealiseerd.

Natuurverbindingen (km)	blauw	geel	roze	groen	breedte corridor in m	totaal # hectaren verbinding inrichting	totaal aantal hectaren verbinding niet begrens
ANV1	16	0	0	3	5	8	9,5
ANV2	4,5	0	0	7,5	5	2,25	6
ANV3	8	4	0	0	5	4	4
ANV4	3,28	0	0	0	5	1,64	1,64
KNV1	20	20	0	0	5	10	10
KNV2	29,9	0	0	0	5	14,95	14,95
KNV3	3,4	2,2	0	0	5	1,7	1,7
LNV1	12,5	9	2,08	0	5	7,29	6,25
LNV2	4,1	1,26	0,22	0	5	2,16	2,05
NNV1	7	20	2,5	0	5	4,75	3,5
NNV2	3	4	0,88	0	5	1,94	1,5
NNV3	3,97	1,42	0	0	5	1,985	1,985
NNV4	7,5	1,5	0	0	5	3,75	3,75
WNV1	54	1,33	3,3	0	5	28,65	27
ZNV1	47	0	3	0	5	25	23,5
ZNV2	0	0	0	51,02	5	0	25,51
ZNV4	3,5	0	0	0	5	1,75	1,75
Totaal						119,815	144,585

Tabel 2: het aantal kilometers corridor per verbinding. In het linker deel staat de lengte in km wat wel en niet is gerealiseerd (de kleuren verwijzen naar Figuur 2). In het rechter deel is dit omgerekend naar hoeveel hectaren nog moeten worden ingericht en nog moeten worden begrens, uitgaande van het huidige beleid. In deze tabel is nog geen rekening gehouden met eventuele optimalisatieslagen in de NNN-ambities.

Voor de corridors is het volgende onderscheid gemaakt (Figuur 2):

- Niet ingericht, niet begrens (blauw)
- Wel ingericht, wel begrens (geel)
- Niet ingericht, wel begrens (roze)
- Wel ingericht, niet begrens (groen)

Voor de corridor is op basis van expert oordeel gekozen dat een minimale breedte van 5 meter vanaf de slootkant nodig is voor het enigszins functioneren voor de doelsoorten. Smallere corridors blijken in de praktijk te worden benut. Dit wijkt af van het handboek robuuste verbindingen en van de profieltypen waarbij uitgegaan wordt dat voor een ecologisch optimaal doelbereik de corridor meestal 50 meter breed moet zijn (inclusief water). Hiervoor zou een factor 10 meer oppervlakte nodig zijn voor de corridors in Noord-Holland. In de praktijk is daarom gerekend met 5 meter breedte met daarbij de slogan “breed waar het kan en smal waar het moet”. Verwacht wordt dat veel corridors in het kader van ANLB en Groenblauwe dooradering verder kunnen worden ingevuld.

De 5 meter breedte is een minimum en dan gaat het om ecologisch relevante meters. In Noord-Holland betreft het meestal moerasoever, daarom is een definitie opgenomen “moeras, vanaf de waterlijn minimaal 5 meter breed, waar het kan meer”.

5.3 Inschatting oppervlakte en kosten

In totaal voor de nieuwe begrenzing als NNN gaat het om 1525 ha, waarvan 1380 ha voor stapstenen en 145 ha voor de corridor van minimaal 5 meter breedte.

In totaal voor de inrichting gaat het om 1568 ha, waarvan 1448 ha (voor stapstenen) en 120 ha (voor corridor). De inschatting van de inrichtingskosten komt daarmee uit op € 31.360.000 bij hantering van een normkostenbedrag van € 20.000 per hectare.

De te verwerven ha zullen tussen de 1525 en 1568 liggen en een inschatting van de kosten komt daarmee uit op €76.250.000 bij hantering van een normkostenbedrag van €50.000 per hectare. Waarbij het van belang is te vermelden dat verwerving niet altijd aan de orde hoeft te zijn (bij inzet van ander instrumentarium dan NNN, bv groen blauwe diensten, agrarisch natuurbeheer of nevenfuncties als waterberging). Er is verder geen berekening gemaakt met de mogelijke inzet van andere instrumenten dan het NNN, aangezien de toepassing nog onduidelijk is (in verband met de uitwerking hiervan in het PPLG). Het kan bij de realisatie echter wel zorgen voor een aanzienlijke kostenreductie.

6. Aanbevelingen / Conclusies

6.1. Conclusie benodigde hectares voor natuurverbindingen volgens huidig beleid

Om conform het bestaande beleid de natuurverbindingen in Noord-Holland af te maken is naar schatting nog 1568 hectare in te richten, waarvan 1448 hectare nog als NNN begrensd moet worden. Het aantal te verwerven hectares zal daartussenin liggen.

Voor de corridor is op basis van expert oordeel gekozen dat een minimale breedte van 5 meter vanaf de slootkant nodig is voor het enigszins functioneren voor de doelsoorten. Dit wijkt af van het handboek robuuste verbindingen en van de profieltypen waarbij uitgegaan wordt dat voor een ecologisch optimaal doelbereik de corridor meestal 50 meter breed moet zijn (inclusief water). Hiervoor zou een factor 10 meer oppervlakte nodig zijn voor de corridors in Noord-Holland. In de praktijk is daarom gerekend met 5 meter breedte met daarbij de slogan “breed waar het kan en smal waar het moet”. Verwacht wordt dat veel corridors in het kader van ANLB en Groenblauwe dooradering verder kunnen worden ingevuld.

De 5 meter is een minimum en dan gaat het om ecologisch relevante meters. In Noord-Holland betreft het meestal moerasoevers, daarom is een definitie opgenomen : “moeras, vanaf de waterlijn minimaal 5 meter breed, waar het kan meer”.

6.2 Aanbevelingen over aanpassingen van het natuurverbindingen beleid

Hieronder wordt geadviseerd om het beleid ten aanzien van natuurverbindingen aan te passen. Delen van verbindingen zijn ecologisch weinig functioneel en kunnen daarom vervallen. Beperkt zijn er ook voorstellen om verbindingen te versterken. Ook zijn er voorstellen om de ambitie van natuurverbindingen in gebieden met veel economische activiteit te specificeren naar praktisch haalbare doelen die passen bij de reeds aanwezige natuur. Deze voorstellen leiden netto tot een aanzienlijke reductie van het aantal benodigde hectares voor de natuurverbindingen, terwijl de

kwaliteit van het netwerk van NNN en natuurverbindingen toch op peil blijft en lokaal zelfs wordt versterkt. Aanpassing conform deze voorstellen leidt tot een vermindering van het aantal benodigde hectaren, waardoor er naar schatting 565 ha minder zijn in te richten en 504 ha minder NNN begrensd moet worden.

Aanpassing van het natuurverbindingen beleid conform deze voorstellen leidt tot een vermindering van het aantal benodigde hectaren, waardoor nog 1003 ha moet worden ingericht, waarvan 944 ha nog moet worden begrensd.

Verschillen tussen ha's begrenzing en inrichting hangen samen met al gerealiseerde, maar niet begrensde natuur (natuurvriendelijke oevers e.d.) of met begrensde maar nog niet gerealiseerde natuur. De hectares minder te verwerven gronden zijn niet precies bekend, maar dit aantal ligt tussen de 517 en 578 hectares in. Daarbij is het van belang te vermelden dat verwerving niet altijd aan de orde hoeft te zijn (bij inzet van ander instrumentarium dan NNN, bv groen blauwe diensten, agrarisch natuurbeheer of nevenfuncties als waterberging). Planologische bescherming is hierbij wel een aandachtspunt. De mate waarin andere instrumenten kunnen worden ingezet kan echter op dit moment niet worden ingeschat aangezien hier nog geen beleidsuitgangspunten en alternatieve beschermingsregimes voor zijn. De voorgestelde beleidsaanpassingen zijn weergegeven op kaart (Figuur 3) en worden hierna beschreven. Indien de voorstellen worden overgenomen zal dit leiden tot een aanpassing van de WKW's (Wezenlijke kenmerken en waarden) in de omgevingsverordening.

Figuur 3: Voorgestelde aanpassingen in de natuurverbindingen, groen gemarkeerde aanpassingen met A (Ambitie), + (Toevoegen) en V (Vervallen). Zie voor de beschrijving paragraaf 6.2.

6.2.1 Aanpassingen verbindingen; laten vervallen van delen van verbindingen (delen van ANV2, KNV2, KNV1, WNV1)

Voorstel voor het laten vervallen van delen van een aantal verbindingen op basis van de ecologische functionaliteit. De voorstellen zijn in figuur 3 met een V (vervallen) aangeduid.

ANV2

ANV2 ligt aan de Oostzijde van Amsterdam (figuur 1). Bij de huidige aanleg van IJburg en het Zeeburger eiland is er aandacht voor de ecologische inpassing en realisatie van de natuurverbinding. Dat leidt tot de conclusie dat de invulling van de oostelijke passage over het buiten-IJ belangrijker en kansrijker wordt en de passage over de Oranje sluizen en dwars door de bebouwing van Amsterdam-Noord kan vervallen. Gezien bebouwing en infrastructuur lijkt het niet haalbaar om hier een verbinding te realiseren. Dit gaat om een kleine lengte, ca. 3 km corridor minder. Dit levert vrijwel geen verandering op in hectaren.

KNV2

Het deel langs de afsluitdijk is ecologisch niet functioneel. In de huidige reconstructie van de afsluitdijk is deze ambitie niet meegenomen. Het is ecologisch sterk de vraag of soorten als waterspitsmuis en otter gebruik zouden maken van deze verbinding, ook wanneer er moeras aan toegevoegd zou kunnen worden. Dit zou afgestemd moeten worden met het rijk (ambitie grote wateren) en met de provincie Friesland, waarvan niet bekend is of zij de afsluitdijk ook als ecologische verbinding zien. Conform de huidige ambitie zouden daar 17 stapstenen van 1 ha (inrichting en verwerving), 5 stapstenen van 5 ha (aankoop en verwerving) en 11 km corridor (inrichting en verwerving) moeten worden gerealiseerd. Dit vermindert de oppervlakte met 47,5 ha.

KNV2	Opp ha minder	Totaal met normbedrag* €
Begrenzing	47,5	
Inrichting	47,5	950.000
Verwerving	47,5	2.250.000
		3.200.000

* N.b. Gezien de dijkomgeving zijn de bedragen voor verwerving en inrichting hier waarschijnlijk anders).

KNV1

Het gedeelte Nieuwendijk via NNN bosgebied t Ananas naar het Zwanewater (5 km) ligt in bollengebied, hier is nog niets gerealiseerd en het is daarmee niet ecologisch functioneel. Het voegt daarbij weinig toe ten opzichte van het iets Noordelijker gelegen deel van KNV1 dat Zwanewater en Zandpolders verbindt met Eendekooien en graslanden Odesluis en Schagerwad. Het voorstel is om dit deel van KNV1 te laten vervallen. Dit vermindert de oppervlakte met 17 ha.

KNV1	Opp ha minder	Totaal met normbedrag €
Begrenzing	17	
Inrichting	17	340.000
Verwerving	17	850.000
		1190.000

WNV1

De ecologische functionaliteit van een deel van de grote West-Friese natuurverbinding tussen de Weel en Boxwel, Egboetswater en eendekooi is laag. Er worden geen grote natuurgebieden verbonden en de omgeving is ecologisch weinig waardevol. Dit betekent dat 16 stapstenen van 1 ha (inrichting en verwerving), 5 stapstenen van 5 ha (aankoop en verwerving) en 5 km corridor (verwerving en inrichting) kan worden geschrapt, in totaal 43,5 ha.

WNV1	Opp ha minder	Totaal met normbedrag €
Begrenzing	43,5	
Inrichting	43,5	870000
Verwerving	43,5	2175000
		3045000

6.2.2 Aanpassingen verbindingen; voorstel toevoegen (deel) verbinding (NNV3, randmeren)

Voorstel voor het toevoegen van (delen van) een aantal natuurverbindingen op basis van de ecologische functionaliteit. De voorstellen zijn in figuur 3 met een (+) aangeduid.

NNV3

De verbinding loopt nu van de Marquette langs de rand van Heemskerk tot aan de waterberging bij Uitgeest (driehoek van Assem). Het voorstel is om deze natuurverbinding onder de A9 (waar reeds een ecopassage ligt en aan de oostzijde ook reeds een begrensde maar nog niet gerealiseerde stapsteen) door te trekken tot aan de natuurverbinding NNV4 (Alkmaardermeer Weijenbus – Buschendam - Assendelver Zeedijk). In het verleden was hier ook natuur voorzien, die is wegbezuinigd. Het gaat om een beperkte toevoeging van 1700 meter corridor, 1 stapsteen van 5 ha en 3 van 1 ha. Deze toevoeging kan zowel ten zuiden als ten noorden van de spoorlijn worden gerealiseerd.

NNV3	Opp ha meer	Totaal met normbedrag €
Begrenzing	9	
Inrichting	9	180000
Verwerving	9	450000
		630000

Nieuwe natuurverbinding: Randmeren (ANV5)

Voorgesteld wordt om een natuurverbinding toe te voegen; NNV5. Een natuurverbinding langs de randmeren van Naardermeer naar het oosten is logisch gezien de natuurwaarde van het IJmeer, Gooimeer en Eemmeer en de aanliggende gebieden die al verbonden zijn hiermee. Het is ecologisch al voor een groot deel functioneel. Hier lag in het verleden ook de robuuste natuurverbinding de Groene Ruggegraat, die is wegbezuinigd. Otter, ringslang, waterspitsmuis, amfibieën, moerasvogels en vissen zijn hier belangrijke doelsoorten.

Alleen de bebouwing van Huizen die tot aan het water loopt vormt op plekken nog een barrière. Met een gemeentelijk groenbeleid zou dit knelpunt kunnen worden verkleint. Hierbij is inrichting van de oever de belangrijkste maatregel. Per saldo zijn hiervoor geen extra hectaren nodig.

6.2.3 Aanpassingen verbindingen; aanpassen ambitie voor doelsoorten (ZNV1, ANV1, ANV4 & NNV4) en toevoegen deel ANV1

De natuurverbinding door de Haarlemmermeer is ecologisch gezien niet realistisch (motivatie zie 5.2 en hieronder).

Voorgesteld wordt om de ecologische ambitie aan te passen door:

- de otter en de ringslang niet meer als doelsoort op te nemen in ZNV1;
- de marterachtigen (hermelijn, wezel en boommarter) als doelsoorten op te nemen in ZNV1;
- de doelsoorten “kleine zoogdieren” verder te specificeren naar “waterspitsmuis” bij ZNV1

Hiermee samenhangend wordt voorgesteld, voor een goede ecologische infrastructuur voor otter, ook in relatie tot grote leef- en sleutelgebieden in Zuid-Holland, om de ambitie voor ANV1 (Omgeving Amsterdam – Westeinderplassen – Zuid-Holland) aan te passen en de otter als doelsoort toe te voegen ANV1 en het laatste, ontbrekende stukje Haarlemmerringvaart (zuidzijde) toe begrenzen als NNN-verbindingszone binnen verbinding ANV1.

In onderstaand tabel zijn de consequenties weergegeven voor ZNV1 wanneer de ecologische ambitie wordt aangepast. Per saldo hoeft er dan 396 ha minder te worden ingericht.

ZNV1	Opp ha minder	Totaal met normbedrag €
Begrenzing	335	
Inrichting	396	7.290.000
Verwerving	335	16.750.000
		24.040.000

Toelichting:

Otter en ringslang geen doelsoort.

In deze omgeving komt veel bebouwing, verkeer, vliegveld, recreatie en intensieve landbouw voor. Er zijn weinig grote natuurgebieden die met elkaar moeten worden verbonden. De huidige doelsoorten hebben juiste grote leefgebieden van goede kwaliteit nodig hetgeen niet realistisch is in deze omgeving. Het is daarom wenselijk om een aantal van de doelsoorten zoals otter en ringslang juist niet het gebied in te lokken, omdat dit een ecologisch “sink” is (verkeersslachtoffers, geen geschikte grote leefgebieden). Deze twee soorten komen nu nog niet voor in dit gebied en kunnen goed “omgeleid” worden via verbinding ANV1. Er zijn waarnemingen van deze soorten in ANV1.

Marterachtigen (hermelijn, wezel en boommarter) als doelsoorten opnemen.

Met het vervallen van de otter en ringslang als ambitie voor de natuurverbinding ZNV1, zou deze zich alleen nog richten op kleine zoogdieren, vogels, vissen en amfibieën (WKW). Daarmee zou het karakter van de natuurverbinding dermate veranderen dat de natuurverbinding niet meer geschikt zou zijn voor kleine marterachtigen. Zowel de hermelijn, wezel als de boommarter komen nu al voor in de Haarlemmermeer voor en maken gebruik van deze natuurverbinding. Zij zijn niet expliciet benoemd in de WKW omdat deze marterachtigen konden “meeliften” op de ontwerpregels van de

otter. Daarom is het noodzakelijk om ze op te nemen als doelsoort in de natuurverbinding ZNV1. De ecologisch optimale breedte van de corridor in de natuurverbinding ZNV1 blijft daarom vergelijkbaar: 50 meter breed.

De doelsoorten “kleine zoogdieren” verder te specificeren naar “waterspitsmuis”.

Kleine zoogdieren, amfibieën moerasvogels en vissen worden benoemd in de WKW voor ZNV1. Met het wegvallen van otter en ringslang en toevoegen van marterachtigen worden met name de water- en oeversgebonden soorten te weinig vertegenwoordigd. Daarom wordt hier (net als in andere profieltypen) voorgesteld om voor de kleine zoogdieren de waterspitsmuis als ecoprofiel op te nemen. Op basis daarvan kunnen de afmetingen en afstanden tussen sleutelgebieden en stapstenen in het gebied bepaald worden. Deze doelsoort is minder kritisch dan otter en ringslang waardoor de natuurverbinding beter is in te passen in de Haarlemmermeer en volstaat voor de migratie van de aanwezige diersoorten.

Voor naar schatting 54 km van ZNV1 moeten nog stapstenen worden ingericht. De 30 ha stapstenen vervallen (profieltype 5a), dit levert een vermindering van 571 ha op. Voor stapstenen van 1 ha om de 500 m en sleutelgebieden van 5 ha om de 2km is voor de nieuw voorgestelde ambitie (profieltype 5b) 175 ha nodig. Per saldo is het een vermindering van 396 ha.

ANV1

Voor ANV1 wordt voorgesteld om de otter als ambitie toe te voegen. Voor een goede ecologische infrastructuur voor otter, ook in relatie tot grote leefgebieden in Zuid-Holland, Laag-Holland en het Vechtplassengebied om de ambitie voor ANV1 (Omgeving Amsterdam – Westeinderplassen – Zuid-Holland) aan te passen en de otter als doelsoort toe te voegen. Dit heeft geen gevolgen voor de benodigde oppervlakte.

Voor een goede ontsluiting van Zuid Hollandse gebieden is begrenzing van het laatste, ontbrekende stukje Haarlemmerringvaart (zuidzijde) als NNN-verbindingszone ANV1 ook noodzakelijk. Het gaat hier om een traject van 5 km lengte langs de ringvaart (NNN gebied Westeinderplassen tot aan de Hanepoel (ZH)) Langs dit traject, dat over de grens tussen Noord- en Zuid-Holland loopt, liggen aan de Zuid-Hollandse zijde reeds en 4 natuurgebiedjes die als stapstenen kunnen functioneren. Het gaat daarom om een corridor van 5 km lengte, 5 stapstenen van 1 ha extra en 1 sleutelgebied van 5 ha extra. Per saldo gaat het om 12,5 ha extra in te richten NNN (in afstemming met Zuid-Holland).

ANV1	Opp ha toevoegen	Totaal met normbedrag €
Begrenzing	12,5	
Inrichting	12,5	250.000
Verwerving	12,5	625.000
		875.000

ANV4

Deze natuurverbinding is bedoeld voor de otter en verbind de oeverlanden van het Eemmeer met de groeve Oostermeent in het Gooi. Dit is voor de otter en andere natte soorten geen logische verbinding, zij vinden geen geschikt habitat in de overwegend droge zandgronden van het Gooi. Het is wel zinvol om voor fauna van het Gooi de verbinding met de lage graslanden van Eemland mogelijk te maken. Het gaat dan om marterachtigen zoals wezel, hermelijn, boommarter, bunzing, das,

eekhoorn en dergelijke. Het voorstel is om hier de ambitie en doelsoorten van de natuurverbinding te herzien. Dit levert per saldo geen besparing van hectaren op maar wel een aanpassing van de Wezenlijke Kenmerken en Waarden.

In samenhang met het potentiële belang van de oeverlanden van de randmeren vanaf het Naardermeer naar het oosten toe, als verbinding van natte doelsoorten van meren en laagveenmoerassen wordt een nieuwe verbinding voorgesteld (ANV5, zie 6.2.2).

NNV4

Deze verbinding loopt van de natuurgebieden rond het Alkmaardermeer langs de Assendelver Zeedijk naar het zuiden maar verbindt niet met een ander sleutelgebied. De ambitie zou daarom verlaagd kunnen worden. Voorgesteld wordt om de ambitie voor de Noordse woelmuis te laten vervallen. Dit betekent dat een leefgebied van 50 ha en 3 stapstenen van 5 ha (inrichting en verwerving) wegvalt.

NNV4	Opp ha minder	Totaal met normbedrag €
Begrenzing	65	
Inrichting	65	1.300.000
Verwerving	65	3.200.000
		4.500.000

Totaal aanpassingen hectare in paragraaf 6.2 cf. de voorgestelde beleidsaanpassingen

Totaal aanpassen	Opp ha minder	Totaal met normbedrag €
Begrenzing	504	
Inrichting	565	10.080.000
Verwerving	504	25.200.000
		35.280.000

6.3 Aanbevelingen over de inpassing van de natuurverbindingen in het natuurbeleid en de relatie met het PPLG

Natuurverbindingen blijken zeer belangrijk voor de biodiversiteit. Ze dragen bij aan de ruimtelijke samenhang en kwaliteit van natuurgebieden. De natuurverbindingen in het NNN zijn cruciaal omdat ze lokaal uitsterven en inteelt in kleine leefgebieden helpen compenseren, door herkolonisatie en genetische uitwisseling mogelijk te maken. Gebieden die klein en kwetsbaar zijn, verbinden we met elkaar, zodat alle gebieden samen kunnen functioneren als één groot natuurgebied.

In het NNN zijn de Natura 2000 gebieden opgenomen. Voor de soorten in deze N2000 gebieden (en daarmee NNN), waarvoor Nederland internationale verantwoordelijkheid draagt, is uitwisseling tussen de N2000 gebieden van belang voor hun voortbestaan. Ook voor het bereiken van de Gunstige Staat van Instandhouding, als doel opgenomen in het NPLG en PPLG, zijn deze verbindingen dus van groot belang.

De aanbeveling is om aan een aantal natuurverbindingen prioriteit te geven bij de realisatie vanwege hun belang voor de N2000 gebieden en de relatief hoge eisen die deze soorten stellen aan de verbindingen. De relatief hoge eisen van deze soorten uiten zich met name in omvang en kwaliteit van de verbinding. Het is voor deze natuurverbindingen extra van belang dat deze robuust zijn om de functionaliteit te waarborgen. In Noord-Holland liggen deze verbindingen in de Vechtstreek

(Oostelijke Vechtplassen – Naardermeer – Randmeren) en in Laag Holland (“van Kust tot Kust”). Het gaat daarbij om circa 350 ha natuurverbindingen die van direct belang zijn voor de Vogel- en Habitatrichtlijn (Analyse GSVI VHR doelstellingen, provincie Noord-Holland 2024).

Maar ook de verbindingen met andere NNN gebieden dragen hieraan bij, omdat de N2000 soorten daar ook kunnen voorkomen. Op die manier is de hele NNN belangrijk voor de kwaliteit van de N2000 gebieden. Overige natuurverbindingen zoals in de Kop, West-Friesland, omgeving Amsterdam, Binnenduinrand en de Haarlemmermeer, zijn wat kleiner van omvang en/of kennen geen internationaal beschermingsregime. Deze kleinere NNN-gebieden liggen vaak erg versnipperd (in sterk verstedelijk gebied) waardoor natuurverbindingen nodig zijn om een robuuste eenheid in het NNN te behouden. De kleinere gebieden kennen echter doelsoorten die minder hoge eisen stellen aan omvang en kwaliteit van de natuurverbinding. Hier zijn natuurverbindingen van groot belang om isolatie van gebieden (soorten) te voorkomen en deze verbindingen zijn ook meer geschikt om te combineren met andere functies. Voor de realisatie kan worden gedacht aan het instrument van groen-blaauwe dooradering (GBDA), overeenkomsten agrarische natuur en landschapsbeheer (ANLB), KRW maatregelen als natuurvriendelijke oevers of een nevenfunctie zoals waterberging. Ook recreatief medegebruik is vaak mogelijk en kan belangrijk zijn voor het draagvlak om de natuurverbindingen in stand te houden.

Gezien vanuit de toekomstige opgave voor het landelijk gebied, zoals die wordt uitgewerkt in het PPLG is het daarom van belang om, naast de inhoudelijke aanpassingen zoals voorgesteld in 6.2, ook onderscheid te maken tussen robuuste monofunctionele natuurverbindingen, met name ter verbinding van N2000 gebieden en natuurverbindingen met mogelijkheden voor medegebruik in de rest van de provincie. De planologische borging van beide type verbindingen als NNN via de omgevingsverordening blijft noodzakelijk ten behoeve van een duurzaam ruimtelijk NNN.

6.4 Aandachtspunten bij het gebruik van dit advies en het realiseren van verbindingen in de praktijk

Dit advies bevat een inschatting van het aantal hectaren dat realistisch gezien nodig is voor het ecologisch redelijk functioneren van de natuurverbindingen voor de in de WKW's benoemde doelsoorten. Dit deskundigenoordeel is door ecologen met gebiedskennis gedaan, maar het blijft een inschatting op hoofdlijnen. We schatten in dat de foutmarge tientallen hectares kan betreffen.

Daarnaast is belangrijk om aan te geven dat de in dit advies benoemde geraliseerde verbindingen (geel in figuur 2) alleen op hoofdlijnen zijn bekeken. Dat betekent dat specifieke knelpunten en barrières niet zijn bekeken. Het zal zeker nodig zijn om in de gele trajecten nog faunamaatregelen te nemen bij bijvoorbeeld bruggen en wegen.

Indien voorstellen voor wijzigingen van het beleid voor natuurverbindingen worden overgenomen zal dit moeten worden doorvertaald in de beschrijving van de wezenlijke kenmerken en waarden van de natuurverbindingen.

Bij het realiseren van de verbindingen in de praktijk zijn er de volgende aandachtspunten mee te geven;

- Is het nodig om alles te begrenzen? Verbindingen hoeven niet altijd volledig begrensd te zijn als NNN. Stapstenen en ook corridors kunnen gecombineerd worden met andere functies, zoals water. Koppeling met groenblauwe dooradering lijkt ook mogelijk, met name voor de corridors.

- Veel van de te begrenzen stapstenen zijn klein en liggen verspreid. Er zal veel samenwerking en overleg met particuliere grondeigenaren en organisaties nodig zijn voor de realisatie. Ervaring leert dat de TBO's in de praktijk niet positief staan ten opzichte van het beheer van verspreid liggende kleine natuurgebieden.

Versiehistorie van advies

- 0.1 14-03-2023 op basis van plan van aanpak (R. de Ridder)
- 0.2 16-03-2023 resultaten ingevoegd (C. Capendale)
- 0.3 16-03-2023 resultaten en conclusies geschreven (R. de Ridder)
- 0.4 16-03-2023 profieltypen update, NNN profiel kaart toegevoegd (C. Capendale)
- 0.5 17-03-2023 tweede lezing J. van der Veldt
- 1.0 20-03-2023 definitieve versie tbv D. Ket en M. Verrijdt.
- 1.1 22-02-2023 fouten in ha ZNV1 en verschil begrenzing en verwerving ingepast (C. Capendale)
- 2.0 27-03-2023 tekst aangepast op versie 1.1 (R. de Ridder)
- 2.1 06-04-2023 tekst aangepast n.a.v. gesprek over de beleidsadvisering en PPLG met M. Heesakkers, A. Bijlmer. (R. de Ridder).
- 2.2 01-08-2024 Tekst aangepast op aanpassing ambitie verbindingen Haarlemmermeer omgeving, gevolgen voor wkw's en omgevingsverordening, VHR, prioritering verbindingen, Fouten in ecoprofieltypen verbeterd. Voorgelegd aan tegenlezers.
- 2.3 26-08-2024 Reactie tegenlezers versie 2.2 verwerkt. Verklarende woordenlijst toegevoegd.

Literatuur en informatie

Alterra, 2001. Handboek Robuuste Verbindingen; ecologische randvoorwaarden. Wageningen, Alterra, Research Instituut voor de Groene Ruimte, incl TOVER, ontwerpprogramma voor natuurverbindingen.

Bij12. Kennisdocumenten soorten

C.C. Vos, J.M. Baveco, M. van der Veen 2005. Robuuste Verbindingen; een nadere onderbouwing van de ontwerpregels. Wageningen, Alterra, Alterra rapport 1206.

Ontsnippering.nl

PNH 1999. Groene wegen. Een leidraad voor inrichting en beheer van ecologische verbindingzones in Noord-Holland.

PNH omgevingsverordening; kaart natuurverbindingen en WKW; wezenlijke kenmerken en waarden voor de natuurverbindingen

PNH 2022; Stafstuk Groen natuurverbindingen dd. 14 maart 2022 (Cathy Krantz), incl. plan van aanpak natuurverbindingen versie 3 en brochure natuurlijk verbinden (bureau Waardenburg)).

Sweco 2022. Ecologische analyse IVOT gebied. i.o.v. PNH

Waardenburg 2021. Brochure natuurverbindingen

Bijlage 1: Werkkaart stapstenen en leefgebieden verdeeld over de nog niet gerealiseerde natuurverbindingen, zoals aangegeven in de profieltypen.

Bijlage 2 Verklarende woordenlijst en jargon

Corridor: lijnvormig landschapselement van een verbinding. Functioneel gezien een strook land die zodanig is ingericht en wordt beheerd, dat planten en dieren zich bij voorkeur via deze strook verplaatsen in plaats van daarbuiten. De overlevingskans is er groter, waardoor grotere afstanden worden afgelegd.

Habitat: verzameling kenmerken die bepalend zijn voor de groei (door geboorte en sterfte) van een lokale populatie van een soort. De kwaliteit van de habitat bepaalt de kans op sterfte en op nakomelingen en is afhankelijk van voedselbronnen, schuilplaatsen en nestgelegenheid.

Habitatnetwerk: stelsel leefgebieden waartussen uitwisseling (via dispersie) van individuen mogelijk is.

Leefgebied: concrete ruimtelijk afgrensbare plek, die voldoet aan de voorwaarden voor leven en voortplanten van een soort.

Netwerkpopulatie: stelsel deelpopulaties in een habitatnetwerk die door uitwisseling van individuen een eenheid vormen

NNN: Natuurnetwerk Nederland

PPLG: Provinciaal programma landelijk gebied

Sleutelgebied: leefgebied waarin een sleutelpopulatie kan voorkomen.

Sleutelpopulatie: grote deelpopulatie in een netwerkpopulatie met een in verhouding zeer kleine kans op uitsterven bij een geringe inkomende dispersie (namelijk 5% in een periode van 100 jaar bij 1 immigrant per generatie)

Stapsteen: klein leefgebied binnen een verbinding die de dispersiestroom op gang houdt.

WKW: Wezenlijke kenmerken en waarden; beschrijving van de te beschermen waarden van de natuurgebieden en natuurverbindingen die onderdeel zijn van het NNN

Bijlage 3: Stappenplan Analyse kleinschalige NNN-opgave (<0,5 ha)

Kleinschalige NNN-restantopgave

Bij het programmeren van de realisatie NNN is niet alleen de hoeveelheid hectares van belang maar ook de hoeveelheid dossiers (eigenaren). De helft van het aantal eigenaren vertegenwoordigt minder dan 2,5% van het areaal restantopgave (± 100 ha in totaal). De dossierkosten voor de realisatie van al deze kleine oppervlakten drukken daardoor onevenredig zwaar op het totaal realisatiebudget en staan dus niet altijd in verhouding tot het doelbereik. Het probleem van het kleinschalig NNN-eigendom is benoemd als één van de knoppen om aan te draaien om het NNN-budget zo doelmatig mogelijk in te zetten.

Over de hele NNN verspreid liggen grondeigendommen van 0,5 ha en kleiner. Soms zijn het percelen die geen rol van betekenis spelen bij het behalen van het natuurdoel maar soms zijn het percelen die ondanks hun kleine oppervlak wel een cruciale rol spelen in het doelbereik. Daarom is het van belang om te weten wáár de betreffende grondeigendommen liggen en wat hun rol is binnen het betreffende NNN-gebied. Hierbij zijn de volgende stappen aan de orde:

Stap 1: in beeld brengen van locaties van < 0,5 ha grondeigendommen;
Stap 2: de functie die het vervult binnen het betreffende NNN-gebied;
Stap 3: te ondernemen actie bepalen.

Voor wat betreft stap 2, het bepalen van de functie van het grondeigendom binnen het NNN, is de locatie zeer belangrijk. Er zijn verschillende criteria om de functionaliteit te bepalen:

- **Robuustheid: aanliggend, inliggend en vrijliggend**
Volledig door NNN omsloten vlakken tellen als *inliggend* en vervullen een rol in de robuustheid van het NNN. Dit geldt ook voor eilandjes in vaarlandpolders waarbij de watergangen zelf geen NNN zijn (bijv. eilandjes Oostzanerveld). *Aanliggende* vlakken liggen aan de buitenkant van het NNN-object en leveren daardoor vaak een minimale of geen bijdrage aan de robuustheid van het NNN-object. In sommige gevallen is een aanliggend vlak echter wel van groot belang voor de robuustheid van een NNN-object. Een vrijliggend vlak komt maar weinig voor maar is denkbaar. Voor deze vlakken geldt hetzelfde afweging als de aanliggende vlakken. “Grijs gebied” tussen de verschillende categorieën is denkbaar en komt ook voor. In dat geval moet er nader onderzoek gedaan worden.
- **Functionaliteit: ecologisch, beheertechisch of anderszins**
Soms is het grondeigendom onmisbaar om het totale NNN-object te laten functioneren. Dat kan zijn vanwege peilopzet of omdat het grondeigendom onmisbaar is om het gehele object goed te beheren. In deze stap wordt beschreven of en welke functie het vlak vervult binnen een NNN-eenheid.

Op basis van de ligging en functionaliteit van het grondeigendom is één van de volgende acties mogelijk:

1. Handhaven binnen NNN als ‘te realiseren NNN’
2. Herbegrenzing (ontgrenzen)
3. Wijziging status op Voortgangskaart NNN
4. Apart uitwerken (maatwerk)

ad 1. Handhaven binnen NNN als 'te realiseren NNN'

Dit dossier gaat mee in de realisatie-opgave voor een gebied en volgt het 'normale' realisatiespoor

Ad 2. Herbegrenzen

Dit dossier wordt ontgrensd volgens het herbegrenzingspoor

Ad 3. Wijzigen status op voortgangskaart

Soms is er bij een dossier al sprake van de bestemming natuur en voldoen de huidige inrichting en gebruik al. Dan volstaat het om de voortgangskaart aan te passen het perceel van 'rood' naar 'groen' te zetten.

Ad 4. Apart uitwerken (maatwerk)

Soms voldoet een dossier wel aan de natuurvoorwaarden van NNN of vervult het een functie binnen het NNN, maar kunnen de bestemming en werkingsgebied niet worden veranderd. Dit is bijvoorbeeld het geval bij begraafplaatsen of sommige sportterreinen. Hoe hiermee om te gaan moet per geval worden uitgewerkt. Er is dan sprake van maatwerk.

Advies

voor Annemieke Bijlmer, Folke Blok en Hilde van der Wal (Provincie Noord-Holland)
van Unieke Franssen, Jasper Kennis en Georges Dictus
datum 18 april 2025
inzake Advies ANLb binnen het NNN
zaaknr 11023199

1 Achtergrond en adviesvraag

- 1.1 De Provincie Noord-Holland staat voor de taak om binnen de provinciegrenzen de afgesproken hoeveelheid natuur in het Natuurnetwerk Nederland (hierna: NNN) te realiseren. Daarbij is het de vraag hoe de subsidie voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer in de provincie (hierna: ANLb-subsidie of kortweg ANLb) zich tot het NNN verhoudt. U heeft ons gevraagd daarover te adviseren.
- 1.2 De hoofdvraag die u aan ons gesteld heeft is: is het mogelijk om de ANLb-subsidie toe te passen in NNN en wat zijn daarbij de juridische aandachtspunten?
- 1.3 In dit advies zullen wij antwoord geven op deze hoofdvraag. Wij beginnen dit advies met een samenvatting van onze bevindingen.

2 Samenvatting

Is het mogelijk om de ANLb-subsidie toe te passen in NNN en wat zijn daarbij de juridische aandachtspunten?

- De aanwijzing van NNN-gebied houdt in dat er specifieke wezenlijke kenmerken worden bepaald die een gedetailleerd beschermingsregime genieten. ANLb omvat een “leefgebiedenbenadering” die grofmaziger van aard is en niet alle mogelijke wezenlijke kenmerken erkent. Met andere woorden, een subsidieontvanger kan voldoen aan de ANLb-voorwaarden, terwijl hij niet de wezenlijke kenmerken beschermt en dus niet voldoet aan de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn.
- Het NNN-beschermingsregime geldt voor een kadastraal perceel of zelfs slechts voor een deel ervan. ANLb-subsidieontvangers mogen binnen hun

eigen grond in een bepaalde mate kiezen waar zij agrarisch beheer toepassen. Dit strookt niet met de precieze aanwijzing van NNN-gebieden.

- Het enkel inzetten van ANLb als middel om te bewerkstelligen dat NNN-gronden beschermd worden verhoudt zich hoe dan ook niet met de Omgevingswet, het Besluit kwaliteit leefomgeving en de provinciale Omgevingsverordening, aangezien deze regelgeving bepaalt dat NNN planologisch beschermd moet worden.
- Het voorgaande vormt ook de reden waarom het niet voldoende is om, naast het verstrekken van ANLb-subsidie, een kwalitatieve verplichting op te leggen. Dat is immers geen planologische borging.
- Indien het bevoegd gezag ervoor kiest om ANLb te verstrekken voor een stuk grond dat deel uitmaakt van het NNN, dan rijst de vraag hoe om te gaan met de toedeling van functies aan locaties. Immers, als de planologische bestemming "natuur" is, dan verhoudt dit zich niet tot de subsidievoorwaarde dat het moet gaan om landbouwgrond. Als voor de bestemming "agrarisch" (al dan niet met waarden) wordt gekozen, dan zullen per geval en per gemeente regels moeten worden geformuleerd die precies aansluiten op de bescherming van de wezenlijke kenmerken van dit stuk NNN-grond. De gebruikelijke regels die bij een agrarische bestemming gelden, beschermen immers de wezenlijke kenmerken niet.
- Het is dus in sommige gevallen mogelijk om ANLb te verstrekken voor gronden binnen NNN, maar het vraagt veel tijd en inzet om de gevallen te bepalen waarbij dit mogelijk is en om vervolgens te verzekeren dat zowel in overeenstemming met de Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn, alsmede de Omgevingswet, gehandeld wordt.
- Het verstrekken van een ANLb-subsidie voor NNN-gronden kan daarnaast leiden tot discussies over dubbele subsidiëring als de betreffende gronden waarvoor de ANLb-subsidie wordt verstrekt ook al (eerder) zijn afgewaardeerd vanwege functiewijziging naar natuurgrond en daarvoor reeds SKNL-subsidie (of een gelijksoortige (afwaarderings)subsidie) is ontvangen. Het verstrekken van ANLb voor de met SKNL afgewaardeerde gronden die de functieverandering naar natuur hebben ondergaan (of voor NNN-gronden die via vergelijkbare subsidies zijn gerealiseerd), is in strijd met de geldende subsidieregels. ANLb kan immers slechts voor landbouwgronden worden verstrekt. Het cumuleren van beide subsidies voor dezelfde grond kan daardoor eveneens tot staatssteunrisico's leiden.

3 **Waarvoor is ANLb bedoeld?**

- 3.1 ANLb is neergelegd in de Uitvoeringsregeling natuur- en landschapsbeheer Noord-Holland 2016-2021 (hierna: SVNL). ANLb kan door gedeputeerde staten van de provincie worden verstrekt voor een project met beheeractiviteiten gericht op behoud en versterking van leefgebieden. Leefgebieden zijn gedefinieerd als in het Natuurbeheerplan begrensde *landbouwgronden* die een geschikte omgeving vormen of kunnen vormen voor planten of dieren. Landbouwgrond is grond waarop een landbouwactiviteit wordt uitgeoefend, alsmede landschapselementen op of grenzend aan die grond die ter beschikking van de landbouwer of de andere gebruiker van landbouwgrond staan.¹ Voor de goede orde merken wij op dat reguliere pacht hier ook onder valt.
- 3.2 ANLb kan worden aangevraagd door een vereniging met volledige rechtsbevoegdheid bestaande uit landbouwers en andere grondgebruikers van landbouwgrond.² Om voor ANLb in aanmerking te komen, moet de vereniging onder meer een certificaat agrarisch natuurbeheer bezitten.³ Dit is een verklaring van de provincie waarmee een agrarisch collectief bepaalde kwaliteitseisen voor beheer, organisatie en administratie garandeert. Voor subsidie komen in aanmerking de kosten voor het uitvoeren van beheeractiviteiten, gedeelde inkomsten voor het uitvoeren van beheeractiviteiten en transactiekosten.⁴ De hoogte van de subsidie is afhankelijk van het aantal hectares per leefgebied.⁵ Aan de subsidie is de verplichting verbonden dat de uitvoering plaatsvindt in deze leefgebieden.⁶
- 3.3 Kortom: hoewel ANLb voorziet in het realiseren van leefgebieden (zijnde natuurdoelen) op landbouwgrond, en daarmee de inkomensderving die met de lagere opbrengst samenhangt compenseert, is de subsidie niet bedoeld voor natuurgronden of voor omvorming van landbouwgronden naar natuurgronden. De leefgebieden-benadering sluit niet aan op de bescherming van de wezenlijke kenmerken. Door de subsidiesystematiek waarbij subsidie wordt toegekend voor het aantal hectares landbouwgrond, worden subsidieontvangers ook niet aangezet tot het omvormen van landbouwgronden naar natuurgronden. Zij krijgen immers alleen subsidie voor (natuurbeheer op) landbouwgrond.

¹ Artikelen 3.2 en 1.1 SVNL. Zie ook de toelichting bij artikel 3.2: "*Er zijn vier agrarische leefgebieden en één categorie voor water. De vier leefgebieden komen overeen met de agrarische natuurtypen van de Index Natuur en Landschap: open grasland, open akkerland, natte dooradering en droge dooradering.*"

² Artikel 3.1 SVNL.

³ Artikel 3.4 lid 21 SVNL.

⁴ Artikel 3.5 SVNL.

⁵ Artikel 3.7 SVNL en artikel 3.14 SVNL.

⁶ Artikel 3.11 SVNL.

4 Omgevingsrechtelijke aspecten van ons advies

- 4.1 De aan ons voorgelegde (hoofd)vraag komt, kort samengevat, er op neer dat u advies wenst over de inzet van ANLb als beheerinstrument in NNN-gebied, al dan niet met aanvullende maatregelen. Voor wij deze vragen beantwoorden, is het nodig dat wij eerst kort enkele opmerkingen maken over NNN in het algemeen.

Natuurnetwerk Nederland

- 4.2 Het NNN betreft gebieden die op grond van de toenmalige Wet natuurbeheer zijn aangewezen als beschermd natuurgebied. Veel van deze gebieden waren hiervoor al deel van de ecologische hoofdstructuur (meestal aangeduid als EHS-gebieden), maar pas bij de invoering van de Wet natuurbeheer is de aanwijzing als NNN wettelijk vastgelegd. De gedachte achter de EHS- en NNN-gebieden is dat er een samenhangend landelijk ecologisch netwerk moet zijn. De aanwijzing van NNN kan zien op percelen, maar ook op delen van percelen.

Het NNN is niet hetzelfde als Natura 2000-gebied. De aanwijzing van Natura 2000-gebieden geschiedt op een andere grondslag, en soms ook om andere redenen. De meeste Natura 2000-gebieden maken wel deel uit van het NNN, maar NNN-gebieden zijn lang niet altijd Natura 2000-gebied.

- 4.3 De totstandbrenging (en instandhouding) van het NNN is een instrument waarmee Nederland invulling geeft aan de verplichtingen die voortvloeien uit onder meer het Verdrag van Bonn, het Verdrag van Bern en de Vogelrichtlijn (hierna: Vrl) en de Habitatrichtlijn (hierna: Hrl). Die verplichtingen strekken tot het bevorderen van biodiversiteit door bescherming te bieden aan bedreigde dier- en plantensoorten en maatregelen te nemen om deze in een gunstige staat van instandhouding te houden en te brengen.⁷
- 4.4 Het is daarom nodig om zowel naar het Nederlandse recht als naar het Europese recht te kijken. Daarover het volgende.

Nationale wet- en regelgeving

- 4.5 Sinds 1 januari 2024 worden NNN-gebieden aangewezen op grond van artikel 2.44, vierde lid, Omgevingswet jo. paragraaf 7.3.1 van het Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl). Artikel 7.6, eerste lid, Bkl bepaalt dat NNN-gebieden bij omgevingsverordening worden aangewezen. Daarover bepaalt artikel 7.8 Bkl het volgende:

⁷ J. Verbeek, *Gebiedsbescherming in de Wet natuurbescherming*, Zutphen: Uitgeverij Paris 2016, p. 33.

1. Bij omgevingsverordening worden in het belang van de bescherming, instandhouding, verbetering en ontwikkeling van de wezenlijke kenmerken en waarden van het natuurnetwerk Nederland regels gesteld over:

- a. regels in omgevingsplannen als bedoeld in artikel 4.2, eerste lid, van de wet; en*
- b. projectbesluiten als bedoeld in artikel 2.23, eerste lid, aanhef en onder a, onder 4°, van de wet.*

2. De regels verzekeren in ieder geval dat de kwaliteit en oppervlakte van het natuurnetwerk Nederland niet achteruitgaan, dat de samenhang tussen de gebieden van het natuurnetwerk wordt behouden en dat, als binnen het natuurnetwerk activiteiten worden toegelaten die nadelige gevolgen kunnen hebben voor de wezenlijke kenmerken of waarden van het natuurnetwerk, deze gevolgen tijdig worden gecompenseerd, zodanig dat de kwaliteit, oppervlakte en samenhang van het natuurnetwerk behouden blijven.

3. (...)

- 4.6 In de provincie Noord-Holland is hier invulling aan gegeven in de Omgevingsverordening NH2022 (hierna: de Omgevingsverordening).⁸ Bijlage 6 van de Omgevingsverordening bevat de wezenlijke kenmerken en waarden van de gebieden die als NNN zijn aangewezen.
- 4.7 Artikel 6.53, eerste lid, Omgevingsverordening bepaalt dat omgevingsplannen die betrekking hebben op NNN-gebieden, regels moeten bevatten die gericht zijn op de bescherming, instandhouding, verbetering en ontwikkeling van de wezenlijke kenmerken en waarden en dat deze moeten verzekeren dat de kwaliteit, oppervlakte en samenhang niet achteruitgaan, alsmede dat de samenhang tussen de NNN-gebieden wordt behouden. Deze taak ligt bij de gemeenteraden als planwetgever. Het eerste lid ziet op gebieden waar het natuurnetwerk of de natuurverbinding al is gerealiseerd. Het tweede lid van dit artikel bepaalt dat voor een locatie waar het natuurnetwerk Nederland of de natuurverbinding nog niet is gerealiseerd en die nog in gebruik is voor een andere functie dan natuur, geldt dat een omgevingsplan regels bevat die in ieder geval inhouden dat realisatie van de wezenlijke kenmerken en waarden niet verder wordt belemmerd.
- 4.8 Artikel 6.53 Omgevingsverordening bepaalt niet dat NNN-gronden specifiek de bestemming “natuur” in het omgevingsplan moeten hebben. Strikt genomen zouden deze gronden dus ook een andere planologische bestemming kunnen hebben, als er maar sprake is van regels die gericht zijn op de bescherming, instandhouding, verbetering en ontwikkeling van de wezenlijke kenmerken en waarden en dat deze moeten verzekeren dat de kwaliteit, oppervlakte en samenhang niet achteruitgaan alsmede dat de samenhang tussen de NNN-gebieden wordt behouden, of regels die de realisatie van de wezenlijke kenmerken en waarden niet verder wordt belemmeren.

⁸ Uiteraard is het NNN ook in de Omgevingsvisie opgenomen, maar de concrete normen volgen uit de Omgevingsverordening.

4.9 Hoewel een gemeenteraad dus in theorie de NNN-gebieden niet als “natuur” hoeft te bestemmen in de omgevingsplannen, zou het niet goed voor te stellen zijn dat hij bewust voor een andere bestemming zou kiezen. Omgevingsplannen worden voor een groot deel volgens een bepaalde standaard vormgegeven, en het bevordert de rechtszekerheid als gekozen wordt voor bestemmingen die het beste aansluiten bij wat het toegestane en bedoelde gebruik van de gronden is. Bij een natuurbestemming is de koppeling met de bescherming van de wezenlijke kenmerken logisch en relatief eenvoudig te verwoorden. Stel dat gekozen zou worden voor de bestemming “agrarisch gebruik”, dan zou in het omgevingsplan verduidelijkt moeten worden dat hier het gebruik dat normaliter gezien wordt als agrarisch gebruik, niet is bedoeld. Dat leidt tot verwarring. Gemeenteraden moeten dan bovendien veel extra regels op maat vaststellen om toch de wezenlijke kenmerken van het NNN te beschermen. Het is daarom praktischer en duidelijker om de bestemming “natuur” voor de beoogde gronden na te streven en in het omgevingsplan op te nemen. Een andere mogelijkheid zou “agrarisch met waarden” kunnen zijn, maar ook daarbij zal door de gemeentelijke planwetgever op maat moeten worden bepaald welk planologisch gebruik wel en niet toegestaan is.

4.10 De toelichting bij het eerste en tweede lid van artikel 6.53 Omgevingsverordening luidt:

Lid 1

De bijzondere natuurwaarden en de enorme biodiversiteit van het Natuurnetwerk Nederland zijn van grote betekenis voor een gezonde leefomgeving. Om de biodiversiteit te vergroten, is een sterk natuurnetwerk met hoge natuurwaarden van groot belang. In het eerste lid is daarom bepaald dat omgevingsplannen met betrekking tot het natuurnetwerk Nederland of de natuurverbindingen gericht moeten zijn op de bescherming, instandhouding, verbetering en ontwikkeling van de wezenlijke kenmerken en waarden. Ook moeten deze plannen verzekeren dat de kwaliteit, oppervlakte en samenhang van het natuurnetwerk Nederland en de natuurverbindingen niet achteruit gaan. Een omgevingsplan dat ziet op het natuurnetwerk Nederland of een natuurverbinding zal de hiervoor genoemde doelen - bescherming, instandhouding, verbetering en ontwikkeling van de wezenlijke kenmerken en waarden - dus tot uitdrukking moeten brengen in de regels van het omgevingsplan [onderstreping toegevoegd].

Lid 2

Het tweede lid betreft een uitzondering op de verplichting om een omgevingsplan met betrekking tot het natuurnetwerk Nederland of de natuurverbindingen te richten op de in het eerste lid genoemde doelen. Die uitzondering geldt voor een locatie binnen het natuurnetwerk Nederland of de natuurverbindingen waar het natuurnetwerk Nederland of de natuurverbinding nog niet is gerealiseerd en die nog in gebruik is voor een andere functie dan natuur. Een dergelijke locatie is dus wel

reeds begrensd als natuurnetwerk Nederland of als natuurverbinding, maar nog niet als zodanig ingericht. Deze locaties hebben veelal nog een andere functie dan natuur, zoals agrarisch bedrijf, niet-agrarisch bedrijf of recreatiewoning. Met het tweede lid wordt geregeld dat de huidige toegestane functies en bebouwing in het natuurnetwerk Nederland of de natuurverbindingen kunnen blijven voortbestaan, maar dat tegelijkertijd de realisatie van de wezenlijke kenmerken en waarden niet verder wordt belemmerd of onmogelijk wordt gemaakt. Een gebied dat deel uitmaakt van het natuurnetwerk Nederland dient immers, ondanks de bestaande functies, te worden beschermd. De provincie zet zich momenteel in om de niet gerealiseerde delen van het NNN om te zetten naar gerealiseerde NNN door deze gebieden in te richten naar het ambitietype zoals is beschreven in de wezenlijke kenmerken en waarden van de verschillende gebieden. In dit proces faciliteert de provincie waar dat nodig is, bijvoorbeeld door het omzetten van agrarische gronden naar natuur. [onderstreping toegevoegd]

- 4.11 Uit het voorgaande volgt dat de gebieden die tot het NNN behoren planologisch moeten worden beschermd en dat dit beschermingsregime (binnen de kaders van de Omgevingswet en het Bkl) in de Omgevingsverordening is opgenomen.
- 4.12 Dit leidt wat ons betreft al tot een eerste deelconclusie: de nationale wetgeving en de daarop gebaseerde provinciale verordening schrijven voor dat een gebied dat als NNN is aangewezen, planologisch moet worden beschermd. Het is aangewezen om voor deze grond de bestemming natuur in het omgevingsplan op te nemen, althans in ieder geval de daarbij passende regels.

Europees recht

- 4.13 Naast (en in zekere zin: boven) de planologische bescherming op grond van ons nationale recht, is uiteraard het Europese recht van belang. Daarover het volgende.
- 4.14 Op grond van artikel 6, eerste lid, Hrl moet Nederland "de nodige" instandhoudingsmaatregelen treffen voor gebieden die op grond van de Hrl zijn aangewezen. In artikel 4, vierde lid, Vrl is een vergelijkbare bepaling opgenomen. Het doel van de instandhoudingsmaatregelen van artikel 6, eerste lid, Hrl is het behalen en behouden van een gunstige staat van instandhouding (artikel 6, eerste lid, jo. artikel 1 sub a Hrl).⁹ De lidstaten mogen zelf kiezen welke maatregelen ze nemen. Uit artikel 6, eerste lid, Hrl blijkt dat de instandhoudingsmaatregelen de vorm kunnen aannemen van "passende wettelijke, bestuursrechtelijke of op een overeenkomst berustende maatregelen" en "zo nodig" de vorm van "passende beheersplannen".

⁹ Art. 1, sub a) instandhouding: een geheel van maatregelen die nodig zijn voor het behoud of herstel van natuurlijke habitats en populaties van wilde dier- en plantensoorten in een gunstige staat van instandhouding als bedoeld in de letters e) en i).

- 4.15 Bij gebieden die “op grond van de Hrl” zijn aangewezen denken we in beginsel aan Natura 2000-gebieden, maar aangezien met het aanwijzen van NNN-gebieden óók uitvoering gegeven wordt aan de verplichtingen uit de Hrl en Vrl, geldt de jurisprudentie van het EU-Hof over Natura 2000-gebieden hier ook. Deze jurisprudentie wordt later in dit advies besproken.
- 4.16 De vraag is vervolgens: moeten de lidstaten de gebieden die zij als NNN aanwijzen de bestemming “natuur” geven, en/of moeten er ook privaatrechtelijke maatregelen worden genomen, of kan het werken met de ANLb-subsidie voldoende zijn om aan de hiervoor genoemde bepalingen te voldoen? Deze vraag moet volgens ons als volgt worden beantwoord.
- 4.17 De tekst van artikel 6, eerste lid, Hrl bepaalt dat lidstaten de nodige instandhoudingsmaatregelen moet treffen. Deze maatregelen behelzen zo nodig passende specifieke of van ruimtelijke ordeningsplannen deel uitmakende beheersplannen en passende wettelijke, bestuursrechtelijke of op een overeenkomst berustende maatregelen, die beantwoorden aan de ecologische vereisten van de typen natuurlijke habitats van bijlage I en de soorten van bijlage II die in die gebieden voorkomen. Het woordje “of” is hierbij onderstreept om te benadrukken dat hier keuzes gemaakt kunnen worden. De Nederlandse wetgever heeft de vorm, waarmee we invulling geven aan deze Europeesrechtelijke verplichtingen gekozen door te bepalen dat instandhoudingsmaatregelen in het omgevingsplan worden opgenomen. Daarmee is de Nederlandse regelgeving qua inhoud niet strenger dan de Europese normen voorschrijven, maar is slechts een keuze gemaakt in de manier waarop we dit regelen.
- 4.18 Het is in ieder geval duidelijk dat het enkel werken met de ANLb-subsidie niet voldoende is om aan de instandhoudingsmaatregelen te voldoen. Wij wijzen in dat kader naar het arrest van het EU-Hof van 25 november 1999, waarin de overweging staat dat zogenoemde “agromilieumaatregelen”, in dat geval contracten tussen de Franse staat en landbouwers, hoe dan ook geen doeltreffende aanvulling van de beschermingsregeling vormen vanwege het feit dat ze een vrijwillig karakter hebben.¹⁰ Hoewel het agrarisch natuurbeheer vandaag de dag in Nederland een serieus stelsel met controles, certificering en boetes omvat, doet dat niet af aan het feit dat een subsidierelatie een vrijwillige relatie is. ANLb is een subsidie waarbij het verrichten van activiteiten niet kan worden afgedwongen, maar deze alleen stimuleert, laat staan dat die niet is gericht op het realiseren en in stand houden van natuur, ook al zijn aan de subsidie verplichtingen verbonden. Dat ligt anders dan bij het opleggen van kwalitatieve verplichtingen in combinatie met planologische bescherming.

¹⁰ HvJEU 25 november 1999, zaak C-96/98, ECLI:EU:C:1999:580.

- 4.19 Los daarvan wijst de door ons geraadpleegde jurisprudentie van het EU-Hof erop dat ook om andere redenen niet volstaan kan worden met enkel het toepassen van de ANLb-subsidie. Zo is er een arrest waaruit volgt dat een regeling die niet voor alle landbouwgronden gold en die ook geen specifieke verwijzing naar de in artikel 4 Vrl bepaalde ornithologische overwegingen bevatte, niet als 'passende maatregelen' (die op grond van de Hrl en Vrl verplicht zijn) kwalificeerde.¹¹ Het vormde ook geen coherent geheel, zo overwoog het EU-Hof, en dat is wel nodig om aan de richtlijnen te voldoen. De richtsnoeren uit de mededeling van de Europese Commissie over beheer van Natura 2000-gebieden wijzen in dezelfde richting.¹²
- 4.20 In dat kader vermelden wij ook een recent arrest over een Griekse zaak waarin werd geoordeeld dat artikel 4, leden 1 en 2, Vrl en artikel 6 Hrl verplichten om voor elke speciale beschermingszone¹³ individuele instandhoudingsdoelstellingen en beschermingsmaatregelen vast te stellen ten aanzien van alle in bijlage I bij de Vrl vermelde vogelsoorten die in het gebied voorkomen en geregeld voorkomende trekvogels, alsmede hun leefgebied.¹⁴ Wij betwijfelen of de ANLb-verplichtingen in de praktijk zo precies zijn en zo ver reiken. Dit lichten wij toe.
- 4.21 Hoewel ANLb wel uitgaat van beheer waarbij leefgebieden in stand gehouden moeten worden ten behoeve van diersoorten waarvoor Nederland op grond van de Vrl en Hrl de internationale verplichting heeft om de staat van instandhouding te verbeteren of te behouden, menen wij dat de subsidieverplichtingen in het overgrote deel van de gevallen onvoldoende specifiek zijn en onvoldoende aansluiten op de wezenlijke kenmerken. U heeft ons in overweging gegeven dat bijvoorbeeld de verplichtingen ten aanzien van kruiden- en faunarijk grasland in alle gebieden in Nederland dezelfde verplichtingen vanuit de subsidieverstreking kennen, terwijl de wezenlijke kenmerken per (deel van) perceel kunnen verschillen. Daar waar het agrarische gebruik precies aansluit bij wat een soort nodig heeft, kan zo'n subsidie(verplichting) wellicht de juiste prikkel zijn om het benodigde leefgebied te realiseren en te behouden, maar zekerstellen doet een subsidieverplichting dat niet. Het betreft een vrijwillige subsidierelatie, waarbij een subsidieontvanger bovendien nog kan "schuiven" binnen diens areaal. Bovendien geldt dat het agrarische gebruik van de gronden geen negatief effect mag hebben op alle precies omschreven soorten en habitattypen. Sterker nog, het agrarische gebruik zou de staat van instandhouding moeten verbeteren of behouden. Die kans is – vooral bij gronden die meerdere te beschermen soorten en habitattypen rijk is – erg klein.

¹¹ HvJEU 13 december 2007, ECLI:EU:C:2006:569.

¹² Mededeling van de Commissie van 21 november 2018, C(2018) 7621 over Beheer van Natura-2000-gebieden, de bepalingen van artikel 6 van de habitatrichtlijn (92/43/EEG). Weliswaar wijst de titel op Natura 2000-gebieden, maar aangezien het ook gaat over het voldoen aan de verplichtingen van de Hrl en Vrl is dit ook van toepassing op NNN-gebieden.

¹³ Hoewel de term speciale beschermingszone ziet op Natura 2000-gebieden menen wij dat toch met deze jurisprudentie rekening gehouden moet worden, aangezien lidstaten bij het (laten) aanwijzen van NNN-gebieden ook uitvoering beogen te geven aan de Vrl en Hrl.

¹⁴ HvJEU 12 september 2024, ECLI:EU:C:2024:733.

- 4.22 Zelfs al zou er precies aansluiting bestaan tussen de subsidiebeschikkingen en de soorten en hun leefgebieden die op grond van de Hrl en Vrl beschermd moeten worden – hetgeen wij dus niet aannemelijk achten – dan signaleren wij nog een (aanvullend) juridisch risico als alleen het instrument van de ANLb wordt ingezet om de (Europese) doelstellingen te behalen. Dat lichten we hierna toe.
- 4.23 Uit de Vrl en de Hrl en de jurisprudentie van het EU-Hof volgt niet expliciet dat een lidstaat geen privaatrechtelijke middelen kan inzetten in het licht van artikel 6 Hrl en artikel 4 Vrl, of dat een lidstaat verplicht is om maatregelen langjarig planologisch te borgen. Echter, het EU-Hof lijkt wel een probleem te zien in maatregelen die enkel een vrijwillig karakter hebben en niet doelgericht zijn en/of geen coherent geheel vormen.

Tussenconclusie

- 4.24 Gelet op het voorgaande zien wij dus twee aanzienlijke juridische risico's als (alleen) met ANLb gewerkt wordt: ten eerste wordt niet aan de nationale wetgeving (de Omgevingswet, het Bkl en de provinciale omgevingsverordening) voldaan en ten tweede lijkt dit niet in lijn te zijn met de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn.
- 4.25 De voornoemde nationale wetgeving en de daarop gebaseerde provinciale verordening schrijven voor dat een gebied, wil het kwalificeren als NNN, planologisch moet worden beschermd. Het is aangewezen om voor deze gebieden de bestemming natuur in het omgevingsplan op te nemen.

5 Is ANLb een geschikt subsidie-instrument om de provinciale doel- en taakstelling binnen het NNN te bereiken?

- 5.1 Deze vraag moet gelet op het voorgaande ontkennend worden beantwoord. ANLb is bedoeld voor (beheer van) landbouwgronden en de hoogte daarvan is afhankelijk van de omvang van deze gronden. Los van het specifieke (en vooral: theoretische) geval waarin natuurbeheer van agrarische grond precies datgene is wat nodig is om de wezenlijke kenmerken en de beschermde plant- en diersoorten te beschermen en te behouden, of de realisatie daarvan niet verder te belemmeren, kunnen deze landbouwgronden in beginsel niet als natuurgrond in de zin van NNN worden bestempeld (zie hiervoor hfd. 4). De vraag of er gronden zijn waarbij de behoefte van de te beschermen waarden precies samenvalt met agrarisch natuurbeheer van de grond vergt een zeer casuïstische beoordeling en zover reikt dit advies niet. Onze inschatting is echter dat het in de regel zo is dat de in het NNN te beschermen planten- en diersoorten niet allemaal gebaat zijn bij agrarisch natuurbeheer.¹⁵ In een klein aantal gevallen zal het wellicht mogelijk zijn om de wezenlijke kenmerken van een gebied te beschermen met agrarisch natuurbeheer, maar dan nog is de

¹⁵ Zie ook randnummers 4.19-4.21 van dit advies.

subsidierelatie vrijwillig en moet de planologische bescherming nog steeds geborgd worden.

- 5.2 Met het oog hierop verhoudt het (enkel) verstrekken van ANLb zich niet goed tot de (bestuurlijke) wens om landbouwgronden daadwerkelijk om te vormen naar natuurgrond (en te laten kwalificeren als NNN). Wij zijn daarom van mening dat ANLb geen geschikt instrument is om de provinciale doel- en taakstelling binnen het NNN te bereiken. Daarmee zou immers subsidie worden verstrekt voor een doel dat niet in overeenstemming is met het (bestuurlijke) voornemen om landbouwgronden naar natuurgronden om te vormen.

Als het doel is om landbouwgrond om te vormen naar natuurgrond, dan is de subsidie voor functieverandering een geschikt(er) middel. Die subsidie is opgenomen in de Uitvoeringsregeling subsidie kwaliteitsimpuls natuur en landschap Noord-Holland (hierna: SKNL). De subsidie voor functieverandering wordt (onder meer) verstrekt voor de functieverandering van landbouwgrond in natuurterrein.¹⁶ De subsidie wordt verstrekt onder de voorwaarde dat een kwalitatieve verplichting op het perceel tot stand komt.¹⁷ Wij merken op dat de subsidie voor functieverandering niet kan worden verstrekt voor zover op de landbouwgrond nog verplichtingen rusten op grond van ANLb.¹⁸

- 5.3 Het is ook niet goed mogelijk om ANLb te verstrekken voor NNN-gronden waarop een kwalitatieve verplichting rust om de grond niet te gebruiken of te doen gebruiken als landbouwgrond. Dan zou immers subsidie worden verstrekt voor agrarische (beheer)activiteiten op deze gronden die in strijd zijn met de op die gronden rustende kwalitatieve verplichting. Dat is niet doelmatig. Andersom is het ook niet mogelijk om in het kader van verstrekking van ANLb zelf een dergelijke kwalitatieve verplichting aan de subsidieontvanger op te leggen, omdat de subsidieontvanger door de (beheer)activiteiten op de landbouwgronden onverwijld in strijd zou handelen met die verplichting.¹⁹

6 Is ANLb-subsidie op afgewaardeerde NNN-gronden mogelijk; risico's op dubbele subsidiëring en staatssteun?

- 6.1 Bij de beantwoording van deze vraag gaan wij er vanuit dat met "afgewaardeerde NNN-gronden" bedoeld wordt dat het gronden betreft die eerder planologisch als agrarische grond waren bestemd en die thans de bestemming "natuur" hebben

¹⁶ Artikel 15 SKNL.

¹⁷ Artikel 19 SKNL. De kwalitatieve verplichting houdt in dat de eigenaar van de grond de betreffende grond niet te gebruiken of laat gebruiken als landbouwgrond en overigens datgene nalaat wat de ontwikkeling van het te realiseren natuurbeheertype dan wel landschapsbeheertype en de daaropvolgende instandhouding daarvan op de desbetreffende grond in gevaar brengt of verstoort.

¹⁸ Artikel 16a sub d SKNL.

¹⁹ ANLb blijft daarom een vrijwillig karakter houden, zoals besproken in randnummers 4.16-4.18 van dit advies.

gekregen en de eigenaren van de gronden in verband met de financiële gevolgen van die herbestemming (bijvoorbeeld als gevolg van waardevermindering of inkomstenverlies) subsidie hebben ontvangen.

- 6.2 Het verstrekken van een ANLb-subsidie voor NNN-gronden kan leiden tot discussies over dubbele subsidiëring als de betreffende gronden waarvoor de ANLb-subsidie wordt verstrekt ook al (eerder) zijn afgewaardeerd (vanwege functiewijziging naar natuurgrond) en daarvoor reeds SKNL-subsidie (of een gelijksoortige (afwaarderings)subsidie) is ontvangen.
- 6.3 Zowel de ANLb (als onderdeel van de SVNl) als de SKNL kwalificeren als staatssteun, maar beide regelingen zijn door de Europese Commissie goedgekeurd.²⁰ Voor “functieverandering” kan conform de SKNL-goedkeuring rechtmatig subsidie worden verstrekt (ter compensatie van het waardeverlies van de grond), mits alle landbouwactiviteiten op de grond definitief worden beëindigd omdat er natuur wordt aangelegd.²¹ Voor die natuurgrond kan daarna dus geen ANLb-subsidie meer worden verstrekt, omdat de ANLb-subsidie alleen kan worden verstrekt voor (beheeractiviteiten op) landbouwgronden. In zoverre lijkt cumulatie tussen ANLb en de SKNL (juridisch) dus uitgesloten. Het verstrekken van ANLb voor de met SKNL afgewaardeerde gronden die de functieverandering naar natuur hebben ondergaan of voor NNN-gronden die via vergelijkbare subsidies zijn gerealiseerd²², is in strijd met de geldende subsidieregels. Het niettemin in strijd met de subsidieregels verstrekken van beide subsidies voor dezelfde grond kan daardoor eveneens tot staatssteunrisico's leiden.

7 Afsluiting

- 7.1 Voor onze conclusies verwijzen wij naar onderdeel 2 van dit advies.
- 7.2 Wij zijn vanzelfsprekend bereid ons advies nader toe te lichten en denken graag mee over de te zetten vervolgstappen.

* * *

²⁰ Het goedkeuringsbesluit SKNL is te vinden onder SA.37960 en is voor het laatst gewijzigd en goedgekeurd onder nummer SA.101117. Het goedkeuringsbesluit SVNl is te vinden onder SA.37961 en is voor het laatst gewijzigd en goedgekeurd onder nummer SA.56811.

²¹ Vgl. het goedkeuringsbesluit SKNL (SA.37960), punten 16, 20 en 66 .

²² Zoals via aankoopsubsidies, waaronder de Uitvoeringsregeling subsidie pachtafkoop en aankoop van NNN-terreinen Noord-Holland 2024.

Bijlage 5: Leidraad voor ontgrenzen van NNN-gronden

Doel

De komende jaren zullen er nieuwe gronden aan het NNN worden toegevoegd. Dit vloeit voort uit:

- Het besluit om 300 ha binnenduinrand te gaan begrenzen;
- De VHR analyse, waaruit blijkt dat de doelen met de huidige N2000 en NNN gebieden niet gehaald worden;
- En de verplichting om het restant van de NNN verbindingen in te richten.

Aangezien er een saldo nul-principe geldt voor het totale NNN gebied in de provincie, betekent dit dat er ook gronden moeten worden ontgrensd. Dit memo is een leidraad om te bepalen welke gronden en percelen in aanmerking komen om te ontgrenzen.

Uitgangspunten leidraad

1. Bij de beoordeling of een kavel geschikt is om te ontgrenzen is het bestaande afwegingskader (*Werkwijze voor herbegrenzing van gronden voor NNN, versie 3, 29 november 2021*) de basis. Een kavel moet laag scoren op de ecologische criteria van dit afwegingskader, om in aanmerking te komen voor een ontgrenzing en in één van de volgende categorieën passen:
 - Lage ecologische waarde (hoge vervangbaarheid, veelvoorkomende abiotische factoren)
 - Een lage ecologische potentie (ongunstige, moeilijk te beïnvloeden omgevingsfactoren)
 - Ecologische potentie die door middel van andere instrumenten**, zoals het Bijzonder Provinciaal Landschap (BPL) of ANLb-subsidie met een Kwalitatieve Verplichting (KV), buiten het NNN kan worden gerealiseerd.
2. In het afwegingskader staat de ecologische toets van de kavel voorop, daarnaast kunnen overige beleidsaspecten worden meegewogen. Voor het ontgrenzen dragen de volgende aspecten positief bij aan de beoordeling:
 - a. De ontgrenzing leidt niet tot vergroting van de restopgave NNN;
 - b. De percelen liggen niet in Natura 2000-gebied;
 - c. De ontgrenzing leidt niet tot aantasting van de robuustheid en kwaliteit van het resterende NNN en de Natura 2000-gebieden. Abiotische omstandigheden worden hierin meegenomen zoals waterkwaliteit, waterpeil, bemesting, stikstof;
 - d. De gronden zijn niet de afgelopen 10 jaar begrensd;
 - e. De ontgrenzing zorgt ervoor dat er ANLb-gronden uit het NNN gaan met inachtneming van het gestelde onder a t/m c;
 - f. De gronden kunnen na de ontgrenzing als agrarisch worden gebruikt (mogelijk met ANLb wanneer daar potentie voor is);
 - g. De percelen zijn onderdeel van de huiskavel van een agrarisch bedrijf
 - h. Percelen binnen het NNN die als natuur zijn ingericht, maar zonder SNL-beheersubsidie, zogenaamde paarse gronden, zoals recreatieschappen, gronden van waterschappen of RODS-gebieden, worden voor paarse gronden “uitgeruild”;
 - i. Er is draagvlak voor ontgrenzing bij de grondeigenaar/ in gebiedsproces.

Let op: Niet al de bovenstaande aspecten hoeven te zijn afgevinkt om in aanmerking te komen voor een ontgrenzing. Het is wel zo dat hoe meer aspecten er van toepassing zijn, hoe kansrijker het perceel is om in aanmerking te komen.

Ad a) Indien er gebieden worden ontgrensd die op de voortgangskaart met groen als “ingerichte natuur” zijn aangegeven, wordt de resterende opgave vergroot.

Er is op dit moment een financieel tekort om het NNN af te ronden (alle aangewezen gronden aankopen, inrichten en beheren). In de realisatiestrategie zijn focusgebieden aangewezen om de belangrijkste VHR-doelen te kunnen halen. Er wordt met voorrang gewerkt aan de Natura 2000-gebieden en de gebieden daaromheen, aangevuld met enkele kansrijke gebieden voor NNN-realisatie. Het NNN buiten de focusgebieden en de Binnenduinrand kunnen voor 2050 alleen worden afgerond als er extra geld komt. Op dit moment is dat budget er nog niet en heeft het daarom de voorkeur om gronden te ontgrenzen die nog niet zijn verworven (rood op de voortgangkaart) of nog niet zijn ingericht (oranje op de voortgangkaart). Wanneer er extra budget is, hoeft met dit aspect geen of minder rekening te worden gehouden (afhankelijk van het bedrag dat wordt toegekend)

Ad b) In Europese regelgeving is vastgelegd dat er geen teruggang mag optreden van de VHR-doelen in de N2000-gebieden. Door de NNN-status worden de N2000-gebieden planologisch beter beschermd en komen de SNL gelden ook ten goede aan het gebied. Zonder NNN-status op N2000 wordt het op gebiedsniveau lastiger om (systeem)maatregelen te treffen en om de abiotische condities te verbeteren. Denk aan hydrologische isolatie en aan de gevolgen van bemesting etc. Dit betekent: niet ontgrenzen binnen N2000 tenzij de realisatie van natuurdoelen met andere beleidsinstrumenten kan worden geborgd.

Ad c) In het afwegingskader alinea 2.2. Onder 3 staat het belang van robuustheid, samenhang en abiotiek van een gebied beschreven. Bij ontgrenzingen mag dit niet worden aangetast.

Ad d) De afgelopen jaren zijn er wel gebieden begrepsd die ecologisch van beperkte waarde zijn en niet in de focus gebieden liggen. Als we deze gronden nu weer gaan ontgrenzen dan kan dat voor belanghebbenden vervelend zijn. Als overheid ben je dan niet betrouwbaar en consequent. Er is onder "aspect d" een termijn van 10 jaar genoemd, maar dit is geen harde grens. Het zal altijd gaan om maatwerk en draagvlak in het gebied.

Ad e) In de huidige NNN-gebieden van de provincie NH liggen nog gronden met een agrarische bestemming. Het gaat zowel om reguliere landbouwgronden als om gronden met ANLb. GS besluit: na 2027 geen ANLb in het NNN. Deze instrumenten moeten in het vervolg nog nader beschreven worden met kansen, risico's ect. Deze instrumenten moeten in het vervolg nog nader beschreven worden met kansen, risico's ect

Ad f) Ten behoeve van de 300 hectare NNN in de Binnenduinrand, zullen voornamelijk bollen-en andere agrarische gronden worden begrepsd. Er is in Noord-Holland een bollenconcentratiegebied van 11.000 hectare aangewezen. Op het bestuurlijke overleg van 23 mei 2024 is een stevige inspannings- en resultaatsverplichting gemaakt om bollenconcentratiegebied dat wordt ontgrensd waar mogelijk te compenseren. Daarnaast is op het overleg de verwachting (niet de intentie) uitgesproken dat het begrenzen van de 300 hectare in de Binnenduinrand niet ten koste zal gaan van de oppervlakte aan landbouwgrond in de provincie. Verkleinen van agrarische gebied ligt in algemene zin politiek en maatschappelijk gevoelig.

Ad g) In de bedrijfsvoering van een agrariër vormt de huiskavel een zeer belangrijke rol. Dit mag worden meegewogen bij het zoeken naar percelen die geschikt zijn om te ontgrenzen. De huiskavel wordt gedefinieerd als "het samenstel van aaneengesloten percelen, erf met stallen en weilanden waarop de beweiding plaats kan vinden, dat wordt begrepsd door de percelen in gebruik bij derden of door niet overschrijdbare openbare wegen en waterwegen"

Ad h) De recreatieschappen willen een klein deel van hun gebieden met lage ecologische waarden (parkeerplaatsen, festivalterreinen en ontvangstgebieden) ontgrenzen. De recreatiegebieden staan als gerealiseerd op de voortgangkaart in de kleur paars (ingerichte natuur zonder SNL). Het heeft uit oogpunt van de huidige financiën (zie ook ad a) en het niet vergroten van de restopgave, de voorkeur

om paarse gebieden onderling uit te ruilen en slechts beperkt in te zetten voor de ontgrenzing ten behoeve van de binnenduinrand.

Ad i) In het coalitieakkoord staat op pagina 16: "Waar dit [het afmaken van het NNN] gevolgen heeft voor huidige functies zoeken we met de sector naar passende oplossingen. Dit gebeurt op basis van vrijwilligheid, tenzij het algemeen belang in het geding is

Praktische indeling in meest kansrijke gronden om te ontgrenzen

Als we met onze kennis van de zoekgebieden en de bovengenoemde uitgangspunten door onze oogbrowsers naar Noord-Holland kijken, kunnen we in zijn algemeenheid de volgende categorisering aangeven in de mate waarin gronden kansrijk zullen zijn om te ontgrenzen:

A. Meest kansrijk: nog niet gerealiseerde NNN + lage ecologische waarde en potentie*;

B. Minder kansrijk:

B1. Nog niet gerealiseerde NNN + natuurdoelen kunnen op andere wijze dan NNN worden geborgd (voorbehoud instrumentarium borgen natuurdoelen **)

B2. Gerealiseerde NNN + lage ecologische waarde en potentie* (o.a. recreatiegebieden, bepaalde kruiden- en faunarijke graslanden)

B3. Nog niet gerealiseerde NNN + N2000 aangewezen als Vogelrichtlijngebied (en geen Habitatrichtlijngebied) + natuurdoelen kunnen op andere wijze dan NNN worden geborgd (voorbehoud instrumentarium borgen natuurdoelen **)

B4. Gerealiseerde NNN + natuurdoelen kunnen op andere wijze dan NNN worden geborgd (voorbehoud andere wijze van borgen natuurdoelen**)

B5. Gerealiseerde NNN + N2000 aangewezen als Vogelrichtlijngebied (en geen Habitatrichtlijngebied) + natuurdoelen kunnen op andere wijze dan NNN worden geborgd (voorbehoud instrumentarium borgen natuurdoelen**)

C. Niet kansrijk: voldoet niet aan eerdergenoemde kaders en uitgangspunten.

*Met lage natuurwaarde of potentie wordt bedoeld dat het gebied niet bijdraagt aan de Wezenlijke Kenmerken en Waarden (WKW) of VHR-doelen, en dat er qua doelsoorten geen sprake is van aantasting van de zogenaamde itz-criteria: (internationaal bijzonder, dalende trend in aantallen, en zeldzaamheid). Dat ontgrenzing geen negatieve impact heeft op natuurgebieden in de omgeving.

**Bij het ontwikkelen van instrumentarium voor het borgen van natuurdoelen van ontgrensde NNN-percelen kan gedacht worden aan ANLb varianten eventueel in combinatie met een kwalitatieve verplichting, Bijzonder Provinciaal Landschap (BPL) en mogelijk andere nog te ontwikkelen instrumenten. Woningbouw kan bv. op sommige plekken een bedreiging vormen voor de natuurdoelen wanneer gebieden ontgrensd worden.

Aandachtspunten bij overstappen van NNN naar ANLb:

- Alleen bij de zwaardere pakketten van het ANLb zullen de gewenste natuurdoelen behaald dan wel behouden blijven. Het ANLb moet duurzaam geborgd kunnen worden met KV en langjarig ANLb contract voor weidevogelbeheer.
- Op dit moment wordt nog uitgezocht of en hoe dat het beste juridisch kan worden geborgd.

Maatwerk

Tenslotte moet worden opgemerkt dat deze leidraad met uitgangspunten en categorisering moet worden gebruikt als een globale richtlijn en als een overzicht van de belangrijkste overwegingen bij een beoordeling van een kavel. Bij een eerste onderzoek naar de potentiële kavels is gebleken dat elk kavel weer unieke eigenschappen en omstandigheden kent dat ook het reeds lopende gebiedsproces een rol speelt. Maatwerk zal bij de afweging dus altijd nodig zijn.

Daarnaast zal ook de beschikbaarheid van gronden om te ontgrenzen een rol gaan spelen. De gevraagde hoeveelheid zal per jaar gelijk moeten oplopen met de omvang van de gronden die dat jaar in de binnenduinrand beschikbaar zijn gekomen voor begrenzen. Persoonlijke en financiële omstandigheden van grondeigenaren zijn van invloed op de vraag of en wanneer deze hun gronden willen ontgrenzen. Als dit proces te lang gaat duren kan de provincie besluiten om gedwongen te gaan ontpachten. Vooralsnog is dat besluit nog niet genomen.

Bijlage 6: Anlb in NNN

De NNN-realisatiestrategie herbevestigt het besluit om geen nieuwe periode Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) binnen het Natuurnetwerk Nederland mogelijk te maken. Tegelijkertijd wordt de einddatum van 1 januari 2029 losgelaten voor NNN buiten focusgebieden (mits dit geen pachtgronden zijn van TBO's). Hier werken we per gebied uit waar welke instrumenten – inclusief nieuwe instrumenten vanuit het ANB – het beste kunnen worden ingezet. In deze bijlage wordt deze keuze toegelicht.

Voorgaande besluitvorming

Juni 2017 (934521/934522) – vaststelling van het ontwerp-natuurbeheerplan 2018

In het natuurbeheerplan 2018 wordt aangekondigd dat er na 2021 geen ANLb meer mogelijk wordt gemaakt binnen het NNN.

November 2019 (1175373/1256430) – overeenkomst verkenningsjaar biodiversiteitsdoelen en beheerdoelen binnen het Natuurnetwerk Nederland

In drie deelgebieden (Eilandspolder-West, polder Mijzen en Wormer- en Jisperveld) wordt een pilot gestart om uit te zoeken hoe biodiversiteits- en beheerdoelen kunnen worden gehaald binnen het NNN (verkenningjaar). Onderdeel hiervan is te kijken of het mogelijk is om met duurzaam ANLb invulling te geven aan de natuurdoelen binnen het NNN.

Januari 2022 (1757821/1759355) – verlenging van ANLb binnen NNN

Het college besluit:

- alsnog in de periode 2023-2028 subsidie voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer (ANLb) op percelen gelegen in het Natuurnetwerk Nederland (NNN) mogelijk te maken;
- na 2028 geen ANLb-subsidie meer te verstrekken binnen het NNN en met de ontvangers van deze subsidie in gesprek te gaan om in genoemde periode de NNN realisatie op deze percelen te voltooien.

N.a.v. deze besluiten is een brief aan Provinciale Staten gestuurd (1757820/1757821) waarin de bevindingen uit de pilot (verkenningjaar) worden gedeeld. De pilot wordt beëindigd en ondergebracht in integrale gebiedsprocessen voortkomend uit de Realisatiestrategie NNN (2020).

Probleemschets

Bij de discussie rondom wel of niet doorzetten van ANLb binnen NNN spelen onderstaande overwegingen en argumenten een rol:

1. *Afronden van het NNN vereist borging van de natuurfunctie*

- ANLb is, net als SNL, een vrijwillige regeling die geen langjarige borging biedt voor het natuurdoel. Voor een langjarige borging van de natuurfunctie is het planologisch vastleggen van de functie natuur noodzakelijk (middels Omgevingsvisie en -plan) vaak aangevuld met een privaatrechtelijke borging door middel van een Kwalitatieve Verplichting (KV) op het perceel. ANLb gaat echter uit van de agrarische functie van het perceel waar het op wordt aangevraagd. De agrarische functie in het omgevingsplan beïnvloedt de (on)mogelijkheden voor aanpassing van onder andere waterpeilen en mestgift.
- Wanneer de aanvrager geen ANLb meer wil, kan na elk beheerjaar het contract opgezegd worden en kan de agrariër terug omschakelen naar regulier agrarisch gebruik.

Daarmee is het beheer voor de natuurfunctie van een perceel dus niet langer geborgd dan in het ANLb contract is vastgelegd.

- Uit het advies van Pels-Rijcken (2025) over ANLb binnen NNN blijkt dat het toepassen van ANLb binnen NNN zorgvuldig moet worden benaderd. Het advies stelt dat:

ANLb is bedoeld voor (beheer van) landbouwgronden. [...] Los van het specifieke (en vooral: theoretische) geval waarin natuurbeheer van agrarische grond precies datgene is wat nodig is om de wezenlijke kenmerken en de beschermde plant- en diersoorten te beschermen en te behouden, of de realisatie daarvan niet verder te belemmeren, kunnen deze landbouwgronden in beginsel niet als natuurgrond in de zin van NNN worden bestempeld. De vraag of er gronden zijn waarbij de behoefte van de te beschermen waarden precies samenvalt met agrarisch natuurbeheer van de grond vergt een zeer casuïstische beoordeling en zover reikt dit advies niet.

Voor VHR doelen voor de grutto en andere weidevogels is het de moeite waard om ANLb in NNN te overwegen. Voor vochtig weidevogelgrasland (N13.01) geldt dat agrarisch natuurbeheer vaak samengaat met de natuurdoelen, of zelfs cruciaal is om de natuurdoelen te halen. In dit geval wijst Pels op de juridische uitdaging om publiekrechtelijke borging te regelen via het ANLb. Het vraagt veel inzet van gemeentes om de publieke borging te regelen via het omgevingsplan:

De oorzaak hiervan is dat de langdurige borging van de Wezenlijke Kenmerken en Waarden (WKW's) op de NNN-percelen waar ANLb op wordt uitgegeven moeilijk te regelen is. ANLb kan namelijk alleen worden verstrekt op percelen met een agrarische functie. Om op deze percelen toch de WKW's te kunnen beschermen en behouden naast de agrarische functie zou de agrarische bestemming moeten worden aangevuld met specifieke regels.

De privaatrechtelijke borging betreft het sluiten van een realisatieovereenkomst en het vestigen van een KV. Binnen deze privaatrechtelijke borging bestaat ook de mogelijkheid om ANLb toe te kennen.

Oftewel, de agrarische functie is lastig in te regelen in het omgevingsplan door gemeenten of provincie (via een projectbesluit) en de ambtelijke inschatting is dat er risico ontstaat op rechtsongelijkheid binnen het NNN als voor bepaalde eigenaren een agrarische functie is toegestaan en voor anderen niet. Maar, het is niet onmogelijk en biedt een alternatief dat makkelijker is in te passen in de bedrijfsvoering, de kans op onteigening verkleint en boeren meer aan boord houdt om een rol te spelen in natuurbeheer.

- Bij de jaarlijkse aanlevering van provinciale NNN-realisatie-cijfers t.b.v. de Voortgangsrapportage Natuur (VRN) naar het Rijk (over de voortgang van het Natuurpact) wordt expliciet vermeld dat percelen waar ANLb op wordt uitgegeven, niet als gerealiseerd mogen worden gerapporteerd. Over oppervlakte ANLb wordt in de VRN apart gerapporteerd als zijnde geen bestaande natuur en geen NNN vanwege het vrijwillige karakter en gebrek aan planologische borging van de ANLb-contracten. Hiermee wordt realisatie voor die onderdelen van het NNN onmogelijk waarmee we de bestuurlijke afspraken met het Rijk niet nakomen.

2. *We halen de natuurdoelen niet*

- Als gevolg van de stikstofcrisis en Natuurherstelverordening wordt het steeds urgenter om het beheer in en rondom de N2000-gebieden, waar veel van het ANLb ligt, te sturen op het behalen van de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) doelen. Veel van deze doelen vragen een dusdanig beheer en inrichting, dat van landbouwkundig gebruik en/of

mestgift geen sprake meer kan zijn, zowel op het betreffende perceel als in de directe omgeving vanwege het uitstralende effect (b.v. veenmosrietlanden of veenmoeras).

- Beheer ten behoeve van weidevogeldoelen kan vaak wel goed uitgevoerd worden in combinatie met landbouwkundig gebruik. In de huidige situatie wordt dat in delen van het NNN dan ook gedaan middels ANLb. Het afschaffen van het ANLb binnen NNN leidt echter niet automatisch tot overstap naar en realisatie van een perceel met functie natuur. Agrariërs kunnen, in afwachting van NNN-realisatie, over gaan op regulier gebruik, waarmee de natuurwaarden die de afgelopen decennia zijn beschermd door de inzet van de agrariërs verdwijnen. Om dit te voorkomen, en om boeren tijd te geven hun bedrijfsvoering aan te passen, maken we beheerafspraken met grondeigenaren met ANLb binnen het NNN (NNN-realisatiestrategie beleidskeuze 4 t/m 6).
- Het label ANLb biedt mestplaatsingsruimte omdat het perceel in de mestadministratie als 'landbouw' opgevoerd mag worden. Deze mest wordt weliswaar niet (geheel) op het perceel zelf afgezet maar meestal wel op nabijgelegen percelen waarbij de totale stikstof-uitstoot en fosfaatbelasting in de omgeving gelijk blijft. Dat kan nadelig zijn voor de ontwikkeling van kwetsbare natuurtypen in de omgeving.
- De monitoring en het beheer van het ANLb is anders geregeld dan die voor het SNL. Het beheer via het ANLb-stelsel wordt op gebiedsniveau gepland terwijl dat voor het SNL aan iedere natuurbeheerder zelf is. De samenhang tussen verschillende ANLb-beheerders wordt door de agrarisch collectieven dus op gebiedsniveau in kaart gebracht terwijl het SNL-stelsel de aansturing op niveau van beheerder of het natuurcollectief organiseert. Indien een gebied uit veel individuele beheerders bestaat, wordt aansturing op gebiedsniveau voor sommige natuurdoelen (m.n. weidevogels) ingewikkelder.

3. *Draagvlak voor natuurbeheer neemt af/ beheer moet op niveau blijven binnen het NNN*

- Er is sprake van een strijdigheid in de gewenste omvang van mestplaatsingsruimte. Voor de bedrijfsvoering van de meeste ANLb bedrijven is voldoende mestplaatsingsruimte noodzakelijk. Het natuurbeheer, ook het weidevogel beheer, is vaak gericht op het verminderen van de hoeveelheid mest per oppervlakte.
- SNL-vergoeding is anders opgebouwd dan de ANLb vergoeding. De SNL gaat uit van afgewaardeerde gronden met een natuurfunctie en geeft een vergoeding die 84% van de beheerkosten dekt. De ANLb-vergoeding is gebaseerd op beheerkosten, inkomstenderving en transactie kosten. Dit verschil in opbouw leidt tot verschil in hoogte van de subsidie. ANLb vormt vaak een onmisbaar onderdeel van de bedrijfsvoering van een agrariër. Wanneer deze inkomstenbron wegvalt of verandert, kan dat (vergaande) gevolgen voor het bedrijf hebben.
- Een deel van de ANLb-contracten binnen NNN ligt op pachtgronden en pachters kunnen geen SNL-vergoeding aanvragen. Dat betekent dat de agrariër (feitelijk uitvoerende beheerder) is uitgesloten van de mogelijkheid voor beheersubsidie wanneer ANLb wegvalt. De vergoeding moet dan via de grondeigenaar lopen, bijvoorbeeld in de vorm van een lage(re) pacht of de beheersubsidie moet doorgesluisd worden van grondeigenaar naar beheerder. Als deze beheerders behouden moeten worden voor het beheer van het gebied vraagt dat overleg tussen verpachtende partij en pachter.

Financiële consequenties

Het is in generieke zin niet mogelijk aan te geven of ANLb of SNLbeheer voor de provincie goedkoper uitpakt. De hoogte van de beheervergoedingen en de verhouding van bijdragen vanuit EU, Rijk en provincie verschillen per ANLb contract, SNL pakket en andere subsidieregelingen. Ook de nieuwe instrumenten die vanuit het ANB beschikbaar zullen komen en de verwachte extra maatregelen voor grutgebieden zullen deze kostenverhoudingen beïnvloeden.

Conclusie

Het advies is om het in 2016 ingezette beleid door te zetten. Dit zorgt namelijk voor een zo snel mogelijke verbetering van de randvoorwaarden voor het halen van de VHR doelen. We streven naar eenduidige beheerafspraken en natuurkernen waarbinnen de hydrologie en andere randvoorwaarden voor natuurherstel gerealiseerd kunnen worden. Daarnaast willen we de nieuwe mogelijkheden die het ANB gaat bieden maximaal benutten.

Als het gaat over weidevogeldoelstellingen (ambitietype N13.01, vochtig weidevogelgrasland), hoeft ANLb in specifieke gevallen (zwaar agrarisch natuurbeheer) qua doelbereik niet onder te doen voor SNL. Daar waar dat past is ons streven om ANLb buiten het NNN in te zetten in aanvulling op SNL. Daarmee bereiken we dat we de agrarisch beheerders behouden in de gebieden en maximaal gebruik maken van de (nog te ontwikkelen) instrumenten voorkomend uit het ANB. Zo geven we vorm aan het intensieve weidevogelbeheer dat nodig is voor de grutto. ANLb biedt daar een extra optie voor boeren die makkelijker is in te passen in de bedrijfsvoering. Het voorstel is dan ook om buiten de focusgebieden, op gebiedsniveau te streven naar een goede mix van instrumenten van natuurbeheer, ANLb en de nog te ontwikkelen instrumenten uit het ANB. Daar waar nodig kan er binnen die gebieden ruimte gemaakt worden voor deze nieuwe agrarisch beheer instrumenten door herbegrenzings van het NNN. Het streven blijft hierbij om ANLb buiten het NNN in te zetten. Leidraad zal zijn het juiste instrument op het beoogde doel.

Alle aspecten en argumenten overwegende is het advies om vast te houden aan het GS besluit om ANLb in het NNN te beëindigen, ook voor weidevogelgraslanden. De primaire functie natuur in natuurgebieden biedt meer bescherming en meer sturingsmogelijkheden om de natuurdoelen in die gebieden te halen, zowel inhoudelijk als juridisch. Ook zou een koerswijziging naar het toch voortzetten van ANLb binnen NNN leiden tot onduidelijkheid en mogelijk rechtsongelijkheid. Wel werken we in weidevogelgebieden die gelegen zijn buiten focusgebieden uit welk instrument (ANLb of SNL) op welke plek het beste kan worden ingezet om de VHR doelen te borgen (NNN-realisatiestrategie 2.1.2), maken we beheerafspraken met boeren om hen tijd te geven om te schakelen naar SNL en een beheergat te voorkomen (NNN-realisatiestrategie 2.1.3) en trekken we samen met de agrarische- en natuurcollectieven op om goede begeleiding te bieden bij omschakeling van ANLb naar SNL (NNN-realisatiestrategie 2.1.3). Uitgangspunt hierbij is om boeren als beheerders van weidevogelgrasland te behouden.